

UiT Norges arktiske universitet

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning, HSL
Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi, AHR

Kampen om de kalde kyster

Spitsbergenspørsmålet og norsk pressgruppedpolitikk 1905–1920

Asgeir Eilertsen

Mastergradsoppgave i historie ved lektorutdanninga, HIS-3980, juni 2020

Forord

Takk til min veileder Stian Bones for solid veiledning gjennom hele oppgavens løp. Til tross for utbruddet av en pandemi og lange dårlig formulerte kapittelutkast bidro Stian alltid til god hjelp med oppgaven. Uten hans forslag og veiledning ville jeg aldri skrevet om denne tematikken, og han berget meg fra å drukne i havet av kilder oppgaven presenterte. Skriveprosessen har på mange måter åpnet øynene mine for feltet jeg studerte, og dette året har vært svært lærerikt.

Jeg må også gi et stort takk til Norsk Polarinstituttets bibliotekleder Ivar Stokkeland, som hjalp meg med å finne det meste av litteraturen jeg har henvist til og støttet meg på gjennom oppgaven. Jeg hadde få forkunnskaper om teamet før skrivningen begynte, og litteraturen han samlet for meg var en uvurderlig rettesnor for min avhandling. Det var også Ivar som lot meg ta i bruk Norsk Polarinstituttets avisklippesamling, hvor deler av oppgavens empiri stammer fra.

En hyllest må vies til mine venner og felles lektorstudenter. Uten deres motiverende og til dels distraherende nærvær på lesesalen hadde dette semesteret vært langt kjedeligere. Faglige innspill til hverandres arbeid kan vi neppe skryte på oss, men uten vårt sosiale samhold gjennom pandemien hadde nok brakkesyken slått inn for lengst. Andreas Kvamme Nygaard, Gløer Gjelsvik Solstad og Tor Martin Adriansen fortjener en særlig takk, som gjennom det siste året har bidratt til mange uproductive men utrolig hyggelige lunsj- og kaffepauser.

Jeg må også gi en stor takk til min bror, Håkon Andre Eilertsen. For utenom å gi meg et sted å bo de siste årene har han også vist interesse for oppgaven og bidratt med korrekturlesing.

Tromsø, 2020

Asgeir Eilertsen

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Innledning	1
1.1 Introduksjon	1
1.2 Problemstilling/forskningsspørsmål	2
1.3 Historiografi	3
1.3.1 Polarhistorisk litteratur	3
1.4 Teoretisk ramme	6
1.4.1 Spitsbergen-forskerne – en vitenskapelig pressgruppe	6
1.4.3 Polarforskningshistorie: To tradisjoner	7
1.5 Kilder og metode	9
1.5.1 Aviser som levning og beretning	9
1.5.2 Representasjonsanalyse	10
1.6 Oppbygging og struktur	11
Kapittel 2: Omvendt nansenisme?	13
2.1 Svensk vitenskap, norsk sjømannskap	13
2.2 Norsk vitenskap i Den arktiske interessesfære	15
2.3 Det politiske spillet om Spitsbergen 1870-1899	17
2.4 Avisenes og forskernes interesse for Spitsbergen	19
2.4.1 Norske polarhelter og Norges historiske rett	19
2.5 Sammendrag	23
Kapittel 3: Spitsbergen i Norsk presse	25
3.1 Unionsoppløsningen	25
3.1.1 Den industrielle kullalderen på Spitsbergen	26
3.2 Norsk aksjon, svensk reaksjon?	27
3.2.1 Norske aviser krever annekasjon	27
3.2.1 Svenske annekasjonsplaner?	29
3.3 Spitsbergen-forskerne som nasjonalt samlingsmerke	32

3.3.1	Nasjonal begeistring for Hoels første Spitsbergenekspedisjon.....	33
3.3.2	Isachsen som Norges nye polarhelt?	34
3.4	Statlig engasjement og støtte	36
3.4.1	Statlig støtte til Isachsens tredje ekspedisjon.....	36
3.4.2	Tremaktskonferansen og Isachsens siste Spitsbergenekspedisjon	39
3.5	Sammendrag 1906–1910	43
Kapittel 4 – Spitsbergensaken før første verdenskrig.....		45
4.1	Hoel og Staxrud overtar.....	45
4.2	Anneksjoner, redningsekspedisjoner og kontrovers.....	47
4.2.1	Ishavsskipperne	49
4.3	Spitsbergens utømmelige kullfjell.....	52
4.3.1	Britiske anneksjonskrav	53
4.3.2	Før første verdenskrig.....	54
4.4	Sammendrag	55
Kapittel 5: Spitsbergen-forskerne og det økonomiske motivet.....		58
5.1	Vitenskap og økonomi.....	58
5.2	Nasjonale interesser.....	62
5.3	Spitsbergen til Norge: Oppgjøret etter første verdenskrig.....	64
5.3.1	Norske og britiske krav	64
5.3.2	Spitsbergen-spørsmålets sluttspill.....	67
5.4	Sammendrag	70
Kapittel 6: Konklusjon.....		71
6.1	Oppsummering, lange linjer og tendenser	71
6.1.1	Avisene og Spitsbergen-forskerne	71
6.1.2	Fremstillingen av Spitsbergens betydning i norske aviser	72
Referanseliste		76

Kapittel 1: Innledning

1.1 Introduksjon

Suverenitetsspørsmålet angående Spitsbergen var i lang tid en potent politisk sak. I dette herreløse landet kunne innbyggere fra hvilken som helst stat nyttiggjøre seg av det store mangfoldet naturressurser, men uten en form for myndighet tilstede ledet konkurransen om ressursene til flere konflikter og ulykker gjennom årene. Det ble flere ganger gjort forsøk på å ordne opp i disse problemene uten noen form for suksess. I 1871 og 1892 ble forslaget om norsk suverenitet på Spitsbergen møtt av russisk motstand, og Spitsbergenspørsmålet fortsatte å tilspisse seg ved inngangen til det 20. århundre. Ønsket om å utvinne øygruppens kullforekomster skapte nye problemer. De nye kullkompaniene som blomstret opp ved inngangen til det nye århundret kom i konflikt med norske fangstmenn og deres tradisjonelle tilgang til jaktområdene i disse områdene. I Norge hadde det lenge vært støtte for norsk overtakelse av Spitsbergen, og dette ble stadig klarere uttrykt i avisene, hvor forskjellige pressgrupper argumenterte for norsk statshøyhet på den arktiske øygruppen.

En sentral aktør her var den «vitenskapelige pressgruppen» formet av de såkalte Spitsbergen-forskerne, som i tiden etter unionsoppløsningen målrettet arbeidet for å heve Norges plass i det internasjonale samfunnet. Kjernen av denne gruppen forskere bestod av Gunnar Isachsen, Arve Staxrud og Adolf Hoel som utførte de fleste norskledede kartleggings-ekspedisjonene til Spitsbergen. De kjempet på ulike måter for Norges stilling der i tiden mellom 1906 og 1920, og særlig Isachsen og Hoel hadde ulike tilnærmelser til hvordan de best kunne bidra til løsningen av Spitsbergens suverenitetsspørsmål i Norges favør. Fra og med 1906 i kjølvannet av den første Isachsen-ekspedisjonen brukte de avisene i varierende grad for å gi deres vitenskapelige arbeid en politisk funksjon.

Denne avhandlingen har Svalbards politiske historie som tema, men er først og fremst en representasjonsanalyse av Spitsbergen-forskerne slik de fremsto i norske aviser i perioden etter unionsoppløsningen med Sverige i 1905 frem til inngåelsen av Svalbardtraktaten i 1920. I denne perioden var det flere aktive pressgrupper i Norge med ulike nasjonale, økonomiske eller vitenskapelige mål som interesserte seg for suverenitetsspørsmålet på Spitsbergen, men i lys av oppgavens rammer må fokuset avgrenses til en enkelt pressgruppe. Jeg har derfor valgt å rette oppgavens fokus mot den vitenskapelige pressgruppen sentrert rundt disse Spitsbergen-forskerne, og kartlegge hvordan de brukte aviser for å gi deres arbeid en politisk og opinionsskapende funksjon i lys av det såkalte «Spitsbergen-spørsmålet». Men også avisene

er aktører her, og da blir spørsmålet: Hvordan ble forskerens arbeid representert i og brukt av norske aviser? Ved å bruke aviser som oppgavens hovedkilde søker jeg å belyse aktørens aktivitet og utvikling gjennom perioden.

Et annet aspekt av oppgaven er analysen av hvordan andre forskere som ikke var en del av kartleggings-ekspedisjonene på Spitsbergen skrev om saken i avisene. Det er klart at perioden var preget av vitenskapsmenn som utførte politisert vitenskapsarbeid i tråd med tanken om nasjonal selvhevdelse, men kommer det frem i avisene hvordan forskere uten forskningspolitiske ambisjoner forholdt seg til saken? Og i så fall, hvordan ble dette fremstilt i avisene som ofte var politisk engasjert i saken?

Jeg ønsker med dette arbeidet å bidra til økt forståelse rundt norske pressgruppers funksjon i Norges overtakelse av Spitsbergen, og belyse sentrale aktørers roller og utvikling i perioden. Jeg håper at oppgaven kan lede til ny kunnskap om hvordan aviser kunne gi aktører som Spitsbergen-forskerne påvirkningskraft i en potent internasjonal sak, og hvordan man kan forholde seg til vitenskapelige pressgrupper som aktører i historiske undersøkelser.

1.2 Problemstilling/forskningsspørsmål

Pressgrupper er ikke viet stor oppmerksomhet tidligere i utforskningen av Norges overtakelse av Spitsbergen. Oppgaven anvender også et lite brukt kildemateriale for å undersøke disse aktørens rolle i en større internasjonal sak. Å drøfte pressgruppens og avisenes rolle i Norges kamp for Spitsbergen handler også om hvordan disse kunne påvirke norsk politikk. Dermed kommer også den norske stat i fokus. Fremstillingen av denne relasjonen ses videre i lys av den nasjonale og internasjonale utviklingen rundt Spitsbergen og Arktis, både før og etter unionsoppløsningen med Sverige i 1905. Problemstillingene avhandlingen søker å besvare er følgende:

- 1) Oppgavens hovedproblemstilling er kartleggingen av Spitsbergen-forskernes bruk av aviser i tiden etter unionsoppløsningen med Sverige frem til undertegnelsen av Svalbard-traktaten. Pressgruppen utviklet seg stadig gjennom perioden, og det er særlig interessant å undersøke tendenser til aktivisme blant forskerne, og om det kan påvises ulike faser.
- 2) Avisene i seg selv utgjør en viktig aktør. Hvordan ble Spitsbergen-forskerne omtalt i avisene og hvordan ble deres arbeid representert? Her er avisenes tendenser, språkbruk, begrepsbruk o.m. interessant å undersøke i lys av Spitsbergen-sakens handlingsforløp.

- 3) Kan man ut fra de øvrige problemstillingene også si noe om forskernes og avisene relasjon til staten, og til norsk Spitsbergen-politikk?

1.3 Historiografi

Pressgruppepolitikk i avisene angående Spitsbergenspørsmålet i tidsperioden 1905-1920 er et tema som ikke er veldig utforsket. Derimot er det gjort flere arbeider og fremlagt flere teorier om prosessen som førte frem til at Spitsbergen ble lagt under norsk herredømme. Fokuset har da vært på norsk utenrikspolitikk, Svalbard i internasjonal politikk, økonomiske interesser, nasjonale interesser eller Spitsbergen-forskernes kartleggingsarbeid. Den vitenskapelige pressgruppens og avisenes rolle er omtalt i noe av litteraturen jeg har kommet over, men da kun for å raskt nevne hva en avis sa uten en bredere analyse.

1.3.1 Polarhistorisk litteratur

Redaktørene av *Norsk polarhistorie*,¹ Einar Drivenes og Harald Dag Jølle hevder at polarhistorie er et begrep som ikke bare handler om utforskningen og næringsvirksomheten i polare områder, men at også nasjonsbygging og nasjonal selvforståelse spiller en sentral rolle. Polarhistorie kan derfor sies å ha både en kulturell og politisk dimensjon.² En slik definisjon av polarhistorie danner et godt grunnlag for å utforske den vitenskapelige pressgruppen.

Siden det er viktig for meg å sette pressgruppens posisjoner inn i internasjonal så vel som nasjonal sammenheng er Trygve Mathisens doktorgradsavhandling "*Svalbard i internasjonal politikk : 1871-1925*",³ en god kilde. Mathisens verk gir en ekstensiv historisk fremstilling av Svalbards rolle i internasjonal politikk, og tar for seg det første svensk-norske forsøket på å ta over Spitsbergen i 1871 helt frem til Svalbardloven ble vedtatt i 1925.

Avhandlingen er i stor grad bygget opp av kilder fra det norske utenriksdepartementets arkiv, traktatsamlinger, publikasjoner av regjerings- og nasjonalforsamlingsdokumenter så vel som andre bøker og tidsskrifter, og dannet «Mathisen-skolen» innenfor Svalbard-forskning.⁴ Selv om avhandlingen har status som standardverk om emnet er ikke alt like godt dekt: Mens indrepolitiske prosesser ikke er gitt nok oppmerksomhet, har økonomiske motiver fått stor oppmerksomhet. Verket tar heller ikke for seg nasjonale interesser og nasjonal selvhevdelse

¹ Einar-Arne Drivenes og Harald Dag Jølle, red. *Norsk polarhistorie*, bind 1-3, (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2004).

² Einar-Arne Drivenes og Harald Dag Jølle, "Innledning," i *Norsk polarhistorie*, bind 1, *Ekspedisjonene*, red. Einar-Arne Drivenes og Harald Dag Jølle (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2004), 10.

³ Trygve Mathisen, *Svalbard i internasjonal politikk 1871-1925* (Oslo: Aschehoug 1951).

⁴ Mathisen, *Svalbard i internasjonal politikk*, 307-308.

som motiver bak norsk Svalbardpolitikk, som selvsagt er viktige i min analyse av Spitsbergen-forskerne og avisene.⁵

For å veie opp mot dette er da Roald Bergs “*Norge på egen hånd: 1905-1920 - Norsk utenrikspolitisk historie Bind 2*”, en god kilde.⁶ Berg vektlegger her heller de ekspansjonistisk nasjonalistiske strømningene i perioden som en pådriver av norsk Svalbardpolitikk, og for Berg er det den utenrikspolitiske konsolideringen av 7. juni-verket som er hovedtemaet fremfor de økonomiske hensynene Mathisen fremhevet.⁷ Denne tilnæringsmåten av saken har blitt omtalt som en egen «Berg-skole» innenfor Svalbardforskningen.⁸ For min oppgavens del vil Bergs undersøkelse av det norske arbeidet for nasjonal selvhevdelse gi et solid grunnlag for nærmere undersøkelser av de indre drivkreftene i norsk utenrikspolitikk, deriblant opinionens og Stortingets roller i Spitsbergenpolitikken. Boken har blant annet bygget på Utenriksdepartementets, Stortingets og Nobelinstituttets arkiver.⁹

Berg-skolen og Mathisen-skolen står for helt ulike tilnæringer til Norges utenrikspolitikk i perioden. Mens Mathisen-skolen vektlegger økonomiske motiver fremfor nasjonale interesser og motiver,¹⁰ legger Berg-skolen vekt på rollen nasjonalisme og arbeidet for nasjonal selvhevdelse spilte.¹¹ For min oppgave er det likevel nyttig å ta høyde for begge tilnæringsmåtene, da både økonomiske og nasjonale interesser tydelig var en del av pressgruppens og avisenes fokusområder i perioden jeg undersøker. Særlig under første verdenskrig ble det økonomiske sterkt vektlagt av den norske regjeringen som støttet opprettelsen av norske gruveselskaper, men kan man da også se en tilsvarende forandring i avisenes og forskernes omtale av saken?

Bind 2 av Drivenes & Jølles “*Norsk Polarhistorie: Vitenskapene*” inneholder flere relevante kilder.¹² Boken er skrevet av flere forfattere inndelt i forskjellige kapitler, og jeg har særlig hatt bruk for Geir Hestmarks redegjørelse av Norges vitenskapelige rolle før 1905 og Drivenes kapittel om *Ishavsimperialismen* som omfatter perioden jeg undersøker, hvor Isachsen, Hoel, og gruppens forhold til regjeringen står sentralt.¹³

⁵ Vegar Lunde Hafnor, "Norsk ishavsretorikk: Stortingets behandling av Svalbard- og Grønlandssaken 1919–1925," (Hovedoppgave, Universitetet i Tromsø, 2004), 3, <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/9318/thesis.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

⁶ Roald Berg, *Norge på egen hånd: 1905-1920 - Norsk utenrikspolitisk historie Bind 2*, (Oslo: Universitetsforlaget A/S, 1995).

⁷ Berg, *Norge på egen hånd*, 13.

⁸ Hafnor, "Norsk ishavsretorikk," 3–4.

⁹ Berg, *Norge på egen hånd*, 5

¹⁰ Hafnor "Norsk ishavsretorikk," 3.

¹¹ Berg, *Norge på egen hånd*, 13; Hafnor "Norsk ishavsretorikk," 3–4.

¹² Einar-Arne Drivenes og Harald Dag Jølle, red. *Norsk polarhistorie*, bind 2, *Vitenskapene*, (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2004).

¹³ Geir Hestmark, "Kartleggerne," i *Norsk polarhistorie*, bind 2, *Vitenskapene*, red. Einar-Arne Drivenes og Harald Dag Jølle (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2004); ¹³ Einar-Arne Drivenes, "Ishavsimperialisme," i *Norsk polarhistorie*, bind 2, *Vitenskapene*, red. Einar-Arne Drivenes og Harald Dag Jølle (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2004).

En mangfoldig publikasjon er “*Svalbard - fra ingenmannsland til del av Norge*”, som er en samling av artikler utgitt i tråd med prosjektet “Svalbards historie 1596-1996” som begynte i 1994.¹⁴ Det første innlegget som er interessant å utforske i forhold til min problemstilling er Roald Bergs “*Spitsbergen-traktaten: Forberedelsene 1871-1920*”. Dette avhandlingsarbeidet er i stor grad identisk med boken hans nevnt ovenfor, men gir et overblikk over hendelsene før 1905 og har Spitsbergen-saken som sentralt fokus. Avhandlingen trekker opp hovedlinjene i utviklingen frem mot traktatens skapelse i 1920 på en oversiktlig måte.¹⁵

Å forstå stortingets bevilgningspraksis er essensielt for å forstå de vitenskapelige pressgruppene utvikling, samt forholdet mellom staten og pressgruppene. Et annet nyttig innlegg i denne artikkelsamlingen er Einar-Arne Drivenes “*Adolf Hoel - Ishavsimperialist og polarideolog*”, som utforsker hvilke motiver og idealer som lå bak hans innsats i Arktis. Innlegget gir et innblikk i hans simultane geologiske forskning og okkupasjon av kullfelter, samt reaksjonene dette vekket i hans miljø.¹⁶ Dette er viktige aspekter av Hoels arbeid som er nødvendige å ta med i avhandlingen for å forstå Hoel som aktør, og rollen han spilte som del av den vitenskapelige pressgruppen.

Det siste innlegget fra seminarrapporten er Susan Barrs “*Staten, forskningen og Spitsbergentraktaten - Om Norsk Polarinstituttets forgjengere før og etter 1920*”. Innlegget fokuserer på det norske forskningsmiljøet og dets betydning for den norske overtakelsen av Spitsbergen. Sentralt her er enkeltindividene og gruppene som arbeidet bak kulissene for å realisere Svalbardtraktaten fra et naturvitenskapelig hold. Innlegget er likt hennes bok “*Norway - a consistent polar nation*”, men stoffet er forklart innenfor rammen av seminaret, og er klarere satt inn i sammenheng med andre innlegg og fagområder.¹⁷ Dette er nyttig ettersom teksten i korte drag forklarer viktigheten av de tidlige Spitsbergenekspedisjonene, Adolf Hoels arbeid og De norske statsunderstøttede Spitsbergenekspedisjoner.

Ulike kritiske drøftinger av nasjonalisme og sentrum/periferi-perspektiver er diskutert og drøftet i de fleste innleggene, og siden seminaret tar for seg så bredt ulike problemstillinger

¹⁴ Thor B. Arlov “Forord,” i, *Svalbard - fra ingenmannslands til del av Norge: Rapport fra et seminar i Longyearbyen 15-17. mars 1995*, red. Roger Sørheim og Leif Jonny Johannessen (Trondheim: Universitetet i Trondheim 1995), i-ii.

¹⁵ Roald Berg, “Spitsbergen-traktaten: Forberedelsene 1871-1920”, i *Svalbard - fra ingenmannslands til del av Norge: Rapport fra et seminar i Longyearbyen 15-17. mars 1995*, red. Roger Sørheim og Leif Jonny Johannessen (Trondheim: Universitetet i Trondheim 1995), 24.

¹⁶ Einar-Arne Drivenes, “Adolf Hoel - Ishavsimperialist og polarideolog”, i *Svalbard - fra ingenmannslands til del av Norge: Rapport fra et seminar i Longyearbyen 15-17. mars 1995*, red. Roger Sørheim og Leif Jonny Johannessen (Trondheim: Universitetet i Trondheim 1995), 85-86.

¹⁷ Susan Barr, “Staten, forskningen og Spitsbergentraktaten - Om Norsk Polarinstituttets forgjengere før og etter 1920”, i *Svalbard - fra ingenmannslands til del av Norge: Rapport fra et seminar i Longyearbyen 15-17. mars 1995*, red. Roger Sørheim og Leif Jonny Johannessen (Trondheim: Universitetet i Trondheim 1995), ii, 66.

har man muligheten til å skape et mer nyansert inntrykk av Svalbards politiske og økonomiske betydning gjennom tidene.¹⁸ Dette har stor betydning for denne oppgaven ettersom det tillater analyse av de naturvitenskapelige pressgruppene, altså alt fra aviser, grupper eller enkeltpersoner, som var aktive i perioden og forstå deres handlinger ut ifra det enorme spillet Norge deltok i angående øygruppens herredømme.

En god kilde for å forstå pressgruppedpolitikk er Ida Bloms doktorgradsavhandling “*Kampen om Eirik Raudes Land - Pressgruppedpolitikk i grønlandsspørsmålet 1921-31*”. Til tross for at fokuset ligger på Grønland gir det et godt grunnlag for hvordan jeg kan forholde meg til og analysere pressgruppene jeg selv tar for meg. Arbeidet hennes bygger på arkivarbeid, da særlig arkivet etter advokat Gustav Smedal, formannen for Norges Grønlandsslag og for Norges Ishavsråd, supplert av bl. a. arkivet etter Grønlandsnemndi i Bjørgvin og Grønlandsnevnden i Kristiansand. Hun har også brukt fire hovedfagsoppgaver i historie som kilder.¹⁹

Denne gjennomgangen av tidligere forskning viser at mye arbeide allerede er lagt ned rundt norsk Spitsbergenpolitikk og faktorene som påvirket saken, og med tanke på oppgavens tidsramme er langt fra all relevant litteratur tatt høyde for. Likevel har «pressgrupper» som forskningsobjekt vært viet lite oppmerksomhet, og jeg søker med denne oppgaven å gi deres rolle en mer sentral plass på scenen.

1.4 Teoretisk ramme

1.4.1 Spitsbergen-forskerne – en vitenskapelig pressgruppe

For analysens del er det essensielt å definere hva en pressgruppe er og hvordan de kan analyseres. I statsvitenskapelig sammenheng kan begrepet “pressgruppe” brukes for å betegne en midlertidig eller permanent etablert organisasjon som søker å påvirke statens eller andre sentrale organers beslutninger.²⁰ Det er derimot vanskelig å passe kildematerialet mitt inn i en generell definisjon som dette. Jeg vil ikke definere Spitsbergen-forskerne som en egen organisasjon, men heller som en liten gruppe enkeltindivider som via vitenskapelig utforskning av øygruppen ønsket å legge til rette for norske interesser på Spitsbergen. Det er med andre ord enkeltaktørene som er av interesse. Et annet moment å ta høyde for er at gruppen ikke var av betydelig størrelse eller på egenhånd i stand til økonomisk maktutøvelse

¹⁸ Arlov, “Forord,” iv.

¹⁹ Ida Blom, *Kampen om Eirik Raudes Land: Pressgruppedpolitikk i grønlandsspørsmålet 1921-31*, (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S, 1973), 7-8.

²⁰ Dag Einar Thorsen, “Pressgruppe”, hentet 31.oktober 2019 fra: <https://snl.no/pressgruppe>

som kunne ha betydelig innspill i politiske avgjørelser. Jeg trenger da en definisjon som er bedre tilpasset omstendighetene jeg utforsker.

En mer passende definisjon av begrepet vil da være Magne Skodvins definisjon, som også er sitert av Ida Blom i hennes arbeid med pressgruppolitikk i det såkalte Grønlandsspørsmålet 1921–31.²¹ Denne definisjonen fremhever “organisasjonene som rammer for mindre grupper eller enkeltindividers handlekraft, at disse gruppene eller individene i et historisk syn står som det primære forskningsobjektet mens organisasjonene de deltok i gjerne kan betraktes som sekundære hjelpemidler”.²² Denne definisjonen er mer fruktbar å bruke for min problemstilling, ettersom det er enkeltmennesker og mindre grupper som står sentralt for oppgaven min, men den må videre presiseres. Siden mitt hovedfokus er Spitsbergen-forskerne vil det videre være nyttig å inkorporere det *vitenskapelige* aspektet inn i Skodvins definisjon av pressgrupper. Definisjonen jeg arbeider ut ifra blir da:

«Enkeltindivider eller et mindretall aktører som anvendte vitenskapelig arbeid for å få politisk slagkraft som undersøkelsens primære forskningsobjekt, hvor organisasjonene de deltok i gjerne kan betraktes som sekundære hjelpemidler for deres virksomhet».

Det må også presiseres at betegnelsen «vitenskapelig pressgruppe» ikke samsvarer med å ha et vitenskapelig mål – vitenskapen er i denne sammenhengen midlet, ikke målet. En vitenskapelig pressgruppe vil da ikke kun være bundet til vitenskapelige argumenter, noe som kompliserer bildet av aktørene og fremhever trangen av en snevrere definisjon av dem. For å klare opp bildet og muliggjøre en fruktbar analyse av aktørene er det derfor viktig å ta for seg polarforskningshistoriens to sentrale tradisjoner.

Men til sist må det sies at disse definisjonene kun fremhever en side ved disse aktørenes virksomhet. Jeg ønsker å kartlegge Spitsbergen-forskerne som aktører innenfor rammen av en «pressgruppe», og rendyrkingen av denne dimensjonen er for analysens skyld. Jeg vil ikke påstå, og i alle fall ikke utelukke, at disse aktørene også kan ha hatt rene vitenskapelige motiver.

1.4.3 Polarforskningshistorie: To tradisjoner

Norsk polarforskningshistorie på 1900-tallet kan deles inn i to tradisjoner. En av disse er den geologisk/topografiske kartleggingstradisjonen med fokus på systematisk utforskning og kartlegging. Denne tradisjonen hadde også en klar tilknytning til den økonomiske utnyttningen

²¹ Ida Blom, *Kampen om Eirik Raudes Land*, 104.

²² Min tolkning av sitatet.

av øygruppens kullforekomster, og bidro sterkt til den norske ekspansjonen i polare strøk. Innenfor denne tradisjonen var Hoel en sentral aktør, og Drivenes fremhever hvordan Hoels økonomiske og politiske arbeid i tråd med den vitenskapelige tilstedeværelsen han utgjorde spilte en viktig rolle for norsk suverenitetskrav, og viser videre til hvordan norsk polarforskning ble politisert gjennom dens kulturelle funksjon ved å gi steder norske navn og slik fremvise norsk tilstedeværelse og historiske forbindelseslinjer på Spitsbergen.²³ Roald Bergs verk fra 1995 går stort sett i samme retning, og diskuterer hvordan vitenskapen var et middel for å markere norsk tilstedeværelse i Arktis. Hoel skal selv påpekt: «Forut for en stats annekasjon – politisk eller økonomisk – av nye landområder går nesten alltid vitenskapelige eller praktisk-videnskapelige undersøkelser».²⁴ Disse verkene fremhever klart forholdet mellom vitenskap og politikk, og skaper god grobunn for å analysere vitenskapelige pressgrupper, men hva med vitenskap uten politiske forutsetninger?

Her kommer den andre forskningstradisjonen inn i bildet. Denne tradisjonen, ofte omtalt som *nansenismen*, er en geofysisk tradisjon hvor Nansen stod som en sentral premissleverandør både for de faglige forskningsfeltene og nyttigheten av ekspedisjoner som en del av forskningsprosessen.²⁵ Mens Drivenes og Berg har argumentert for Nansens aktive rolle mot norsk polarekspansjon, har Harald Dag Jølle argumentert for alternative tolkninger av Nansen.³¹ Jølle viser til hvordan Nansen så nytten av at Norge skulle heve seg på den internasjonale arena, men i en kulturell form fremfor en politisk form: Ettersom Norge hadde en klar plass innenfor internasjonal kunst, litteratur og musikk, ville landets mulighet til å hevde seg internasjonalt i form av arktisk forskning spille en viktig kulturekspansjonistisk rolle, og ikke bare territorialekspansjonistisk. Vitenskapelig arbeid ville i seg selv være nok for å heve Norges kulturelle stilling og fremstå som en moderne og sivilisert nasjon.²⁶ Jølle konkluderer med at det er «få spor etter Nansen som virker forenelig med tanken om territoriell ekspansjonisme», og «Det er ikke alle politiske ambisjoner – og koplinger mellom vitenskap og suverenitetsutøvelse som er forenelig med Nansens visjoner for arktisk forskning».²⁷ Jeg vil undersøke om Gunnar Isachsens arbeid og ytringer i avisene er forenelig med denne tradisjonen, og om det i så fall er en spenning mellom han og hans «etterfølger» Hoel. Ut i fra disse tradisjonene blir et spørsmål da om det kun var de med politiske motiver

²³ Harald Dag Jølle, "Nansen i norsk polartradisjon," Nordlit. 32 (august 2014), 138–139, doi: <https://doi.org/10.7557/13.3126>; Drivenes, "Ishavsimperialisme," 187–191.

²⁴ Jølle "Nansen i norsk polartradisjon," 140; Berg, *Norge på egen hånd*, 299.

²⁵ Jølle "Nansen i norsk polartradisjon," 138.

²⁶ Jølle "Nansen i norsk polartradisjon," 141 – 142.

²⁷ Jølle "Nansen i norsk polartradisjon," 145.

som valgte å uttrykke seg i avisene, eller kan det observeres forkjempere for en ren vitenskapelig utforskning av Spitsbergen i perioden?²⁸

1.5 Kilder og metode

Oppgavens fokus er ikke rettet mot den norske regjeringens arbeid eller den internasjonale utviklingen rundt Spitsbergen-saken, men mot meningsproduksjonen Spitsbergen-forskerne stod for gjennom perioden. Da er aviser en meget god kilde.²⁹ Avisutklipp fra Nasjonalbibliotekets nettsider utgjør oppgavens hovedkilder, og jeg har i tillegg gått gjennom Norsk Polarinstituttts avisklippsamling, som er tematisk organisert og bygd opp av en av undersøkelsens mest sentrale aktører, nemlig Adolf Hoel. Nedenfor skal det gjøres rede for hvordan oppgaven forholder seg til bruken av disse kildene for å opplyse problemstillingen, kildekritikk ovenfor avisene og en drøfting av representasjonsanalyse som metode.

1.5.1 Aviser som levning og beretning

Aviser som historiske kilder muliggjør undersøkelsen av et bredt spekter av førstehands- og andrehandsobservasjoner som videre kan anvendes som både beretning og levning. Å anvende aviser som representasjoner av deres samtidige samfunn – altså et verktøy for å måle tidens puls – er hva den historiske kildekritikken kaller kildens beretningsaspekt. Men aviser kan også brukes for å undersøke noe utover deres umiddelbare budskap, nettopp hva kildene direkte kan fortelle oss. Hva kilden kan forklare om dens egen opphavssituasjon, om seg selv som kilde og miljøet den er en del av er like interessant, og gjør bruken av avisene som levning viktig. Disse aspektene av kildebruk er heller ikke uforenelige, og en og samme kilde kan anvendes som både beretning og levning ved å godta omstendighetene som omtales og samtidig ta for seg avisens retorikk for å analysere holdninger.³⁰

Å anvende aviser som beretninger er nyttig for å hente den informasjonen som er enklest å finne eller som bare eksisterer i avisene. Referater, telegrammer eller redegjørelser skrevet av eller om pressgruppen er ikke alltid enkelt eller mulig å finne frem til i andre kilder, og muliggjør et direkte innblikk i hva aktørene ønsket å formidle i forskjellige perioder. Sett slik har aviser et enormt potensial som kilde for å forstå utviklingen av

²⁸ Jeg må også understreke at disse tradisjonene eller definisjonene er idealtyper og at i virkeligheten kan en person derfor virke i retning av både «nansenisme» og ekspansjon.

²⁹ Knut Kjeldstadli *Fortida er ikke hva den en gang var - En innføring i historiefaget* (Oslo, universitetsforlaget 2014), 165.

³⁰ Hallvard Tjelmeland, "Aviser som historisk kilde," i *Pressehistoriske skrifter* 3 (desember 2004), 114, fra: http://www.presstidsskrift.no/content/uploads/pub/2018/10/Pressehistoriske-skrifter-nr.-3_2004.pdf

Spitsbergenspørsmålet, ettersom de muliggjør interessante problemstillinger og temaer som man videre kan arbeide med ut ifra andre kilder.³¹

I tillegg til å være en lett tilgjengelig kilde for å undersøke utviklingen av Spitsbergensaken kan avisene også brukes for å undersøke aktørene som valgte å ytre deres budskap i avisene, i dette tilfellet Spitsbergen-forskerne. Å bruke avisene som levning gir da innsikt både i avisenes holdninger og politikk, men gjenspeiler også aktørenes miljø. Særlig interessant for min oppgave er undersøkelsen av avisene som kilde til opinion og opinionsskaping. Avhandlingen søker på dette punktet å kartlegge pressgruppene ved å analysere meningsytringer og leserinnlegg skrevet av aktører utenfor avisens redaksjon.³²

Som med alle andre kilder man tar i bruk for å konstruere og rekonstruere fortiden må man stille seg kritiske til avisene. Den mest klare kildekritiske bemerkningen gjelder informasjonen om politiske forhold, ettersom aviser siden slutten av 1800-tallet frem til 1980-tallet hadde direkte eller indirekte bånd til politiske partier. Selve Spitsbergensaken var jo i all hovedsak en politisk begivenhet, og det kreves da forsiktighet når vitenskapelige nyheter skal fremstilles da de ofte hadde politiske motiver. Å undersøke pressgruppedpolitikk innebærer som oftest nettopp at utsagnene deres er preget av subjektivitet.³³ Videre må man være klar over at siden pressgruppene valgte å ytre seg i aviser kan dette arbeidet ikke tolkes som vitenskapelige avhandlinger. Like viktig for en god analyse av disse kildene er å ta i betraktning at de var ment for offentlighetens øyne, at pressgruppene ønsket å fremheve et spesifikt syn på situasjonen ovenfor leseren. Det siste som er viktig å tenke på er selve grunnen til at avisutklippene ble til: de som skrev tekstene arbeidet bevisst for å få en politisk påvirkning gjennom innleggene deres, og har klare motiver om å påvirke norsk Spitsbergenpolitikk.³⁴

1.5.2 Representasjonsanalyse

Å undersøke aviser i lys av deres funksjon som skapere av virkelighet står i samsvar med undersøkelser av hvordan språk blir tatt i bruk for å gi verden mening.³⁵ For å undersøke hvordan vitenskapelige pressgrupper fremstår i og brukte aviser som middel i «kampen» for Spitsbergen er derfor representasjonsanalyse en godt egnet metodisk innfallsvinkel.

³¹ Tjelmeland, "Aviser som historisk kilde," 115–116.

³² Tjelmeland, "Aviser som historisk kilde," 121–123.

³³ Tjelmeland, "Aviser som historisk kilde," 117.

³⁴ Teemu Ryymin, "Å arbeide med tekstanalyse," i *Historikerens arbeidsmåter*, red. Leidulf Melve og Teemu Ryymin (Oslo: Universitetsforlaget, 2018), 49–50.

³⁵ Ryymin, "Å arbeide med tekstanalyse," 57.

Utgangspunktet for min analyse er hvordan aktørens arbeid inngikk i en prosess hvor vitenskapelig arbeid ble brukt for å skape forestillinger om Spitsbergens viktighet og nødvendigheten av norsk kontroll over øygruppen, og hvordan disse forestillingene ble skapt og endret i løpet av perioden. Denne metoden har sitt grunnlag i teorien om «sosialkonstruktivisme» - som kort forklart innebærer at den materielle verden i seg selv er uten mening, men at mening kan bli skapt gjennom kommunikasjon og språklige fremstillinger. Dette fastsetter at forskjellige mennesker ikke forholder seg til eller forstår den materielle verden på samme måte, og den samme ytre virkelighet forstås annerledes avhengig av faktorer som ideologiske/politiske strømninger, kulturelle tilhørigheter o.m. Videre kan ikke individuelle språkbrukere fastlegge betydning alene, ettersom sosialkonstruktivisme nettopp vektlegger det sosiale – språkets egenskap som kollektivt redskap.³⁶

I tråd med dette må det fremheves at undersøkelsen av vitenskapelige pressgrupper ikke primært søker å måle deres ytringer opp mot virkeligheten.³⁷ Oppgaven søker heller å analysere meningene som ble konstruert og hvordan avisene bidro til å skape en virkelighet i samsvar med avisenes virkelighetsskapende funksjon. Den konstruktivistiske metoden fremhever videre at det materielle kontinuerlig tillegges mening av mennesker i gitte kontekster – at forestillinger knyttes til det bestemte historiske punket i tid og rom dannelsesprosessene pågår. Med andre ord er samtidskontekst av stor betydning, og at ettersom tiden går videre vil aktørers meninger også skifte.³⁸

1.6 Oppbygging og struktur

Kapittel 2 gir en rask oppsummering av Norges rolle i Arktis før unionsoppløsningen med Sverige. Her redegjøres det for Sveriges dominerende stilling i den vitenskapelige utforskningen av Spitsbergen i løpet av 1800-tallet og nordmenns rolle i disse ekspedisjonene. Kapitlet søker også å forklare hvorfor norske ekspedisjoner ikke ble sendt til Spitsbergen før inngangen av 1900-tallet, og hvorfor det nettopp var i slutten av 1800-tallet at norsk presse begynte arbeidet for å skape opinion for saken. Avhandlingens hoveddel vil tematisk gjennomgå avisutklipp innenfor mindre perioder i undersøkelsesrommet 1905-1920. Hoveddelen tar for seg Spitsbergen-forskernes bruk av aviser, for å gi vitenskapelig arbeid på Spitsbergen en politisk funksjon, men også hvordan avisene omtalte og representerte

³⁶ Kari A. Myklebost "Borealisme og kulturnasjonalisme: Bilder av nord i norsk og russisk folkeminnegranskning 1830-1920," (Doktorgradsavhandling, Universitetet i Tromsø, 2010), 15–16:

<https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/2825/thesis.pdf?sequence=6&isAllowed=y>

³⁷ Selv om avisene kan bli anvendt som beretninger i enklere saker hvor det er nyttig eller nødvendig.

³⁸ Lovisa Bergmann, "Okkupant om okkupert Fremstillingen av nordmenn i Deutsche Polarzeitung og Polar-Kurier (1941–1945)" (Hovedoppgave, Universitetet i Tromsø, 2019), 11: <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/16044/thesis.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

forskningen. Funnene gjort her vil settes opp mot polarhistorisk og polarvitenskapelig litteratur som omhandler perioden for å skape sammenheng mellom hva pressgruppene ytret i avisene og hvordan Spitsbergen-spørsmålet utviklet seg i nasjonalt og internasjonalt lys.

Når jeg skal undersøke pressgruppens bruk av aviser og avisenes bruk av vitenskapelig arbeid i deres argumentasjon er det som sagt særlig interessant å utforske forandringer over tid - brudd og kontinuitet - og hvordan dette eventuelt kan periodiseres. Mine funn har da ledet meg til å dele oppgaven inn i fire sentrale perioder:

- 1) Tiden før unionsoppløsningen mellom Norge og Sverige. Det var først rundt 1896 at avisene kom inn på banen som betydelig aktør i kampen om Spitsbergen.³⁹ Hvordan ble Spitsbergen-saken omtalt i avisene i tiden før unionsoppløsningen, og hvordan ble representasjonene, språkbruken og begrepsbruken fra denne perioden overført til den neste?
- 2) Tiden mellom Gunnar Isachsens første Spitsbergenekspedisjon i 1906 til hans siste i 1910. I denne perioden var det Isachsen som ledet ekspedisjonene, og det var i 1908/09 at den norske regjeringen begynte å direkte støtte Spitsbergenekspedisjonene.
- 3) Etter Isachsens avtred ble de norske Spitsbergenekspedisjonene overtatt av Adolf Hoel og Arve Staxrud i perioden 1911 frem til utbruddet av første verdenskrig. Når verken Hoel eller Staxrud hadde samme omdømme som Isachsen, og deres arbeid og ambisjoner for Spitsbergen utartet seg annerledes enn deres forgjenger kan vi da se en annen behandling av saken fra dem og i avisene?
- 4) Den siste perioden er mellom utbruddet av første verdenskrig i juli 1914 og undertegnelsen av Svalbardtraktaten i februar 1920. I dette tidsrommet ble Spitsbergens økonomiske betydning tatt opp i flere land, og den norske regjeringen nølte ikke med å støtte dannelsen av norske kullselskaper. Kan man da også se tilsvarende forandring i avisenes og forskernes omtale av saken?

³⁹ Drivenes, "Ishavsimperialsime," 175–176.

Kapittel 2: Omvendt nansenisme?

Fra tidligere forskning vet vi at en gruppe norske Spitsbergen-forskere og norske aviser engasjerte seg i forbindelse med Spitsbergen-saken etter forrige hundreårsskifte. Men hvorfor hadde det seg slik at denne typen vitenskapelig pressgruppe ikke oppstod i Norge før unionsoppløsningen med Sverige? Av skandinaviske forskere var det den norske geologen Baltazar Mathias Keilhau som først ledet en ekspedisjon til øygruppen i 1827, og norske fangstmenn hadde siden midten av århundret bidratt til norsk vitenskapelig kartlegging der oppe. Noen form for press eller opinionsskapning angående Spitsbergen fra norske forskere eller aviser skjedde likevel ikke før slutten av 1890-årene da enkelte framstående polarforskere – særlig Nansen – fikk enorm oppmerksomhet i avisene. Vitenskapsmannen ble en helt og et nasjonalt samlingsmerke. Men fikk dette også konsekvenser for den offentlige debatten om Spitsbergen i tiden før unionsoppløsningen?

2.1 Svensk vitenskap, norsk sjømannskap

For å forstå utviklingen av Norges polarpolitikk og Spitsbergen-forskernes rolle som utviklet seg i løpet av 1900-tallet må blikket kastes tilbake til siste halvdel av 1800-tallet. I denne tiden opplevde den imperialistiske ideologien en oppblussing og utforskningen av ishavsområdene og de herreløse øygruppene ble av den grunn gjenstand for større nasjonal interesse i Norge men også betydelig internasjonal oppmerksomhet.⁴⁰ Interessen for Arktis utartet seg likevel annerledes, primært i form av vitenskapelig engasjement og arbeid, både i form av individuelle statssponsede ekspedisjoner og forskningsarbeid, men også internasjonalt samarbeid.⁴¹ Som en forlengelse av innsatsen i Arktis belyser denne perioden også det stadig klarere forholdet mellom vitenskapelig arbeid og politikk som i stigende grad kom til å gjøre seg gjeldende i tiden opp mot utbruddet av den første verdenskrig. Dette fikk sine klareste utspill i Norge rundt Nansens, Isachsen og Hoels ekspedisjoner, hvor pressen for alvor meldte seg som en deltaker i kampen for norske interesser på Spitsbergen.⁴²

Nordmenns vitenskapelige engasjementet i tiden etter de norske ekspedisjonene og pressens rolle som pådriver for norske interesser på Spitsbergen stod i klar kontrast til deres tidligere interesse for saken. Jeg mener at det er viktig å forklare hvorfor nordmenn ikke selv

⁴⁰ Mathisen, "Svalbard i internasjonal politikk," viii.

⁴¹ Stian Bones. "Norway and past International Polar Years—a Historical Account," *Polar Research*, 26(2): 195-203. <https://doi.org/10.3402/polar.v26i2.6231>.

⁴² Einar-Arne Drivenes. "Science and politics: some aspects of Norwegian polar research in the twentieth century," *Polar Record*, 49(3), 316–319. <https://doi.org/10.1017/S0032247412000472>.

ledet vitenskapelige ekspedisjoner til Spitsbergen før Isachsens opptreden, og av den grunn kan oppfattes som en «hjelpende deltaker» bak Sveriges utforskning av stedet. Når jeg uttrykker av nordmenn kan ses som en sekundær deltaker i det vitenskapelige arbeidet mener jeg at nordmenn ofte var involverte i ekspedisjonene, men ikke primært fokusert på det vitenskapelige aspektet ved dem. Dette kan kort oppsummeres slik Hestmark skriver det: «Svensk vitenskap, norsk sjømannskap».⁴³

Likevel skal det sies at det var nordmenn som begynte den skandinaviske utforskningen av Spitsbergen, da den norske professoren Keilhau ledet en ekspedisjon dit i 1827. Men da hans utforskning ikke ble fulgt opp i Norge ble den vitenskapelige utforskningen senere tatt opp av svenske vitenskapsmenn.⁴⁴ Funn av arktisk fauna i Syd-Sverige i midten av 1800-tallet var den utløsende faktoren som ledet svenskene nordover. Det startet i det små med den svenske zoologen Sven Lovéns ekspedisjon i 1837, før Otto Torell i 1858 med en mindre ekspedisjon og i 1861 sammen med en stor og delvis statsstøttet svensk ekspedisjon for alvor begynte den svenske utforskningen av Spitsbergen, støttet av norske styrmenn og mannskap. Disse ekspedisjonene var avløseren for Sveriges kommende polarvitenskapelige gullalder, og det ble gjort en betydelig opptrapping i antallet ekspedisjoner i tiden etter.⁴⁵ Forlis og ulykker satt imidlertid en brems for Sveriges gullalder ved inngangen til 1890-tallet, og det forble et tomrom i svensk forskning frem til Alfred G. Nathorst trådte inn på scenen. Svenske ekspedisjoner startet igjen i 1898, igjen ved bruk av norske ressurser og mannskap.⁴⁶

Parallelt med den svenske utforskningen av Spitsbergen opplevde også den norske fangsten av hval, hvalross, sel og isbjørn kraftig vekst. De fleste historikere, som blant annet Hestmark og Mathisen tillegger her stor vekt på hvordan den svenske vitenskapelige suksess i Arktis i stor grad var et resultat av den norske sjømannens kunnskaper til havs, og overlappingen mellom norske fangstekspedisjoner og svenske vitenskapsekspedisjoner var heldig for Sveriges arbeid i Arktis. Det påpekes også her at de norske fangstmennene som ledsaget de svenske ekspedisjonene fra 1850-årene og utover bidro til vitenskapelig arbeid via geografiske oppdagelser og værobservasjoner på oppdrag av norske akademikere som Henrik Mohn.⁴⁷ Selv om norske sjøfarere ofte spilte en viktig rolle i utforskningen av Arktis burde

⁴³ Hestmark, "Kartleggerne," 59.

⁴⁴ Mathisen, "Svalbard i internasjonal politikk," 19.

⁴⁵ Susan Barr, *Norway - a consistent polar nation?: Analysis of an image seen through the history of the Norwegian Polar Institute* (Oslo, Frammuseet, 2003), 14; Hestmark "Kartleggerne", 59–60.

⁴⁶ Hestmark, "Kartleggerne," 65–66.

⁴⁷ Mathisen, "Svalbard i internasjonal politikk," 19–20; Hestmark, "Kartleggerne," 65.

man være svært forsiktige med å neglisjere svensk vitenskapelig innsats til fordel for å muligens overvurdere norsk innsats når det i all realitet var Sverige som skapte grunnmuren for den videre forskningen som ville finne sted på Spitsbergen. Det var uten tvil deres innsats i tiden fra Torell-ekspedisjonene av 1860-tallet frem til begynnelsen av 1900-tallet som skapte den sterke grobunnen for videre vitenskapelig arbeid i Arktis.⁴⁸ Dette er et punkt flere norske aviser tar opp i tiden etter unionsoppløsningen, og den svenske innsatsen ble ikke ignorert til tross for sterke nasjonale interesser i Norge.

2.2 Norsk vitenskap i Den arktiske interessesfære

Men hvorfor hadde det seg slik at Norge med sin geografiske nærhet til Spitsbergen lå så langt bak andre europeiske makter når det kom til ekspansjon og utforskning i Arktis? Kunne ikke norske forskere utnytte økningen i fangst der oppe på likt vis som svenske forskere? For det første spilte tilfeldighetene en viktig rolle. Funnene av arktisk fauna i Sverige og teoriene knyttet til dette, samt ekspansjonen av norsk fangst i Arktis var viktige fenomener som også overlappet hverandre i tid og rom. For det andre var det enkeltpersoners initiativ som i hovedsak formet handlingsforløpet i løpet av 1800-tallet. For det tredje kan Sveriges union med Norge ha spilt en rolle i deres vitenskapelige engasjement. Noe som kan bli sagt med sikkerhet er at Sverige var en intellektuell stormakt, hvor det svenske naturvitenskapelige miljø rundt naturhistoriske disipliner som botanikk, geologi og zoologi var verdensledende på mange punkter. Sverige hadde simpelthen en mer utbredt tradisjon for vitenskap, hvor forskere hadde stor frihet for å aktivt forske, mens rikfolk og adel tradisjonelt gav økonomisk støtte til videre vitenskapelig arbeid.⁴⁹

I klar kontrast til det sterkt etablerte vitenskapelige miljøet i Sverige hadde Norge ikke en storstått tradisjon å bygge på. Under unionstiden med Danmark var København det vitenskapelige sentrum i unionen, og Norges første universitet ble ikke åpnet før 1811, hele fire århundrer etter Sveriges første universiteter ble bygd.⁵⁰ Det var på grunn av disse fortrinnene at Sverige – og Danmark – som allerede på starten av 1800-tallet hadde kartlagt landenes naturhistorie, så nye muligheter for vitenskapelige oppdagelser utenfor deres grenser mens norske naturforskere på samme tid begynte utforskningen av Norge.

Her spiller unionsoppløsningen med Danmark en viktig rolle, ettersom Norges grep over Færøyene, Grønland og Island gikk til Danmark i 1814. Som et resultat av dette stod

⁴⁸ Hestmark, "Kartleggerne," 66.

⁴⁹ Hestmark, "Kartleggerne," 66–67.

⁵⁰ Hestmark, "Kartleggerne," 67.

Danmark sterkest i Arktis i begynnelsen av 1800-tallet, fritt til å forfølge politiske og økonomiske interesser utenfor landets grenser. Det motsatte var sant for norske naturforskere. Utforskningen av Norge skulle utvilsomt være vitenskapsmennesenes øverste prioritet på grunnlag av både politiske og økonomiske årsaker så vel som nødvendigheten av nasjonal selvhevdelse. Statsfinansiert vitenskap skulle bygge på utforskningen og forståelsen av det norske fedreland, noe Arktis ikke var ansett som i tiden etter den norsk-danske unionsoppløsningen.⁵¹

Mens utforskningen av Arktis ble «lagt i svenske hender», begynte den geologiske tradisjon i Norge for alvor da Keilhau utførte den første landsomfattende kartleggingen av Norge mellom 1820–50. Keilhaus arbeid ble fortsatt av Theodor Kjerulf mens Arktis forble en del av det norske vitenskapsmiljøets periferi. Dette ble dog kortvarig, og mens den vitenskapelige fremgangen til lands utviklet seg i et tregere tempo enn de nordiske naboene kom utforskningen av havområdene rundt Norge til å raskt skyte fart ved inngangen av 1870-tallet. I perioden 1876–78 ble *Den Norske Nordhavs-Expedition* gjennomført, og enorme områder fra Færøyene og Island til Jan Mayen, Bjørnøya og vestkanten av Spitsbergen samt nesten hele Norskehavet og deler av Østishavet ble utforsket for å gi «Kundskap om dette Hav, der er en Livskilde for Norge».⁵²

Det vitenskapelige arbeidet om havet som ble utført i løpet av disse årene stod klart i samsvar med nødvendigheten av at norsk vitenskap skulle bygge på utforskningen av fedrelandet. Disse ekspedisjonene kan videre sidestilles med fornorskningsprosessene som skjedde innenfor landets grenser i samme tidsrom, hvor ekspansjonsbestrebelsene i havområdene kan tolkes som en hovedtendens i norsk politisk utvikling ved siden av konsolideringsarbeidet i nord. Kartleggingen av ressursene, topografien og værforholdene langs havet og kysten var av vesentlig betydning for Norges utvikling som nasjon, og dannet et solid grunnlag for videre vitenskapelig arbeid i nord.⁵³

At norske naturforskere primært skulle gjennomføre oppgaver som skulle bidra til utviklingen av nasjonal selvfølelse og skape ny forståelse av det norske fedrelandet kan forstås som en samfunnskontrakt mellom forskerne og staten. Stortingets bevilgningspraksis i samme periode står klart i samsvar med dette. Fra omkring 1870 var vitenskapelig kartlegging av fiskeressursene en sentral oppgave for havforskere, og det ble bevilget betydelig midler til dette arbeidet. I tråd med deres samfunnskontrakt kom havforskernes vitenskapelige arbeid

⁵¹ Hestmark, "Kartleggerne," 67–69.

⁵² Hestmark, "Kartleggerne," 47–49 og Berg, *Norge på egen hånd*, 19.

⁵³ Hestmark, "Kartleggerne," 69–70 og Berg, *Norge på egen hånd*, 19.

også til å spille en viktig nasjonsbyggende rolle. Det var nemlig i løpet av denne perioden at havområdet i nordvest fikk navnet «Det norske hav», noe som blant annet ble inkorporert i det norske skoleatlas omkring århundreskiftet, samtidig som uttrykket «Den arktiske interesserefære» ble tatt i bruk i utenriksdepartementets arkivsystem.⁵⁴

At det ikke fantes en betydelig norsk vitenskapelig pressgruppe for Spitsbergen i denne tiden kan da forklares i to punkter. 1) Norske forskningsinteresser lå i hovedsak utforskningen av Norge. 2) Til tross for at *Den Norske Nordhavs-Expedition* utforsket Vest-Spitsbergen var det i all hovedsak Sverige som var den regjerende vitenskapelig interesserte nasjon på Spitsbergen.

2.3 Det politiske spillet om Spitsbergen 1870-1899

Drivenes beskriver tiden mellom 1870–1890 som Svalbardprosessenes første «akt».⁵⁵ I tråd med det tette forholdet mellom politikk og vitenskap var det også ved starten av 1870-tallet at man kan observere konkrete antydninger for en mulig norsk overtakelse av statshøyheten på Spitsbergen. I 1871 ble norsk okkupasjon i folkerettslig forstand vurdert av et norsk-svensk statsråd. Bakgrunnen for dette var at meteorologer så nytten av å studere polarbassengets betydning for Europas værlag, og ideen ble støttet av den svenske polarforskeren Adolf Erik Nordenskiöld som så norsk overhøyhet som ønskelig fremfor andre europeiske nasjoner. Norske myndigheter var med det første lite interesserte ettersom de eneste store interessene de hadde på Spitsbergen lå i fangstvirksomheten.⁵⁶ Norske myndigheter var heller i utgangspunktet opptatt av de negative konsekvensene dette kunne lede til, både med tanke på politisk press fra andre europeiske makter men også de økonomiske midlene som måtte til for å holde øygruppen under norsk kontroll. Men ettersom Norge befant seg i nasjonsbyggingens tidsalder gikk regjeringen likevel inn for å støtte okkupasjonsinitiativet på bakgrunn av fangstinteresser og «den norske nasjonalfølelse».⁵⁷

I realiteten ville dette mest sannsynlig bare lede til en merkbar gevinst for Sverige og deres påtenkte guanodrift på øygruppen. Norges utenriksledelse hadde også garantert de berørte maktens sjøfarts- og fiskerettigheter dersom Norge overtok kontroll, så anneksjonene hadde ikke ledet til noen større økonomisk gevinst på dette området heller. At norske myndigheter nølende sa seg enige til dette forslaget baserte seg også på frykten for at norske

⁵⁴ Roald Berg, "Spitsbergen-traktaten: Forberedelsene 1871-1920," 25–26.

⁵⁵ Einar-Arne Drivenes, "Svalbardforskning og svalbardpolitikk 1870-1925: Forskere som politiske aktører," Nordlit. 22 (mai 2012), 47, doi: <https://doi.org/10.7557/13.2300>

⁵⁶ Berg, "Spitsbergen-traktaten," 29; Mathisen, "Svalbard i internasjonal politikk," 21–25.

⁵⁷ Berg, "Spitsbergen-traktaten," 29–30.

fangstinteresser kunne ha blitt negativt påvirket om en annen makt annekterte området først. Dette initiativet fikk derimot ikke noe gjennomslag da Russland nektet å godta endring av Spitsbergens status som *terra nullius*, et ingenmannsland.⁵⁸ I motsetning til den svenske Nordenskiöld spilte ikke norske vitenskapsmenn en aktiv rolle i denne saken, og Mathisen påpeker også at det verken gjennom pressen eller på annen måte ble forsøkt å skape noen opinion for saken.⁵⁹

Tjue år senere kom norsk annekasjon av Spitsbergen tilbake på agendaen, denne gangen i en mer aggressiv form. En viktig forskjell sammenlignet med 1870-tallets annekasjonsforsøk var at den norske regjeringen hadde en klar ambisjon for å utvide den norske stats territorium fremfor å være en «nølende deltaker» til Sverige. Ved inngangen til Spitsbergenssakens «andre akt» i 1892 ba Norges indreminister Wollert Konow i samspill med statsminister Johannes Steen om at utenriksledelsen som befant seg i Stockholm skulle vurdere muligheten for norsk overtakelse av Spitsbergen. Konow skal ha skrevet følgende til Sveriges utenriksminister Lewenhaupt: «dersom det for alvor skulle bli tale om å legge Svalbard under en enkelt stats herredømme, måtte denne stat bli Norge». Igjen la regjeringen vekt på sikringen av norske fangstinteresser i området og de potensielt negative konsekvensene av en annen makts okkupasjon. Denne gangen var det spesifikt frykten for en tysk ekspedisjon og mulig okkupasjon av Spitsbergen som dannet grunnlaget for den norske regjeringens arbeid, og Konow regnet blant annet med russisk støtte til norske side ettersom Tyskland og Russland var rivaler i det imperialistiske spillet som utartet seg i perioden.⁶⁰

Konow vektla på likt vis som forsøket i 1871 norsk nasjonalfølelse og selvstendighet i forhold til utlandet, spesielt Stockholm. En annen viktig forandring som stod i kontrast til tidligere var at norske myndigheter ikke tok for seg faren for konflikt med andre makter, og heller ikke disse maktens tradisjonelle adgang til øygruppens ressurser. Til tross for at aksjonen igjen ble avvist av et russisk veto ble Konows program fulgt opp i løpet av 1890-tallet av Norges statsminister Otto Blehr som forsiktig støttet arbeidet for internasjonal godkjenning av norsk kontroll over Spitsbergen. Selv om disse forslagene ikke ledet til en endring av maktbildet på Spitsbergen ser man i disse forsøkene en stadig tilspisning av norske intensjoner i Den arktiske interessesfære, og Norge styrket i løpet av denne tiden sin stilling

⁵⁸ Berg, "Spitsbergen-traktaten," 30.

⁵⁹ Drivenes, "Svalbardforskning og svalbardpolitikk 1870-1925", 48; Mathisen, "Svalbard i internasjonal politikk," 23.

⁶⁰ Berg, "Spitsbergen-traktaten," 27-30; Mathisen, "Svalbard i internasjonal politikk," 39.

på øya.⁶¹ Det var også i løpet av Spitsbergen-sakens andre akt at norske aviser og historikere gjorde seg gjeldende i sakens diskusjon.

2.4 Avisenes og forskernes interesse for Spitsbergen

2.4.1 Norske polarhelter og Norges historiske rett

I løpet av 1890-tallet sendte stormaktene til tider marinefartøy til Spitsbergen, som skapte en smule engstelse hos nordmenn og den norske regjeringen. I samme begynte også turistindustrien å blomstre, og Norge fikk slik enda en næringsinteresse i området.⁶² I 1896 ble det stilt krav av en rekke aviser om å ta Spitsbergen i norsk besittelse.⁶³ Den 16. september ble et innlegg skrevet i *Aftenposten* hvor forfatteren tok opp spørsmålet om «at faa anerkjendt Spitsbergen som norske Besiddelse». Først og fremst var det historiske og økonomiske argumenter som ble vektlagt: «Ved Siden heraf maate det ikke overses, at Norge var det eneste Land, som nu drev og i en Aarrække havde drevet Hvalrosfangst ved Spitsbergen – en Fangst der navnlig for Tromsø og Hammerfest jo var af ingenlunde ringe økonomisk Betydning». Videre forestilte innlegget en dominoeffekt hvor en eventuell svensk overtakelse av øygruppen ville lede til fangstressursenes ødeleggelse, ettersom en kostbar annekasjon ville ha ledet til «Fangst i videst muligt Omfang». Til sist ble det argumentert for at forholdet mellom Norge og Spitsbergen på 1890-tallet var helt annerledes enn 1870-tallet, da særlig den norske turistindustri nå var sterk.⁶⁴

Man kan se at argumentene som dette innlegget brukte i stor grad ligger i de samme argumentene Konow brukte i 1892 da norsk overtakelse ble vurdert. I tillegg til innleggets historiske argumenter flettes det også inn økonomiske hensyn, og sikringen av norske fangstinteresser og de potensielt negative konsekvensen av en annen makts okkupasjon står sentralt.⁶⁵ Forfatteren begrunnet også argumentene i naturvern og fremover tenkning, noe som ville komme til uttrykk i flere aviser i denne tiden.

Aftenposten publiserte også et innlegg den 29. september som argumenterte for norsk annekasjon. Innlegget vektla på likt vis som artikkelen fra 16. september fangstens verdi, men uttrykte også at Norges geografiske nærhet «synes at maatte være et tilstrøkkeligt materielt Grundlag for en Sag, der har en saa fremtrædende ideel Interesse for Norge som Stat.» Innleggets hovedargumenter lå i nasjonal prestisje samt nødvendigheten av norsk ekspansjon i

⁶¹ Berg, "Spitsbergen-traktaten," 27–30; Drivenes, "Svalbardforskning og svalbardpolitikk 1870-1925," 48.

⁶² Mathisen, *Svalbard i internasjonal politikk*, 40.

⁶³ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 176.

⁶⁴ *Aftenposten*, Nr. 615, "Et herreløst Land," 16.09.1896.

⁶⁵ Berg, "Spitsbergen-traktaten," 27–30.

forkant av andre makter: «Kan der paavises nogen mere effektiv Maade, hvorpaa Norge for al Verden kan hævde sig som en Selvstendig stad [...] Hvis man tænker sig den Modsætning, at Spitsbergen blev annekteret af et andet Land. En saadan Annexion af, hvad der geografisk og materielt nærmest hører til Norge, vilde trykke vor Stilling som Stat ned, medens det vilde hæve Norges Anseelse, om det [...] annekterede Spitsbergen». Forfatteren vektla retten til norsk anneksjon av Spitsbergen i Nansens ekspedisjon, som ble sett som en norsk seier: «at vundne Slag giver rætmessigt Krav paa udvidelse af Landomraadet, saa har Norge her ved den ærefulde Seier, det har vundet gjennem Dr. Nansen [...] et retmæssigt Krav paa, at Ønsket om en saadan Landerhvervelse bliver imødekommet».⁶⁶

Flere historikere har fremhevet at sakens vide oppmerksomhet i avisene trolig var «påvirket av den nasjonale rusen etter Fridtjof Nansens vellykka polarekspedisjoner», og at tiden nå var inne for å kreve norsk suverenitet over Spitsbergen.⁶⁷ Når Nansen ankom Kristiania og avsluttet den første Fram-ekspedisjonen, ble utforskningen av polarområdene og vitenskapelig arbeid i Arktis omgjort til et nasjonalbyggende verktøy.⁶⁸ Geologen W.C Brøgger var en av mange som ønsket å fremheve vitenskapsmannens rolle i samfunnet: «det er paa [...] videnskabens og kunstens felt, som ligger aabentfor alle, det er der, de bør søge at trænge frem i forreste række og kappes om seierspalmen.»⁶⁹ Innlegget ovenfor gjenspeiler dette klart, hvor Nansens «seier» ble brukt som forfatterens hovedargument for Norges «rettmessige» overtakelse av Spitsbergen. En annen viktig faktor her var «tomrommet» i svensk Spitsbergenforskning i tiden mellom forliset av «Ripple» og Nathorsts ekspedisjon i 1898.⁷⁰

Det kommer også frem i avisinnleggene at naturvern var et viktig argument for den norske pressen. Innlegget i *Aftenposten* fra 16. september uttrykte blant annet en frykt for at hvis Sverige hadde overtatt kontroll over øygruppen i 1871 kunne dette resultere i «udplyndrede og ødelagde Fangstfelt». Innlegget nevnte også den økonomiske rollen norsk turistindustri spilte, og vektla hvordan denne virksomheten sannsynligvis kom til å øke fremover i tid.⁷¹ *Aftenposten* var desto ikke den eneste avisen som ga uttrykk for slike tanker.

⁶⁶ *Aftenposten*, "Bør Spitsbergen søges erhvervet som norsk Beisddelse," 29.09.1896.

⁶⁷ Drivenes, "Ishavsimperialsime," 176.

⁶⁸ Robert Marc Friedman, "Nansenismen," i *Norsk polarhistorie, bind 2, Vitenskapene*, red. Einar-Arne Drivenes og Harald Dag Jølle (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2004), 107.

⁶⁹ Friedman, "Nansenismen," 110–111.

⁷⁰ Hestmark, "Kartleggerne," 65.

⁷¹ *Aftenposten*, Nr. 615, "Et herreløst Land," 16.09.1896.

I flere aviser, som f.eks. det norske folkebladet *Den 17de Mai* og senere *Christiansands Tidende* ble det uttalt at: «Um Spitsbergen er av lite Verd no, so kan det faa Verd.»⁷²

Pressen var også delt når det gjaldt norsk besittelse av Spitsbergen. *Aftenposten* tok opp denne debatten den 19. september da det siterte innlegg fra *Eidsvold* og *Ørebladet*. *Eidsvold* gav uttrykk for at pressen var enstemmig angående annekasjonen av Spitsbergen, og argumenterte for en liberal norsk jurisdiksjon og imøtekommelse av andre makters interesser ikke nødvendigvis skulle hindre norsk overtakelse, samt at utgiftene dette ville bringe ikke skulle være et hinder. Som et motargument mot dette siterte *Aftenposten* et innlegg fra *Ørebladet* skrevet av Spitsbergenfareren Martin H. Ekroll, som primært argumenterte for at Norge ikke måtte annektere Spitsbergen for å holde andre nasjoner borte. Hans argumenter lå i fangstvirksomheten, og Ekroll uttrykte blant annet at på grunn av den geografiske avstanden til Spitsbergen ville økonomisk vinning for «Konkurrenter fra andre, mere fjeentliggende Lande, blir en absolut Ummulighed.» Videre beskrev Ekroll de minkende dyrebestandene som resulterte i at «En Annektion af Spitsbergen Fra Norges Sides vilde, som sagt, ikke kunde skaffe nogen Vinding for vore Fangstmænd, men derimod paaføre Staten meget bryderi og mange Udgifter.»⁷³

Ekroll var imidlertid ikke den eneste i norske aviser som stilte seg imot norsk annekasjon. *Norges Sjøfartstidende* tok også opp saken ut ifra samme utgangspunkt som Ekroll ved å fremheve de minkende dyrebestandene og de økonomiske utgiftene annekasjonen ville medbringe. Innlegget gikk også imot tankene om at «um Spitsbergen er av lite Verd no, so kan det faa Verd» og forestillingen om at turistindustrien utvilsomt kom til å blomstre i fremtiden. «En Spitsbergentur er endnu en Modesaag og vil kanske blive det endnu i nogen Tid [...] Men naar Vildtstande deroppe er saagodtsom udryddet [...] saa vil nok Spitsbergen have tabt det meste af sin Tillokkelse».⁷⁴ En annen avis som også stilte seg imot saken var *Aalesunds Handels- og Sjøfartstidende*. Innlegget sa seg enig i bemerkningene ovenfor, men la også til utenrikspolitiske elementer i argumentasjonen. Her er det særlig forholdet til Russland som diskuteres: «En Fredstilstand kan ved Begivenhedernes Gang snart forandres til en Krigstilstand. En fredligsindet Fyrste i et erobringssygt Land kan afløses af en erobringssygen Hersker, som ikke tager i Betænkning at tænde en Krigsild for at opnaa en Fordel for sit Rige.

⁷² Den 17de Mai, "Spitsbergen," 12.09.1896 og Christiansands Tidene, "Spitsbergen," 17.09.1896.

⁷³ Martin H. Ekroll, "Et herreløst Land: Spitsbergen-Spørgsmaalet," *Aftenposten*, 19.09.1896.

⁷⁴ Norsk Sjøfartstidende "Spitsbergen som norsk Eiendom," 21.09.1896. *Aftenposten* siterer også dette innlegget i deres avis den 23.09.1896.

[...] Besiddelsen af Spitsbergen kan umulig opveie den Fare, som i den Nævnte Henseende vilde være forbunden dermed.»⁷⁵

Som man kan se i disse avisartiklene var det ingen klar enstemmighet. Økonomiske og politiske argumenter ble anvendt både for og imot norsk ervervelse av øygruppen av ulike aviser, og saker som turistindustrien og jakt ble objekter for diskusjon begge veier. Her kommer det også fram at *Aftenposten*, som den mest aktive avisen angående Spitsbergenspørsmålet, var villig til å argumentere for begge synspunkt og ikke holdt fast ved den ene siden av saken.

Den norske pressen fortsatte å vekke oppmerksomhet rundt forholdene på Spitsbergen da Den tyske havfiskeforeninga *Deutch Seefischerei-Verein* utførte fiskeriundersøkelser omkring Bjørnøya ved slutten av 1800-tallet. I 1898 sendte tyske firmaer et fartøy under ledelse av Theodor Lerner, hvor Sørhamna på Bjørnøya ble okkupert med mål om å opprette en hvalstasjon.⁷⁶ Vinteren 1899 rustet Lerner opp til en ny ekspedisjon, og uttalelser i tysk presse forurolet den norske pressen da ekspedisjonens hensikt var uklar. Regjeringen forholdt seg imidlertid rolig ettersom de var klar over at Russland ikke ønsket tysk nærvær i Arktis.⁷⁷ Disse omstendighetene vakte liv i norsk presse, og igjen kan det ikke observeres noen klar enstemmighet i avisene.

Dagbladet diskuterte den 4. august 1899 Spitsbergens historie og dens politiske utvikling siden 1870-tallet, og foreslo en internasjonal overenskomst med mål som å sikre øygruppens status som ingenmannsland hvor alle nasjoner skulle ha lik rett til utnyttelse av ressursene under «samtlige interessede Magters Tilsyn og Garanti». Forfatteren av dette innlegget argumenterte for dette ved å påpeke at Spitsbergen og Bjørnøyas geografiske og historiske tilknytting til Norge ikke burde overveie ubehaget et norsk okkupasjon ville ha ledet til, da håndheving av lov og orden i så fall ville falt i norske hender.⁷⁸ Dette ledet selvsagt til motreaksjoner blant de som vekta de historiske forholdene som her var avskrevet. I en usignert artikkelserie som ble utgitt i *Dagbladet* den 8, 16, 20 og 21. august stilte «en anset Forfatter, der nøie har studeret denne Sag», sannsynligvis historikeren Alexander Bugge, seg sterkt imot en nøytralisering av øygruppen. Forslaget som *Dagbladet* hadde lagt frem 4. august var ifølge denne forfatteren være det samme som å frasi seg en ubetinget historisk rett. Denne retten knyttet forfatteren videre tilbake til Ottars reiser til Kvitsjøen og til

⁷⁵ Aalesunds Handels- og Søfartstidende "Bør Spitsbergen blive norsk Eiendom?," 26.09.1896.

⁷⁶ Mathisen, "Svalbard i internasjonal politikk," 45, og Drivenes, "Ishavsimperialisme," 176.

⁷⁷ Mathisen, "Svalbard i internasjonal politikk," 45–47.

⁷⁸ *Dagbladet*, Nr. 229, "Ishavsøerne. Hvad bør Norge gjøre?," 4.08.1899.

islandske og norske reiser i nordområdene, hvor islandske årbøker beskriver oppdagelsen av Svalbardi i 1194.

Denne argumentasjon hentet støtte fra blant annet historieprofessor Gustav Storm som i 1890 hevdet at øygruppen Willem Barentsz oppdaget i 1596 var identisk med landet de islandske årbøkene beskrev, en teori Alexander Bugge selv i støttet i 1898.⁷⁹ At disse historikerne sa seg enig i avisenes utsagn angående Norges historiske rett er et viktig skille mellom 1896 og 1899. Ved å forsterke bildet av Norge som en polarnasjon ved å gi støtte for politiske utsagn i avisene var Storm og Bugge med på å bygge opp det ideologiske og kulturelle bakteppet for den økonomiske og nasjonale interessepolitikken som stod sentralt i løpet av 1900-tallet.⁸⁰ Det man også klart ser i både 1896 og 1899 var at historiske argumenter var sentrale i avisenes argumentasjon for Norges rett til Spitsbergen. Enten det gjaldt nordmenns rolle som fangstmenn i nyere historie eller å se tilbake til 1194 er det et faktum av historie var viktig for nordmennene som interesserte seg i saken. Men til tross for at historiske elementer og Nansens ekspedisjon ble tildelt svært viktige roller i avisene og av andre forskere i deres samtid kan det likevel ikke tales om noen klar vitenskapelige pressgruppe enda.

2.5 Sammendrag

At en norsk vitenskapelig pressgruppe ikke oppstod før Isachsens første og andre ekspedisjon kan raskt forklares i og med at norske forskere ikke utførte betydelig vitenskapelig arbeid på Spitsbergen før dette tidspunkt.

Når avisene og norske forskere begynte å interessere seg for Spitsbergen ved slutten av 1890-årene er det tre faktorer som hadde mye å si for pressens ordlyd angående Norges stilling til Spitsbergen. Den første, og sannsynligvis utløsende faktoren for pressens store interesse for Spitsbergen, var den nasjonale rusen etter Nansens første Fram-ekspedisjon. At vitenskapelig arbeid i Arktis nå ble transformert til et nasjonalbyggende verktøy må ses som utelukkende sentralt for det offentlige ordskiftet. Vitenskapsmannens nye rolle som helt må kunnes sies å ha hatt betydelige konsekvenser for den offentlige debatten om Spitsbergen da avisenes ikke på noen måte hadde engasjert seg for Spitsbergens politiske status tidligere.

Det er på grunn av dette at man kan snakke om en paradoksal «omvendt nansenisme». Det paradoksale er at Nansens arbeid, som han selv hevdet var nok i seg selv for å heve

⁷⁹ Drivenes "Ishavsimperialisme," 176–177.

⁸⁰ Drivenes, "Svalbardforskning og svalbardpolitikk 1870-1925," 48–49.

Norges kulturelle stilling internasjonalt, samtidig tente en ekspansjonistisk nasjonalistisk gnist i avisene. Nansens arbeid hang ikke sammen med den nasjonale rollen vitenskapen spilt i utforskningen av Norge i løpet av 1800-tallet, men etter hans ekspedisjon ble forholdet mellom vitenskap og nasjonal ekspansjon videreført til Arktis. Aviser som *Aftenposten* bidro sterkt til å skape forestillingen av forskning og ekspansjon som «hånd i hanske», det motsatte av hva Nansen selv stod for.

I tråd med dette var politiseringen av norske historikers arbeid og selvsagt Alexander Bugges vilje til å støtte norske interesser på Spitsbergen i 1899 også en viktig faktor. Å forsterke Norges bilde som en polarnasjon og skape opinion basert på nordmenn som polfarere og utforskere ble viktig i en tid hvor Norges nasjonale og økonomiske interesser på Spitsbergen stadig kom til å øke, og skapte grobunnen for slike hevdelser i senere tid.

Den siste faktoren som kan ha påvirket norsk interesse var «tomrommet» i svensk Spitsbergenforskning i tiden mellom forliset av «Ripple» og Nathorsts ekspedisjon i 1898.⁸¹ At dette overlappet med Nansens oppstigning til «polarhelt» kan også ha gjort det lettere for norske aviser å argumentere for Norges plass på Spitsbergen. Ikke bare argumenterte avisene for nordmenns rolle som fangstmenn, men man ser også en vilje til å fiendtliggjøre Sverige, da det ble uttrykt frykt for de økonomiske konsekvensene en svensk okkupasjon kunne hatt for Norge, og som en forlengelse av dette var også naturvernshensyn gjeldende i avisene.

Det må også bemerkes at oppslutningen rundt Norges rett til Spitsbergen ikke var enstemmig i avisene. At opptil like mange aviser publiserte artikler som argumenterte imot norsk suverenitet på grunn av økonomiske eller utenrikspolitiske synspunkt som de som var for norsk annekasjon er betydningsfullt. For det første viser det at norske aviser ikke utelukkende arbeidet i tråd med forskjellige norske interesser der oppe. For det andre kan man da spørre om ikke unionen med Sverige påvirket avisene som talte både for og imot, og ville dette forandre seg etter unionens oppløsning?

⁸¹ Hestmark, "Kartleggerne," 65.

Kapittel 3: Spitsbergen i Norsk presse

Ved slutten av det 19. århundret begynte den norske pressen å interessere seg for Spitsbergens suverenitetsspørsmål, og man ser at historikere som Aleksander Bugge interesserte seg for saken. Men før unionsoppløsningen med Sverige kan det ikke sies å ha eksistert en klart definerbar norsk «vitenskapelig pressgruppe». En slik gruppe ble imidlertid raskt etablert etter unionsoppløsningen, og fra tidligere forskning vet vi at de norske «Spitsbergen-forskerne» kom til å spille en sentral rolle i forbindelse med Spitsbergen-saken. Men vi vet mindre om hvordan denne vitenskapelige pressgruppen gjorde seg gjeldende i det offentlige ordskiftet. Og dessuten: I hvilken grad ga avisene og Spitsbergen-forskerne uttrykk for et ensartet syn på saken? Gjorde de det, eller er det kanskje heller slik at vi må differensiere mellom ulike «leire» blant dem?

3.1 Unionsoppløsningen

Oppløsningen av personalunionen mellom Norge og Sverige i 1905 åpnet for en selvstendig utenrikspolitikk i Norge. Den norske regjeringen med utenriksledelsen i spissen begynte nå det grunnleggende arbeidet for skapelsen av Norges politiske målsetting i forhold til omverden samt videreføringen av rikets pågående konsolideringspolitikk. Til tross for at utenriksledelsen var «ny», var Norge allerede i besittelse av gamle tradisjoner og føringer som utenriksdepartementet kunne bygge videre på. En sentral del av denne arven var et til dels motstridig selvbylde, hvor man ønsket å styre unna stormaktenes krigspolitikk men samtidig forfølge ekspansjonistiske mål, for eksempel i Det norske hav. Det var i smeltepunktet av denne historiske arven, behovet selvstendigheten brakte med seg, og 1900-tallets utfordringer at Norges orientering til omverden skulle skapes.⁸²

Unionsoppløsningen som ble vedtatt av Stortinget den 7. juni, ble akseptert av Sverige den 26. oktober. Nå var sikringen av Norges forhold til andre makter av øverste prioritet, og regjeringen begynte arbeidet med å kontakte stormaktene og vinne forståelse for Norge.⁸³ Som en småmakt i Europa hadde Norge det uttalte utenrikspolitiske mål om å føre en politikk som ikke trakk stormaktene på tærne, men samtidig lede en bestemt utenrikspolitikk når næringspolitiske interesser gjorde seg gjeldende. Dette kom særlig til å gjelde interessene i Det norske hav, den såkalte «arktiske interessesfære», hvor Spitsbergen stod sentralt.⁸⁴

⁸² Berg, *Norge på egen hånd*, 20, 42.

⁸³ Berg, *Norge på egen hånd*, 42.

⁸⁴ Berg, *Norge på egen hånd*, 150–151.

3.1.1 Den industrielle kullalderen på Spitsbergen

Tilspisningen av norske intensjoner på Spitsbergen ville for alvor gjøre seg gjeldende i norsk politikk når øygruppens kullalder gjenopplivet behovet for en regulerende myndighet, noe norske myndigheter mente seg særlig godt egnet til å dekke.⁸⁵ I 1899 hadde nordmannen Søren Zachariassen tatt et last kull fra Spitsbergen og solgt det i Tromsø og Trondheim, noe som vakte oppsikt og ledet til opprettelsen av flere norske selskaper som begynte kulldrift der oppe året etter. På grunn av manglende erfaring klarte ikke nordmennene å utnytte dette tidlige initiativet, og de norske feltene ble raskt solgt til amerikanske og britiske finansfolk, som så muligheter for gevinst.⁸⁶

Jakten på Spitsbergen-kullet ledet til at øygruppens økonomiske betydning stod langt sterkere etter århundreskiftet, og i tillegg til funnene av kull opplevde øygruppen også en økning i jakt- og fangstvirksomhet. Effektiviseringen av jaktmetodene samtidig som interessen for jakten økte ledet til en kraftig reduksjon i dyrebestanden, og jegerne måtte utforske større områder for å finne bytte. Dette ledet til konflikter mellom jegerne og gruveselskapene, som annekterte og forbød jakt innenfor store områder.⁸⁷ Denne parallelle økningen av to ulike økonomiske interesseområder og måten sakene utviklet seg på ville ha mye å si for den debatten som avisene og Spitsbergen-forskerne kom til å lede i ettertiden.

Selv om industrialiseringen kom sent til Norge spilte den en viktig rolle i forbindelse med Spitsbergen-spørsmålet. Kullperioden utfoldet seg i samme periode som Norges mest iherdige vitenskapelige engasjement på Spitsbergen fant sted, og samtidig ser man også at den svenske entusiasmen rundt Spitsbergen ble svekket.⁸⁸ I tillegg til de tidligere havariene i 1892 og 1897, opplevde også Otto Nordenskiölds antarktiske ekspedisjoner i 1901–1903 store logistikkproblemer på sin ferd. I lys av dette var det nå en svakere vilje blant offentlige og private støttespillere for å bidra til polar utforskning. Det siste støtet for Sveriges del kom i form av unionsoppløsningen i 1905, noe som distanserte svenskene ytterligere fra arktisk forskning.⁸⁹ Var tiden nå inne for nordmenns offensiv på Spitsbergen?

⁸⁵ Berg, "Spitsbergen-traktaten," 30–31.

⁸⁶ Mathisen, "Svalbard i internasjonal politikk," 54–55.

⁸⁷ Mathisen, "Svalbard i internasjonal politikk," 57.

⁸⁸ Hestmark, "Kartleggerne," 71.

⁸⁹ Susan Barr, *Norway - a consistent polar nation?*, 14.

3.2 Norsk aksjon, svensk reaksjon?

3.2.1 Norske aviser krever annekasjon

Selv om staten fortsatt var tilbakeholden i kjølvannet av unionsoppløsningen var det klart at tankene om norsk statshøyhet på Spitsbergen ikke forsvant. Det var nemlig i tiden etter oppløsningen at et entusiastisk miljø av Spitsbergen-forskere begynte å vokse frem. Medlemmene av dette miljøet så forskningen deres som en del av det pågående arbeidet for å heve Norges plass i det internasjonale samfunnet. Spitsbergen-forskerne ble så en egen pressgruppe som forberedte norsk ekspansjon mens spørsmålet om Spitsbergens rettslige status stadig ble satt på dagsordenen i det internasjonale samfunnet.⁹⁰ Den norske vitenskapelige innsatsen opplevde nå en oppvåkning da forskere fra 1906 og utover sakte begynte en målrettet kartlegging av Spitsbergen.⁹¹

Den norske vitenskapelige kartleggingen av Spitsbergen begynte med rittmesteren og topografen Gunnar Isachsens arbeid.⁹² Med støtte fra fyrst Albert I av Monaco, som selv hadde deltatt på flere havsforskningsekspedisjoner, ledet Isachsen en besetning av nordmenn som del av fyrstens ekspedisjon til Spitsbergen sommeren 1906. Isachsen brukte i denne tiden avisene for å gjøre rede for ekspedisjonens gang, men det var topografen Arve Staxruds to artikler som vekket liv i norsk presse da han argumenterte for norsk okkupasjon.⁹³

Staxruds artikler tok for seg mange av de vesentlige punktene og utfordringene som den nye utviklingen på Spitsbergen ledet til, hovedsakelig forholdet mellom norske fangstmenn og kullkompaniene som annekterte områder «større end enkelte af de suveræne Stater i Europa». Staxrud mente at hvis dette kom til å true norske fangstmenns tradisjonelle adgang til jaktområder ville det være en direkte trussel mot norske interesser. På bakgrunn av dette argumenterte Staxrud for at konfliktene måtte løses før tilstandene ble verre. Hans forslag var norsk annekasjon, noe Norge hadde en historisk rett og plikt til å gjøre.⁹⁴ Delene av artiklene som fokuserte på Norges historiske rett til Spitsbergen ble også gjentrykt av andre norske aviser.⁹⁵

Avisenes oppslag rundt Staxruds artikler la ikke vekt på forholdene mellom kullkompaniene og fangstmennene, men heller ytringene om Norges rett og plikt på

⁹⁰ Berg, *Norge på egen hånd*, 152.

⁹¹ Drivenes "Ishavsimperialisme," 177.

⁹² Drivenes, "Svalbardforskning og Svalbardpolitikk 1870-1925," 49.

⁹³ Tromsøposten, No 71. "Fra Spitsbergen," 04.09.1906; Arve Staxrud, "Spitsbergen før og nu," *Morgenbladet*, No. 517, 20.09.1906.

⁹⁴ Arve Staxrud, "De norske Interesser paa Spitsbergen," *Morgenbladet*, No. 519, 21.09.1906.

⁹⁵ Vesteraalens Avis, No. 60, "Norge på Spitsbergen," 28.09.1906, Trondhjems Adresseavis No. 276, "Norge på Spitsbergen," 23.09.1906.

Spitsbergen. Diskusjonen gikk med andre ord i samme bane som i 1896 og 1899, nemlig vektleggingen av historiske forhold. Isachsen, som var opptatt av de historiske forbindelsene mellom Norge og Spitsbergen og støttet teoriene som mente nordmenn/islendinger hadde vært der først, ikke kommenterte videre i avisene.⁹⁶

Aftenposten gikk i samme tid hardt ut mot regjeringens holdninger til saken: «Mon de norske Statsmyndigheder har set dette? Udlændinger, Russer og Svensker udruster kostbare Expeditioner for at kartlægge Spitsbergen, Hollænderne sender Krigsskibe derop, - den norske Stat gjør intet.» Artikkelen tok også opp «problemet» med andre nasjoners kartleggingsarbeid på Spitsbergen, noe som ble sett i et negativt lys i forhold til Norges posisjon på øygruppen, og ble gjengitt av andre norske aviser.⁹⁷ Problemet ble videre diskutert i en artikkel som tok for seg det svenske initiativet i 1871, hvor forfatteren fremla svenskenes ønske om å annektere Spitsbergen for å betrygge fremtidige vitenskapelige ekspedisjoner som «utilfredsstillende og nærmest tog sig ud som et Paafund».⁹⁸

Å informere om andre nasjoners vitenskapelige arbeid på Spitsbergen, hovedsakelig redegjørelser for hva som ble/hadde blitt gjort, var også vanlig i avisene frem til Spitsbergentraktatens signering i februar 1920. Fraværet av norske ekspedisjoner og vitenskapelig arbeid ville underminere Norges stilling, og hyppig informering om andre lands arbeid kan ses som et nyttig pressmiddel. Som man ser ovenfor ble Sverige rettet spesielt mye oppmerksomhet, og dette var noe som kom til å fortsette i lang tid fremover. Dette var ikke unikt for Norge, og lignende meningsutvekslinger skal ha funnet sted i andre interesserte staters presse, hvor den russiske og svenske presse skal ha tatt betydelig avstand fra en eventuell norsk ekspedisjon.⁹⁹

Kan Staxruds artikler da ses som Spitsbergen-forskernes «første angrep»? Det kan ikke med noe sikkerhet sies at Staxruds forslag om å løse konfliktene via norsk overtakelse av Spitsbergen var et klart uttrykk for Spitsbergen-forskernes agenda på dette tidspunkt. Uten flere kilder å sammenligne med kan man si lite om dette. Det man derimot kan si med stor sikkerhet er at «saksproduksjonen» om Spitsbergen som avisinnleggene om Isachsen og Staxrud bidro til å skape «Spitsbergen-saken» eller «Spitsbergen-spørsmålet». Det man ser etter den første Spitsbergen-ekspedisjonen er at avisene via Spitsbergen-forskernes arbeid og uttalelser bidro til opinionsskapning. Etersom forskerne ikke bare var intervjuobjekter, men

⁹⁶ Drivenes "Ishavsimperialisme," 177.

⁹⁷ *Aftenposten*, Nr. 558, "Spitsbergen for Norge," 21.09.1906.

⁹⁸ *Aftenposten*, Nr. 592, "Spitsbergen-Spørgsmaalet. Den svenske Okkupationsplan," 06.10.1906.

⁹⁹ Mathisen, *Svalbard i internasjonal politikk*, 59–62.

også eksperter på området, var ordene om dem av betydelig vekt når de ble skrevet om i relasjon til Spitsbergensaken.

3.2.1 Svenske annekasjonsplaner?

Den norske staten holdte seg rolig til tross for stor oppmerksomhet i pressen. Sverige hadde derimot vært på vakt og kontaktet utenriksminister Jørgen Løvland om pressens aktivitet, hvorpå Løvland forsikret den svenske minister Ernst Günther om at norsk okkupasjon ikke var på tale, men presiserte at «Antingen borde Norge äga ögruppen eller också status quo äga rum».¹⁰⁰

Utenriksledelsen inviterte i januar 1907 til et internt møte for å diskutere Norges interesser på Spitsbergen, og blant annet Isachsen og Nansen deltok. Møtet konkluderte med at Norge ikke hadde store nok økonomiske interesser på Spitsbergen for at en kostbar okkupasjon kunne forsvares. Spørsmålet om forskningsmessige interesser ble ikke diskutert, og polarforskerne ga ikke uttrykk for annekasjonsønsker.¹⁰¹ Regjeringen så seg likevel enig i at rettsforholdene måtte ordnes, og Løvland foreslo etableringen av en internasjonal overenskomst for å berolige situasjonen. Henvendelsen ble positivt mottatt av de interesserte maktene, og prosessene som skulle lede til Kristiania-konferansene begynte.¹⁰²

Sverige var likevel ikke entusiastisk for dette. I årene etter unionsoppløsningen mellom Norge og Sverige skal det ifølge flere historikere ha vært en god del bitterhet i Sverige. Unionsoppløsningen reduserte Sveriges maktstilling og ble oppfattet som ettergivenhet overfor Norge. At Norge i dette tidsrommet ønsket å ta ledelsen av forhandlingene om Spitsbergen ble derfor bittært mottatt. Den svenske utenriksminister Arvid Taube delte disse synene, og skal ha vektlagt den nasjonale æren svenskenes Spitsbergenforskning stod for. I Norge var det også en frykt for krig mellom landene. I løpet av 1908 ble det bygd en rekke festningsverker mot Sverige, og særlig oberst Georg Stangs ønske om å befeste Glommas venstrebredd skal ha vakt oppsikt i pressen.¹⁰³ Når det da ble kjent i mai 1908 at den svenske kongen befalte en kanonbåten «Svensksund» i følge med de Geers ekspedisjon til Spitsbergen var stemningen i norsk presse preget av frykt for en svensk annekasjon av øygruppen:

¹⁰⁰ Berg, *Norge på egen hånd*, 156, og Mathisen, *Svalbard i internasjonal politikk*, 63.

¹⁰¹ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 178; Berg, *Norge på egen hånd*, 157.

¹⁰² Thor B. Arlov, *Svalbards historie* (Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2003), 281.

¹⁰³ Mathisen, *Svalbard i internasjonal politikk*, 77–79.

«Som bekjendt, er det adskillig stor Stemning i Sverige for at annektere Spitsbergen, især efterat der er bleven opdaget Kulleier deroppe og Turisttrafikken didnord har taget en sterkt Opsving. Norge har derimod sterke økonomiske Interesser, som er større en noget andet Lands, og vort Lands Beliggenhed gjør ogsaa desuden, at Annexion af dette Polarland i Tilfælde vilde være naturligst fra Norges Side.»¹⁰⁴

Norsk presse roet seg ned etter at de Geer ble intervjuet om saken, hvor han: «bestemt erklærer, at der ikke er Tale om nogen saadan Mission».¹⁰⁵ Avisene hisset seg opp igjen sommeren samme år når ble det kjent at regjeringen snart hadde tenkt å henvende seg til de europeiske maktene angående Spitsbergens rettsforhold og sette i gang en internasjonal konferanse.¹⁰⁶ Avisene tok umiddelbart opp det svenske okkupasjonsinitiativet fra 1870-tallet, Russlands motstand og Norges motvilje.¹⁰⁷ En artikkel med tittelen *Spitsbergen før og nu. Norge og de andre Stater. Norske Interesser* ble publisert av *Morgenbladet* og dekket halvparten av avisens forside. Artikkelen oppsummerte Spitsbergens historie, fra den hollandske oppdagelsen i 1596 frem til 1908, for så å understreke de norske interessene i fangst og gruvedrift. Innlegget vektla også det vitenskapelige utforskningen av øygruppen uten å nedverdige svensk innsats, men fremhevet også Isachsens innsats som et «betydeligt videnskabeligt Arbeide».¹⁰⁸ *Hedemarkens Amtstidende* uttrykte:

«Fra geografisk Synspunkt maa vel Norge være nærmest til at gjøre Krav gjældende paa Øgruppen [...] De første, som på en Maade har sat sig fast der, er dog Nordmændene, som i de sidste Decennier gjentagende har overvintret der med mindre Fangstexpeditioner. Den Drift af Kulleierne [...] har ogsaa sit naturlige Udgangspunkt her i Landet og anvender overveiende norsk Arbeidskraft og norsk Udrustning».¹⁰⁹

Morgenbladet ga ut en lignende artikkel den 21. august, hvor forfatteren sammenlignet Nederlands oppdagelse av Spitsbergen med Christofer Columbus oppdagelse av Amerika. Innlegget nevnte også Isachsens første artikkel fra Det Norske Geografiske Selskabs Aarbok som støttet de historiske teoriene om nordmenns oppdagelse av Spitsbergen, og nevnte videre

¹⁰⁴ Trondhjems Adresseavis, No 136, "Svensk Kanonbaad til Spitsbergen. Annexion?," 18.05.1908; Fredriksstad Tilskuer, No. 116, "Svensk Kanonbaad til Spitsbergen. Annexion?," 20.05.1908.

¹⁰⁵ Trondhjems Adresseavis, No 169, "Spitsbergen. Den svenske Ekspedition. Uden politisk Øiemed," 20.06.1908; Fredriksstad Tilskuer, No. 145, " Spitsbergen," 20.05.1908.

¹⁰⁶ *Morgenbladet*, No 442, 08.08.1908 var avisen som utga den lengste artikkelen om saken, men samtlige norske aviser tok opp saken mellom 8–12 august.

¹⁰⁷ *Nordlandsposten*, No. 64, "Spitsbergen," 12.08.1908, og *Norges Sjøfartstidende* No. 134, "Spitsbergen under internasjonal Kontrol," 10.08.1908.

¹⁰⁸ *Morgenbladet*, No. 449, "Spitsbergen før og nu. Norge og de andre Stater. Norske Interesser," 12.08.1908.

¹⁰⁹ *Hedemarkens Amtstidende*, No. 95, "Et herreløst Land," 19.08.1908.

Gustav Storms arbeid med islandske annaler. Aftenposten utga også en artikkel som sa: «ubetinget nødvendig er det, at Spitsbergen forbliver et uhindret Felt for Videnskaben, som her finder en udmerket Virkekreds for Studiet af de arktiske Naturforhold».¹¹⁰ Like etter fikk de Geers tilbakekomst fra Spitsbergen stor oppmerksomhet, og en form for ordkrig mellom svenske og norske aviser fant sted. *Morgenbladet* og *Trondhjems Adresseavis* var blant mange som gjenga en artikkel fra en tysk avis som uttrykte:

«Norge paa Grund af den geografiske Beliggenhed har Eiendomsret til Spitsbergen [...] Norge sammenkalder Konferencen for at hindre Sveriges Foranstaltninger, idet man nemlig mener, at De Geer-Expeditionen har til Hensigt at demonstrere Sveriges Fortrinsret til Øgruppen».

Som et svar på dette uttrykte *Stockholm Dagblad*, som også ble gjengitt av de samme norske avisene, at: «Nogen norsk Eiendomsret til Øen er her i Landet lige ubekjendt som de paastaaede svenske politiske Planer om Professor de Geers videnskabelige Expedition».¹¹¹ Oppstyret fortsatte utover sommeren, da *Aftenbladet* uttrykte at «Konferencen om Spitsbergen bør ikke holdes i Christiania [...] at den Grund, at det vilde stride mod international Praksis».¹¹²

Mye oppmerksomhet ble dedikert til Sir Martin Conways uttalelser om Norge og Spitsbergen. Engelskmannen skal ha uttalt at: «Det tilkommer Norge at overtage Jurisdiktionen over det herreløse Land». Dette skapte stor oppmerksomhet fordi Conway ble oppfattet som en av personene den engelske regjeringen potensielt skulle henvende seg til i løpet av konferansen. Norsk presse påpekte at Conways stemme ville bære stor vekt da selv hadde organisert ekspedisjoner til Spitsbergen og to store verk om øygruppen, som ga han et omdømme som Spitsbergen-autoritet.¹¹³ Conway hadde blant annet uttrykt at: «det er saavel i Videnskabens som i Industriens Interesser, at Spitsbergen bliver annekteret af en Magt, der er istand til at regulere Forholdene der oppe, og den Nation, som burde overtage dette hverv, er Norge».¹¹⁴ Den samme artikkelen ble gjengitt av andre norske aviser, som f.eks. *Bergens Aftenblad*.¹¹⁵ Norsk presse prøvde klart å fremheve Conways som en autoritet om saken

¹¹⁰ *Morgenbladet*, No. 465, "Hvem opdagede Spitsbergen?," 21.08.1908; *Aftenposten*, Nr. 506, "Det herreløse Land," 09.08.1908.

¹¹¹ *Morgenbladet*, No. 504, "Sverige og Spitsbergen," 10.09.1908; *Trondhjems Adresseavis*, No. 261 "Spitsbergenkonferensen," 11.09.1908.

¹¹² *Morgenbladet*, No. 523, "Konferencen om Spitsbergen," 20.09.1908.

¹¹³ Anka Ryall, "The Arctic playground of Europe: Sir Martin Conway's Svalbard," *Nordlit* 35 (april 2015), 29, 42, doi: <https://doi.org/10.7557/13.3424>

¹¹⁴ *Aftenposten*, Nr. 580, "Spitsbergen og Norge," 13.10.1908; Mathisen, *Svalbard i internasjonal politikk*, 19–20.

¹¹⁵ *Bergens Aftenblad*, No. 10623 (1908 No. 289), "Spitsbergen-Spørsmålet," 13.10.1908.

ettersom uttalelsene hans passet avisenes egen meningsproduksjon. Det demonstrerer også at avisene ikke skygget unna å oppnevne ikke-norske forskere som autoriteter så lenge det passet pressens saksproduksjon.

Gjennom disse uttalelsene kom det klart frem at norske aviser var ute etter å hevde Norges plass på Spitsbergen. I tråd med nyhetene om den kommende Spitsbergen-konferansen ble alle de typiske historiske så vel som vitenskapelige og økonomiske argumenter anvendt i avisene. Man ser også at skepsisen til Sverige gjorde seg gjeldende, og ordkrigen tyder på det spente forholdet mellom landene tydelig påvirket den offentlige informasjonsspredningen om Spitsbergen. Det er også i denne saken bemerkelsesverdig at man ikke ser noen skikkelser fra Spitsbergen-forskerne ta til ordet i debatten.

3.3 Spitsbergen-forskerne som nasjonalt samlingsmerke

Isachsens andre ekspedisjon fikk lite oppmerksomhet av den norske pressen sammenlignet med hans første. Et fåtall aviser skrev om ekspedisjonen, og *Morgenbladet* utga et kortere intervju med Isachsen hvor han fortalte om ekspedisjonens mål.¹¹⁶ Personen som fikk mest oppmerksomhet før avreise var verken Isachsen eller Hoel, men Hanna Dieset både fordi hun var en kvinnelig pioner men også fordi hennes vitenskapelige disiplin var botanikk.¹¹⁷ I august delte *Aftenposten* et spesialtelegram fra Isachsens ekspedisjon som gjorde rede for kartleggingsarbeidet og vindmålingen de hadde gjort, men dens hjemkomst ble ikke fulgt opp.¹¹⁸

Hvis man sammenligner avismaterialet i tiden etter denne ekspedisjonen med fjorårets ekspedisjon kunne det knapt vært større kontrast. I tiden før og etter ekspedisjonen i 1906 hadde pressen vært fylt av politiske uttalelser og krav om norsk anneksjon av øygruppen. Geografiske, historiske, politiske og økonomiske argumenter var tilstede i flere aviser, og ikke minst hadde en av ekspedisjonens forskere, Staxrud, selv gått til avisene for å oppfordre for norsk anneksjon av Spitsbergen. Det er flere grunner til at ekspedisjonen i 1907 ikke fikk mye oppmerksomhet. En grunn kan ha vært fordi ekspedisjonen ble oppfattet som en rent vitenskapelig ekspedisjon, mens den samtidig også ble overskygget av spetaklet Wellmans ballongekspedisjon skapte.¹¹⁹ Den mest sannsynlige grunnen er likevel at siden ekspedisjonen

¹¹⁶ *Morgenbladet* "Ritmester Isachsens nye Spitsbergen-expedition," 06.06.1907

¹¹⁷ Barr *Norway – A consistent polar nation?* s. 62; Nedenæs *Amtstidende*, Nr. 53 "Norsk Kvinde paa arktisk Forskning," 06.07.1907; *Bodo Tidende*, Nr. 54 "Norsk Dame i Spitsbergenexpedition," 12.07.1907.

¹¹⁸ *Aftenposten* "Fyrsten af Monacos Expedition," 13.08.1907.

¹¹⁹ *Tromsøposten*, No. 80, "Dr. Bruces Expedition," 08.10.1907; *Norges Sjøfartstidende*, "Wellmanns Luftskib," 14.01.1907; *Tromsøposten*, "Wellmann," 25.01.1907; *Morgenbladet*, "Kuldriften paa Spitsbergen. Regulær Drift til Sommeren?," 21.01.1907.

ikke var utelukkende norsk, men støttet av en utenlands fyrste, skapte den ikke stor begeistring på et nasjonalt eller kulturelt nivå.

3.3.1 Nasjonal begeistring for Hoels første Spitsbergenekspedisjon

Sommeren 1908 markerte Hoels første ekspedisjon til Spitsbergen uten Isachsen eller Staxruds involvering. Denne ekspedisjonen skilte seg fra Isachsens ekspedisjoner på to måter, da den i tillegg til å søke vitenskapelig gevinst også søkte økonomisk gevinst ved å undersøke et kullfelt Hoel okkuperte i 1907. Til forskjell fra Isachsen kom støtten denne gangen fra norske personer; «en Privatmand i Fredriksstad, Fru Lissy Mathisen og andre», men også Det Kongelige Frederiks Universitet.¹²⁰ Andre forskere som deltok var botanikeren Hanna Dieset og Gunnar Holmsen.

Noe å legge merke til i beskrivelsen av ekspedisjonen er at avisene tydelig vektla det vitenskapelige i større grad enn tidligere. *Fredrikstad Tilskuer* tok opp ekspedisjonen den 8. juli, og tok for seg deltakerne og målene med ekspedisjonen, og vektla Hoels tidligere arbeid «om Svartisens Bræer i Nordland» og at han deltok «forrige Aar i Isachsens Kartlæggingsarbeide paa R.B. Spitsbergen».¹²¹ Pressen vektla også Hoels funn fra 1907, Diesets botaniske arbeid og Hoel og Holmsens planer om å samle fossiler.¹²²

Når de vendte tilbake til Norge fortsatte rosen av arbeidet, og avisene vektla ekspedisjonens vitenskapelige formål i deres omtale, og meddelte at: «Hr. Hoel er meget tilfreds med det videnskabelige Utbytte».¹²³ *Morgenbladet* og andre aviser skrev også om ekspedisjonens hjemkomst og funn, da Hoel og Holmsen «medbringer et rigt geologisk Utbytte», og beskrev ekspedisjonen som: «interessante geologiske Undersøgelser i Fjeld og Fjorde».¹²⁴ I løpet av sommeren publiserte *Aftenposten* også flere deler av Hanna Diesets «Brev til Aftenposten», som gjør rede for hennes arbeid der oppe i løpet av sommeren.¹²⁵

Som nevnt tidligere ble Isachsens andre ekspedisjon lite omtalt, kanskje fordi det ble oppfattet at ekspedisjonens formål var «rent videnskabeligt». Men Hoels ekspedisjon ble også bare omtalt i forhold til det vitenskapelige arbeidet som ble gjort, men denne gangen tildelt omtale som «interessante geologiske Undersøgelser». Det er mange sannsynlige grunner for at Hoels ekspedisjon fikk en slik oppslutning i avisene. En av grunnene var trolig at

¹²⁰ Berg, *Norge på egen hånd*, 161; Bergens Aftenblad, "Ny geologisk Expedition," 08.07.1908.

¹²¹ Fredriksstad Tilskuer, No. 156, "Norsk videnskabelig Expedition til Spitsbergen," 08.07.1908.

¹²² Tromsø Stiftstidende, No. 54, "Norsk videnskabelig Spitsbergen- expedition," 08.07.1908; Nordkapp, No. 53 "Til Spitsbergen," 08.07.1908.

¹²³ Trondhjems Adresseavis, No. 219, "Fra Spitsbergen. Kand. Real. Hoels Expedition" 01.08.1908; Kysten, No. 178, 02.08.1908

¹²⁴ Morgenbladet, No. 431 "Hjalmar Johansens Overvintring," 02.08.1908; Nordlandsposten, No. 62 "Hjem fra Spitsbergen," 01.08.1908.

¹²⁵ Hanna Resvoll-Dieset, "Sommerliv paa Spitsbergen," *Aftenposten*, 12.08.1908 og 01.09.1908.

ekspedisjonen ble utelukkende støttet og gjennomført av nordmenn. Da den økonomiske støtten kom fra et norsk universitet og det vitenskapelige ble gjennomført av norske menn og kvinner fikk Hoels Spitsbergenekspedisjon en nasjonal dimensjon, da den satte Norge på kartet som en selvstendig pådriver av vitenskapelig arbeid der oppe. En annen grunn kan også ha vært at den første internasjonale konferansen angående Spitsbergens rettsforhold nærmet seg, og at det ble viktig å tydelig markere norsk innsats og interesser.

3.3.2 Isachsen som Norges nye polarhelt?

I begynnelsen av 1908 ble det igjen satt liv i pressen etter Geografisk Selskab utgav dens årbok, hvor Isachsens fire artikler ble skrevet oppsummert i avisene. I hans første artikkel ga Isachsen støtte for de historiske teoriene som mente at nordmenn var de første som oppdaget Spitsbergen. Hans andre artikkel tok for seg Nordboernes ferder til Norderseta, hvor han argumenterte for at fortidens nordmenn også var først i områdene nordvest for Grønland, Norderseta, som for Isachsen betydde «Strækningen fra Melvillebugten til Smith Sund og Kane Basin.» Hans tredje artikkel tok for seg hans første Spitsbergenekspedisjon, og hans fjerde artikkel tok for seg isforholdene omkring Spitsbergen i 1907.¹²⁶ Den samme avisartikkelen nevnte også at Hoel hadde skrevet et innlegg i årboken, men uten å gå i dybden om det. Dette ble også fanget opp at *Fredriksstad Tilskuer*, som kort oppsummerte Isachsens første og andre artikkel.¹²⁷

Med dette satte Isachsen seg inn i en historisk kontekst. Han var nå de gamle nordmenns arvtaker, og ekspedisjonene hans stilte seg på linje med forgjengernes oppdagelser. Fortidens landnåm, ervervelse at landet, ble gjort av fortidens nordmenn, og den moderne nordmannen fortsatte nå arbeidet deres. Isachsens verk kan derfor også settes inn i en kulturell dimensjon, og han stod sammen med avisene for et språk- og begrepsbruk som siktet å skape et bilde av nordmenns historiske tilknytning til Spitsbergen. Han fortsatte dette i 1910 da han skrev en 14 delers artikkelserie i *Norges Sjøfartstidende* om den norske ishavspioneren Sivert Kristian Tobiesens fangstvirksomhet med skipet «Æolus» på 1860-tallet.¹²⁸

Ved slutten av året skjedde det et betydelig skift i pressens omtale av Spitsbergen, da anerkjente norske vitenskapsmenn begynte å uttale seg i pressen. Den første var

¹²⁶ Morgenbladet, No. 15, "En interessant Aarbog," 09.01.1908.

¹²⁷ Fredriksstad Tilskuer, No. 8, "De gamle Nordmænd som Polarfarere," 10.01.1908.

¹²⁸ Gunnar Isachsens, "Ishavsfolk, Ishavsferder," *Norges Sjøfartstidende*, No. 255–269, 03 –19.11.1910; Susan Barr, "Sivert Kristian Tobiesen," hentet 27. april 2020 fra: https://snl.no/Sivert_Kristian_Tobiesen

paleontologen og geologen Dr. Johan Kiær.¹²⁹ Kiær hadde studert Hoels funn fra Spitsbergen og påpekte i avisene at geologen hadde utredet bemerkelsesverdige funn. Kiær fremhevet videre mangelen av norsk tilstedeværelse, og påpekte at den norske stat hadde forsømt deres nærliggende geografiske oppgaver, og burde nå gi midler til videre utforskning av området.¹³⁰

I samme tid ble det kjent at Isachsen søkte Stortinget om 25. 000 kr. til delfinansiering av «den norske Spitsbergenekspedition 1909 og 1910», hvor Isachsen skal ha vektlagt nasjonale og økonomiske interesser i hans søknad. Søknaden ble fulgt opp av den høyt dekorerte geologen Dr. Hans Reusch. Reusch, som blant annet var formann i Norsk Geografisk Selskap, utgjorde en betydelig stemme fra Norges vitenskapelige miljø.¹³¹ Reuschs artikkel nevnte som Kiærs artikkel manglende norsk innsats, viktigheten av norsk vitenskapelig innsats og geografisk nærhet, men vektla også økonomiske forhold samt nytten av å «arbeide paa dets Tilgodegjørelse, forudt da, at der er noget av tilgodegjøre». Han skrev også iherdig om Isachsens sentrale rolle med tanke på det vitenskapelige arbeidet som var gjort og som nå måtte gjøres.¹³²

Samme dag ble en ny artikkel fra Kiær utgitt i *Aftenposten*: Kiær tok opp viktigheten av Isachsens ekspedisjon, rollen nordmenn spilte som fangstmenn der oppe, og at «Spitsbergen har jo det, som Norge praktiske talt mangler, nemlig kul». Videre tok han opp Sveriges vitenskapelige innsats, som hadde dannet grunnlaget for norsk forskning, dog ikke uten å utmerke at de foregikk på norske skip med norsk betjening. Artikkelen ble avsluttet med å oppsummere betydningen av Isachsen og Hoels ekspedisjoner, og at de kommende ekspedisjonene «har økonomisk og national Betydning for vort Land».¹³³

Argumentene som Kiær og Reuschs innlegg bygde på ble i stor grad tonegivende for andre aviser i samme tid. *Bergens tidende* utga den 23. november en stor artikkel om de samme sakene som nevnt ovenfor, hvor viktigheten av vitenskapelig utforskning, Isachsen som rette mann for jobben og næringsøkonomiske argumenter ble tatt i bruk. Denne artikkelen påpekte også at «Øgruppen blev efter al Sandsynlighed opdaget Allerede i 1194 af Nordmænd, men Opdagelsen blev glemt».¹³⁴ Flere aviser utgav også mindre artikler om

¹²⁹ Ola Andreas Hoel, "Johan Aschehoug Kiær," hentet 20. april 2020 fra: https://snl.no/Johan_Aschehoug_Kiær

¹³⁰ Johan Aschehoug Kiær, "Hoels geologiske Expedition til Spitsbergen 1908," *Aftenposten*, Nr. 656, 21.11.1908.

¹³¹ Haakon Fossen, "Hans Henrik Reusch," hentet 20. april 2020 fra: https://nbl.snl.no/Hans_Henrik_Reusch

¹³² Hans Henrik Reusch, "Spitsbergens Udforskning," *Morgenbladet*, No 654, 22.11.1908.

¹³³ Johan Aschehoug Kiær, "Ny videnskabelig expedition til Spitsbergen," *Aftenposten*, Nr. 660, 22.11.1908.

¹³⁴ *Bergens Tidende*, No. 329, "Norsk videnskabelig Ekspedition til Spitsbergen," 23.11.1908.

saken, som i kortere trekk gjenfortalte den samme saken.¹³⁵ Særlig kritikken mot den norske regjeringens innsats angående Spitsbergen ble vedvarende i avisene gjennom året.¹³⁶

I tillegg til dette utgav også *Aftenposten* et intervju med Isachsen den 24. november: «Nu kommer vi særlig til at gjøre topografiske og geologiske Arbeider. Der bliver i alt tre topografiske og tre geologiske Partier af Expeditionen, der alt i alt vil omfatte 16 Mand. Expeditionens Deltager bliver utelukkende Nordmænd».¹³⁷ Ut året forble Isachsen i fokus og pressen fremmet aktivt hans rolle:

«En evnerik mand sætter sig ikke i en krok og drømmer om fædrenes store verk; han stuper ind i arbeidet med liv og lyst, og der blir merker efter ham, som ildner op efterstagen. Slik en mand er ritmester Gunnar Isachsen».¹³⁸

Siste del av 1908 representerer et vannskille for Spitsbergen-sakens og Spitsbergen-forskerne omtale i avisene. At anerkjente norske forskere utenfor miljøet av Spitsbergen-forskere nå ble en del av den vitenskapelige pressgruppen og la sine ord inn i saken og så ettertrykkelig ga støtte til fortsettelsen av Spitsbergenekspedisjonene formet klart ordlyden i avisene ved slutten av året. Ikke bare passet disse argumentene inn i avisenes meningsproduksjon, men det ser ut til å ha forsterket den. Særlig for Isachsen hadde dette veldig mye å si, og det virker nå nesten som om han steg opp i gradene til å bli en Spitsbergehelt på likt nivå som Nansens omtale som polarhelt. At de kommende ekspedisjonene skulle være utelukkende ledet av nordmenn må også vektlegges på likt vis som det gjort for Hoels ekspedisjon, og nå fikk også Isachsens arbeid en tydelig nasjonal dimensjon.

3.4 Statlig engasjement og støtte

3.4.1 Statlig støtte til Isachsens tredje ekspedisjon

Til en klar forandring fra tidligere vedvarte pressens interesse for Spitsbergenekspedisjonene gjennom vintermånedene i 1909 da staten offentlig uttrykte støtte for saken:

«Kirkedepartementet udtaler i Foredraget angaaende Bevilgning af 25,000 [...] at Expeditionen vil være af betydelig Interesse saavel i videnskabelig Retning som ogsaa rent

¹³⁵ Østerdølen, Nr. 134, "Norsk Spitsbergen-Ekspedition," 23.11.1908; Gudbrandsdølen, No. 142, "Spitsbergens Udforskning," 24.11.1908; Indhereds-posten, No. 90, "De norske interesser på Spitsbergen," 27.11.1908.

¹³⁶ Tvedestrandsposten, No. 94, "Kristianiabrev. Venstre og Valgene.,"; Grimstad Adressetidende, Nr. 138, "Kristianiabrev. Venstre og Valgene.,"; Gudbrandsdølen, Nr. 144, "Kristianiabrev. Venstre og Valgene.," 28.11.1908.

¹³⁷ Aftenposten, Nr. 663, "Den nye Expedition til Spitsbergen. Hos Ritmester Isachsen," 24.11.1908.

¹³⁸ Akershus Amtstidende, No. 102, "Ritmester Gunnar Isachsen," 30.12.1908.

politisk seet. [...] Spitsbergens geografiske beliggenhed i Forhold til Norge [...] medfører en vis Forpligtelse for vort Land». ¹³⁹

At Kirke- og undervisningsdepartementet offentlig støttet bevilgningen er et spennende funn som ikke er tatt opp i litteraturen jeg har undersøkt. ¹⁴⁰ Når institusjonen for kulturspørsmål og høyere utdanning var villig til å argumentere for sakens betydning peker det på at ekspedisjonen ble oppfattet som kulturelt og vitenskapelig betydningsfullt av staten. Dette er også første gang jeg fant uttrykk for statlige uttalelser om støtte av ekspedisjonene i avisene. At et statlig departement gjenga de samme argumentene som pressen ytret kan også være et tidlig tegn på pressgruppens evner til å påvirke sakens utvikling. Ikke minst er det interessant at departementet uttalte interesse for ekspedisjonens politiske dimensjon, da det nærmest virker som en offentlig innrømmelse av tankene bak bevilgningen.

Offentlig oppslutning rundt ekspedisjonen fortsatte da *Aftenposten* meldte at Budsjettkomiteen enstemmig bevilget støtten til Isachsen, og Statsminister Knudsen vektla selv at en hydrograf burde bli sendt med for å undersøke farvannene: «Farvandene deroppe er jo for tiden ganske utilstrækkelig opmaalt. Blir der Noget av en international ordning paa Spitsbergen maa spørsmålet om kartlægning og hydrografering naturligvis kamm op i den forbindelse. Indstillingen vedtokes derefter enstemmig». ¹⁴¹

Mens statsministeren nå la vekt på kartleggingen av Spitsbergen foreslo Admiral Sparre for regjeringen at marinens transportskip «Farm» burde bli utrustet og stilles til disposisjon for Isachsens ekspedisjon. ¹⁴² Admiralen skal ifølge avisene ha begrunnet forslaget i regjeringens ønske om hydrografiske undersøkelser, som ville kreve at: «der stilles et passende skib til hans raadighet». Det ble også rapportert i starten av April at fartøyet skulle bemannes «helt fra Marinen med Officerer, Under-officerer og Mandskab». ¹⁴³

Disse skiftene i statens holdning til ekspedisjonene ga dem et klart større nasjonalt preg enn tidligere. Drivenes har uttrykt at det er lite tvil om at det politiske spillet som ble satt i gang da den norske regjeringen henvendte seg til Europas makter angående Spitsbergenspørsmålet var hovedårsaken til ekspedisjonen fikk slik statlig og privat støtte. Tanken om å ta igjen Sveriges forskningsmessige forsprang var sentralt. ¹⁴⁴

¹³⁹ Trondhjems Adresseavis, No. 23, "Isachsens Spitsbergen-expedition," 24.01.1909.

¹⁴⁰ Arild Aspøy, "Kirke- og undervisningsdepartementet," hentet 01. mai 2020 fra: [https://snl.no/Kirke- og undervisningsdepartementet](https://snl.no/Kirke-og-undervisningsdepartementet)

¹⁴¹ Drivenes, "Svalbardforskning og Svalbardpolitikk 1870-1925," 50-51.; Dagbladet, Nr. 37, "Ritmester Isachsens ekspedition," 07.02.1909; Fredriksstad Tilskuer, No. 32, "Ritmester Isachsens Spitsbergen-ekspedition," 08.02.1909.

¹⁴² 1ste Mai, No. 62, "Ritmester Isachsens Spitsbergen-færd," 13.03.1909; Gjengangeren, Nr. 41, "Et af Marinens Fartøier til Spitsbergen," 13.03.1909.

¹⁴³ Dagbladet, Nr. 70, "Isachsens Spitsbergensfærd," 12.03.1909.; Landsbladet (Oslo), No. 78, "Ritmester Isachsen," 02.04.1909; Morgenbladet, No. 193, "»Farm» til Spitsbergen," 02.04.1909.

¹⁴⁴ Drivenes, "Svalbardforskning og Svalbardpolitikk 1870-1925," 50.

Årets Spitsbergenekspedisjon opplevde mye oppmerksomhet før avreise, men i 1909 ble det også entusiastisk meldt at enda en norsk ekspedisjon skulle utføres i løpet av sommeren, nemlig Gunnar Holmsens ekspedisjon.¹⁴⁵ Holmsens hjemkomst ble også varmt mottatt. Aviser fra alle landets kanter tok opp ekspedisjonen, hvor skipets havari og ekspedisjonens geologiske oppdagelser ble sentralt. Holmsen skal ha vært «meget tilfreds med Turens videnskabelige Resultat»¹⁴⁶, som «slaar overende flere av de svenske ekspeditioners hypoteser». Den siste uttalelsen ble særlig viktig i norsk presse, da forholdet mellom Norge og Sverige enda var preget av bitterhet. Muligheten til å nedverdige Sveriges vitenskapelige arbeid på Spitsbergen, som norsk presse anså som deres eneste anliggende der oppe, gikk selvsagt ikke fordi.

En tid senere utgav *Morgenbladet* et lengre intervju med Holmsen om fossilene han kom over og en diskusjon av fossilenes alder og forskjellige vitenskapelige teorier knyttet til dem.¹⁴⁷ *Aftenposten* utgav også et halvsides innlegg skrevet av Holmsen som gjorde rede for ekspedisjonens havari og funn, og sa: «Nordmændenes Interesser har alltid først og fremst været af økonomisk Art» før han gikk inn på fangstindustrien og den må minkende bestanden av vilt.¹⁴⁸

Når Isachsen kom tilbake fra Spitsbergen meldte avisene om «Rige videnskabelige Resultater» og «en vellykket videnskabelig Reise»¹⁴⁹, og likt som omtalen om Holmsen skrev avisene at: «i geologisk henseende er et rigt materiale samlet, og en nærmere gjennemgaaelse af dette tør vise, at flere af den svenske expeditions hypoteser om fjelddannelser maa berigties».¹⁵⁰ Det er i senere tid uttrykt at innsamlingen av vitenskapelig data som ble gjort av Holmsen og Isachsen skjedde under visse premisser. For det første nærmet verdenskongressen i geologi seg, som i 1910 skulle holdes i Stockholm. For det andre kunne den norske opptrappingen innenfor Spitsbergen-forskningen svekke den svenske retorikken om landets særstilling på øygruppen som lente seg på fortidens arbeid. Holmsen og Isachsen hadde i lys av deres ekspedisjoner også fastslått ubalansen mellom Norges og Sveriges vitenskapelige aktivitet, som senere forskning har tolket som en indirekte innrømmelse av at ekspedisjonene også hadde politiske mål.¹⁵¹

¹⁴⁵ *Aftenposten*, Nr. 361, "Gunnar Holmsens Expedition til Spitsbergen," 26.05.1909; *Trondhjems Adresseavis*, No. 191, "Ny Spitsbergenekspedition," 27.06.1909; *Landsbladet* (Oslo), No. 146, "Til Spitsbergen – En ny Ekspedition i Sommer," 29.06.1909.

¹⁴⁶ *Morgenbladet*, No. 482, "Fartøiet havareret. Holmsens Ishavsexpedition," 01.09.1909; *Dagbladet*, No. 236, "Holmsens Spitsbergenekspedition," 01.09.1909; *Fredriksstad Tilskuer*, No. 201, "Holmsens Ekspedition forulykket paa Spitsbergen," 01.09.1909

¹⁴⁷ *Morgenbladet*, No. 627, "Hvad Stenene fortæller. Fossiler fra Spitsbergen," 11.11.1909.

¹⁴⁸ *Aftenposten*, Nr. 685, "Gjennom ukjendt Land," 28.11.1909.

¹⁴⁹ *Morgenbladet*, No. 503, "Ritmester Isachsens Spitsbergen-Expedition," 10.09.1909; *Gudbrandsdølen*, No. 108, "Ritmester Isachsens Ekspedition," 11.09.1909;

¹⁵⁰ *Tromsø Stiftstidende*, No. 72, "Ritmester Isachsens," 11.09.1909.

¹⁵¹ *Drivenes*, "Svalbardforskning og Svalbardpolitikk 1870-1925," 50.

3.4.2 Tremaktskonferansen og Isachsens siste Spitsbergenekspedisjon

I lys av den kommende ekspedisjonen vendte Hans Reusch seg til avisene for å skrive om Isachsens kartleggingsarbeid. Uttalelsene i artikkelen var ikke beskjedne, og han påstod blant annet at: «Ingen hadde vovet sig til at gaa i kast med et saa betydelig Arbeide som en Kartlægning av Spitsbergens Indre I Sandhet er, før Ritmester Gun. Isachsen [...] av hans og hans Fællers Verk har vi Grund til at vente de betydeligste Resultater».¹⁵² I samme tid publiserte *Morgenbladet* et intervju med Isachsen, hvor han som vanlig meddelte hva som skulle gjøres, og at de igjen skulle ta i bruk «Farm».¹⁵³ Etter intervjuet ble utgitt ble Isachsens kommende ekspedisjon tatt opp i flere norske aviser.¹⁵⁴

Man ser tydelig at informasjonsspredningen om Isachsens ekspedisjoner nå var mye større enn i 1906/07 da han deltok på Fyrsten av Monacos ekspedisjoner. At ekspedisjonene nå ikke var støttet av en utenlandsk fyrste, men heller støttet og utrustet av den norske regjeringen er selvsagt sentralt, da det klart ga ekspedisjonene et nasjonalt preg. Norske myndigheter forsøkte heller ikke å skjule deres medvirkning til forskningsferdene. Som en forlengelse at dette ble den vitenskapelige kartleggingen av øya også et viktig kulturelt arbeid, da den kulturelle «merkingen» av Spitsbergen ble oppfattet som en «fornorskning» av naturen og områdene. Alt dette må også ses i sammenheng med den kommende Spitsbergen-konferansen i Kristiania, da opinionen, forskere og Stortinget nå hadde sørget for at norske interesser på Spitsbergen var økende.¹⁵⁵

Tremaktskonferansen i 1910 ville bli et diplomatisk utfordrende møte. Russland vurderte nå Spitsbergen-saken som langt viktigere enn noensinne da et større møte i det russiske utenriksdepartementet konkluderte at Russland hadde store militærstrategiske interesser i området. Her skal det ha blitt vedtatt at Russland ikke kunne la en fremmed makt få suverenitet på Spitsbergen. Særlig ikke Norge, da marineledelsen i Russland fryktet av Storbritannia indirekte ville ha kunnet kontrollert dette farvannet og dermed hatt kontroll over innseilingen til Murmanskysten. Sverige var også imot norsk kontroll, men ikke av like viktige nasjonale interesser. Utenriksminister Eric Trolle skrev om dette til Arvid Taube: «Vi vilja ej ha Spetsbergen men vilja också undvika att någon annan makt, enkannerligen Norge,

¹⁵² *Morgenbladet*, No. 180, "Ritmester Isachsens Spitsbergenkart," 03.04.1910.

¹⁵³ *Morgenbladet*, No. 217, "Den norske Spitsbergen-Expedition," 20.04.1910.

¹⁵⁴ *Tromsøposten*, No. 29, "Sommerens Spitsbergen-Expeditioner," 12.04.1910 *Bodø Tidende*, No. 31, "Isachsens Expedition," 22.04.1910; *Finnmarksposten*, Nr. 40, "Til Spitsbergen," 25.05.1910;

¹⁵⁵ *Berg, Norge på egen hånd*, 162.

hugger det». Sveriges mål under forhandlingene ville være å gjenopprette den svenske lederstillingen i Skandinavia.¹⁵⁶

Utenriksminister Johannes Irgens åpnet tremaktskonferansen den 19. juli. Her understrekte han at det ikke var tale om å komme fram til løsningen på vanskelige politiske stridigheter, «men ganske enkelt om at bringe ut i livet humanitære grundstøtninger, som alle civiliserte nationer er enige om at arbeide for».¹⁵⁷ Etter konferansens start var avisene raske med å nevne Isachsens arbeid samt Norges historiske tilstedeværelse og interesser på Spitsbergen.¹⁵⁸ Økonomiske og nasjonale hensyn gjennomsyret nå de fleste avisartiklene, det ble sagt at konferansen ikke ville løse noe ettersom rettsforholdene på «Jan Mayn, Bjørneøen, Franz Josephs land og Novaja Sembla» ikke ble behandlet. Artikkelen nevnte også Norges historiske rett til Spitsbergen: «Kielertraktaten vistnok berøvde os Grønland og Island, men lot uberørt de øvrige besiddelser i ishavet».¹⁵⁹

Den mest oppsiktsvekkende avisartikkelen var *Morgenbladets* store artikkel *Norges historiske Eiendomsret til Spitsbergen* som ble publisert midt under konferansen. Den anonyme forfatteren hevdet at Spitsbergen var identisk med det norrøne landet Svalbard, og var særlig opptatt av å fremheve dette i forhold til nordmenns kultur: «Det ligger i Norges Natur, at dets Folk maa være et ekspansivt Folk. Det har altid været saa; hvad Landet ikke gav, maatte Havet og omliggende Lande gi». Artikkelen hadde også et særlig fokus på å svekke Sveriges posisjon: «Freden i Stettin i 1570 tvang Sverige til at erkjende Norges overhøihet i de norske Have [...] Ved Freden i Knærød i 1613 maatte Sverige for evige Tider opgi ethvert Krav paa den norske Kyst og ethvert Krav – det siges uttrykkelig – paa *Dominium maris* i Nordishavet». Forfatteren kalte også Willem Barents for en bedrager.¹⁶⁰

Dette vakte selvsagt reaksjoner i den svenske pressen som avskrev påstandene, men de svenske motreaksjonene ble på sitt også totalt avskrevet av norske aviser som: «utslag av daarlig humør [...] de fortjener ingen oppmerksomhet [...] der er al grund til at den norske regjering til at lægge tilbærlig merke til, hva «Morgenbladet» har oplyst. Saken har den allerstørste nationale intteresse».¹⁶¹

¹⁵⁶ Berg, *Norge på egen hånd*, 164–165.

¹⁵⁷ Berg, *Norge på egen hånd*, 169.

¹⁵⁸ Morgenbladet, No. 388, "Spitsbergen," 23.07.1910.

¹⁵⁹ Tromsø Stiftstidende, No. 59, "Spitsbergenkonferansen," 23.07.1910.

¹⁶⁰ Morgenbladet, No. 402, "Norges historiske Eiendomsret til Spitsbergen," 24.07.1910; Tromsø Stiftstidende, No. 62, "Eiendomsretten til Spitsbergen," 03.08.1910.

¹⁶¹ Dagbladet, No. 203, "Spitsbergen og svenskerne," 27.07.1910; Morgenbladet, No. 407, "Den historiske Eiendomsret til Spitsbergen," 27.07.1910.

Det viser seg at forfatteren var historikeren Frederik Macody Lund, og Berg uttrykker at «Bakom alle Macodys grovheter og overdrivelser lå et nasjonalhistorisk tankesett som var betegnende for tidsrommet mellom 1905 og første verdenskrig». At Lund satte likhetstegn mellom Spitsbergen og Svalbard var selvsagt ikke et banebrytende argument. Det spesielle var at artikkelen ble trykt under en konferanse som ikke siktet på å underlegge Spitsbergen noen enkelt stat, og at det ble trykt i *Morgenbladet*, som stod regjeringen nær. Oppslutningen rundt Lunds uttalelsen i norsk og svensk presse var på dette tidspunktet det motsatte av hva utenriksledelsen trengte, og ble fordømt av utenriksministeren som påpekte norsk kontroll av Spitsbergen som «politiske drømmerier». Nansen skal også ha tatt til ordet i avisene på utenriksledelsens vegne da han skrev et motinnlegg i henhold til Lunds uttalelser om Willem Barents, men forverret situasjonen med å si seg enige i de historiske teoriene om Spitsbergen/Svalbard.¹⁶² Situasjonen var på dette tidspunktet ikke like som tilstandene i 1896/99 og 1906. Det var ingen i pressen som krevde en norsk annekasjon, men det er også klart at en stadig sterkere opinion var i utvikling.

Mens spenningen var amper i avisene kan det motsatte sies om selve konferansen. Det meldtes om at deltakerne var kommet til enighet om sakens videre fremgang, og var klare til å presentere ideene for deres respektive regjeringer. Gode ord mellom delegasjonene ble sitert i avisene. Både de russiske og svenske ministerne skal ha roset konferansens president, den norske Hagerup for hans «Ro, Takt, Objektivitet og store Arbeidslydighet og ikke minst hans kloge Moderation».¹⁶³ Konferansens forslag til ordning av forholdene innebar at øygruppen ikke lenger forble et *terra nullius*, men heller ble et norsk-svensk-russisk kondominium. Forslaget gikk i retning av en russisk-skandinavisk folkerettslig okkupasjon, men ingenting ville bli gjort før internasjonalt samtykke ble vedtatt. Forslaget om dette tremakts fellesstyre ville ikke ha mye å si i samtiden da det fikk en kjølig mottakelse internasjonalt.¹⁶⁴ Den norske pressen uttrykte også misnøye angående konferansens utfall og Norges tilbakeholdenhet, og det var aviser som uttrykte at «Overordentlig store Ridomme og Natur-Herligheder er derved for stedste gaat tabt for vort land».¹⁶⁵

Som nevnt ble oppmerksomheten rundt Isachsens ekspedisjon betydelig økt i tiden før konferansen, og det samme gjaldt også tiden etter konferansens avslutning da ekspedisjonen vendte hjem. Reportasjen begynte den 23. august da det gikk rykter om at en vulkan og varme

¹⁶² *Morgenbladet*, No. 409, "Spitsbergen og Willem Barentsz," 28.07.1910; Berg, *Norge på egen hånd*, 169–170.

¹⁶³ *Aftenposten*. Nr. 464, "Spitsbergen-konferencen afsluttet," 11.08.1910; *Morgenbladet*, No. 436, "Spitsbergen-Forhandlingerne," 11.08.1910.

¹⁶⁴ Berg, *Norge på egen hånd*, 170–172.

¹⁶⁵ *Kongsberg Dagblad*, No. 199, "Spitsbergen," 25.08.1910.

kilder var oppdaget, og det ble tidlig rapportert at det var Hoel som hadde oppdaget vulkansk virksomhet i Wood Bay.¹⁶⁶ Etter at «Farm» ankom Tromsø i september ble flere titalls artikler utgitt om ekspedisjonens vellykkede arbeid og rike vitenskapelig utbytte. Gunnar Holmsen skrev en lengre artikkel om funnet av vulkanrestene til *Aftenposten* hvor han konkluderte med følgende: «Sikre Spor af Vulkaner vil imidlertid utvilsomt bringe Lys over mange Spørsmal inden Spitsbergens geologi».¹⁶⁷ Funnet av vulkanrestene skal også ha vekket stor interesse i utlandet, og saken ble tildelt en fremtredende plass i *Times*.¹⁶⁸

En potensielt enorm sak som ikke ble skrevet om i pressen var Isachsens anneksjon av nordvest-Spitsbergen like før Spitsbergen-forhandlingene begynte. 6. juni sendte Isachsen et anneksjonskrav på alt land fra innerst i Van Mijenfjorden i sør til Verlegenuken på Mosselhalvøya i nord men unntak av allerede annekterte områder til Utenriksdepartementet. Utenriksminister Irgens gikk mot denne anneksjonen, både på grunn av dens størrelse, og på grunnlaget av Isachsens stilling som embetsmann og leder for en statsunderstøttet ekspedisjon, noe som gjorde det hele «en høist tvilsom affære». Etter dette lovet Isachsen å ikke foreta flere anneksjoner, og hevdet senere at det ble gjort i tilfelle utenlandske aktører senere tenkte det samme.¹⁶⁹

Hva dette viser er at Spitsbergen-forskerne var villige til å gå lengre enn politikerne når det gjaldt okkupasjon og økonomisk engasjement. I et brev til utenriksdepartementet samme sommer skal Isachsen ha skrevet: «Hvad jeg måtte gjøre eller ikke gjøre avhænger kun av, hvad jeg mener Norge er tjent med. Min egen person veier herunder intet, jeg mener mine private interesser». Isachsens handlinger sommeren 1910 viser også til en interessant dualitet. I avisene ble han omtalt kun i vitenskapelige sammenhenger, og selv uttalte han seg bare vitenskapelig i hans egne artikler og intervjuene han gjorde. Likevel ser vi at han ikke skygget av banen når han mente at økonomiske anneksjoner ville hjelpe politiske og nasjonale interesser på øygruppen. Forholdet mellom økonomi, vitenskap og politikk ville i tiden opp mot og under første verdenskrig stadig gjøre seg mer og mer sentralt, og ingen representerte dette bedre enn Spitsbergen-ekspedisjonenes neste leder, Adolf Hoel.

¹⁶⁶ Morgenposten, No. 193, "Isachsens Spitsbergenekspedisjon," 23.08.1910; Hedemarkens Amtstidende, Nr. 96, "Vulkan paa Spitsbergen," 24.08.1910.

¹⁶⁷ Aftenposten, Nr. 555, "Vulkanresterne paa Spitsbergen," 17.09.1910; Tromsøposten, No. 76, "Vulkanresterne paa Spitsbergen," 23.09.1910.

¹⁶⁸ Aftenposten, Nr. 612, "Ritmester Isachsens Beretning i «Aftenposten»," 12.10.1910.

¹⁶⁹ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 186–187.

3.5 Sammendrag 1906–1910

Jeg velger å avslutte dette kapittelet ved slutten av 1910 da Isachsen trådte av scenen som Spitsbergen-forskernes hovedaktør i løpet av 1910/11. Denne perioden var en spennende periode for Spitsbergen-sakens utvikling i den offentlige ordlyden, og ikke minst avgjørende for Spitsbergen-forskernes utvikling som pressgruppe. Noe man klart ser er at avisene fortsatt holdt på de samme argumentene som ble brukt i 1896/99, hvor historie, økonomi, nasjonal selvhedelse men også naturvern stod sterkt i den offentlige ordlyden. Men til forskjell fra 1800-tallet var 1900-tallets argumenter forankret i den moderne utviklingen: De økonomiske interessene gikk fra hvalfangst til kulldrift og nasjonaliseringen av det vitenskapelige arbeidet gikk fra Nansen til Isachsen og Hoel.

Utviklingen av disse punktene kan ses som en «Konowsk» arv, hvor bekymringene for en fremmed – særlig svensk – okkupasjon av Spitsbergen var en stor del av pressens meningsproduksjon. I gjennom denne perioden ser man også en mye mer ensidig omtale av Spitsbergen i avisene. Det største endringen var at ingen klare stemmer imot eventuell norsk overtakelse av Spitsbergen kom frem i norsk presse i denne perioden. Dette kan mest sannsynligvis forklares i lys av unionsoppløsningen med Sverige, og oppslutningen rundt saker som fremmet Norges nasjonale stilling stod da sterkere i denne perioden.

Noe som var preget av både brudd og kontinuitet var hvordan pressen forholdt seg til Spitsbergen-ekspedisjonene. Den første Isachsen-ekspedisjonen i 1906 vekket oppmerksomhet fordi det var den første større norske ekspedisjonen til øygruppen i nyere tid, og ledet på likt vis som Nansens Fram-ekspedisjon til amper stemning i norsk presse, selv om den bare utgjorde en del av fyrst Alberts ekspedisjon. Likevel ble ekspedisjonen i 1907 rettet mye mindre oppmerksomhet selv om den foregikk under de samme omstendighetene. Dette kan ha vært fordi statens ønske om en internasjonal orden påvirket pressens interesse, men man ser også i samme tid at Wellmans ekspedisjon overskygget Isachsens ekspedisjon.

1908 var i min mening det viktigste året for Spitsbergenforskerne. Hoels sommerekspedisjon ble nå en langt viktigere «nasjonal» ekspedisjon sammenlignet med ekspedisjonene i 1906/07, ettersom den utelukkende var støttet av nordmenn. Senere samme år kan det snakkes om «Nansenske» tilstander i pressens omtale av Spitsbergen-forskerne. På likt vis som geologen W.C. Brøgger hadde arbeidet for å fremme vitenskapens rolle i samfunnet og omgjøre Nansen til en nasjonal helt, ser man at dette også skjedde i 1908 om Isachsen. Denne gangen var det geologene Kiær og Reusch som forkynte budskapet, og de gjorde mye for å kle Isachsens-arbeid i en nasjonal drakt, som ble avgjørende for

opinionsbyggingen angående Spitsbergen.¹⁷⁰ Uttalelsene i norsk presse på dette tidspunktet kan sies å ha hatt en innvirkning på regjeringens holdninger til saken. Dette kan særlig ses i Kirkedepartementets uttalelser som mer eller mindre direkte gjenspeilte pressens ytringer. Det må likevel sies at statens forslag om internasjonal konferanse sannsynligvis hadde mer å si.

Like viktig var selvsagt Isachsens eget arbeid og avisbruk. Isachsen fortsatte arbeidet for å forsterke bildet av Norge som en polarnasjon på likt vis som Storm og Bugge i tiden før unionsoppløsningen.¹⁷¹ For utenom intervjuene og telegrammene i tråd med ekspedisjonene hans arbeidet han også målbevisst for å fremme nordmenns kulturelle tilknytning til Spitsbergen, og satte seg selv inn i en historisk kontekst. Både utgivelsen av artiklene hans i Geografisk Selskaps årbok og avisartiklene om nordmenns historiske rolle i Arktis ga uttrykk for at Isachsens ekspedisjoner var en fortsettelse av utforskningen fortidens nordmenn hadde begynt.

Det ble også gjort klart at Isachsen ikke arbeidet uten politiske forutsetninger, da han blandet ekspedisjonenes vitenskapelige mål med nasjonale økonomiske interesser sommeren 1910. Sett sammen med andre forskeres bruk av aviser kan man kanskje heller snakke om en tilnærming i form av «omvendt-nansenisme» til ekspedisjonenes kartlegging og funn. Men til forskjell fra tiden før 1905 ble politiseringen av den norske forskningsinnsats ledet av både pressen og forskerne.

¹⁷⁰ Berg, *Norge på egen hånd*, 175.

¹⁷¹ Drivenes, "Svalbardforskning og svalbardpolitikk 1870-1925", 49.

Kapittel 4 – Spitsbergensaken før første verdenskrig

Som nevnt i mitt første kapittel skiller man mellom to tradisjoner innenfor polarforskningshistorie: den geologisk/topografiske kartleggingstradisjonen og *nansenisme*, som begge er to helt ulike idealtyper av norsk vitenskapelig aktivitet.¹⁷² Målet mitt var først å undersøke hvorvidt forskjellige aktører kunne plasseres innenfor disse tradisjonene, og om det i så fall var spenninger innad i forskermiljøet som kunne analyseres ut ifra dette. Men ut fra kildene mine har jeg i de forrige kapitlene prøvd å påvise rollen en «omvendt-nansenisme» har spilt, og slik jeg ser det kunne derfor ikke Isachsen plasseres innenfor *nansenismen*.

Hoel la heller ikke skjul på forholdet mellom vitenskapen og politikken, og påstod selv at ekspedisjonene var en del av Spitsbergens fornorskning.¹⁷³ Men mens Isachsen arbeidet for å fremme nordmenns kulturelle tilknytning til Spitsbergen, er det kjent at Hoel utvilsomt var den mest økonomisk aktive av Spitsbergen-forskerne. Spørsmålet er da hvordan skiftet fra Isachsen til en mer økonomisk engasjert leder påvirket Spitsbergen-forskernes relasjon til norske aviser? Isachsens avskjed som leder betydde at Spitsbergen-forskerne mistet deres høyest profilerte medlem som andre norske forskere og pressen i lang tid ga kraftig skryt. Kan man i tiden etter Hoels overtakelse som ekspedisjonsleder da se stor forskjell i andre forskeres og pressens interesse for saken?

4.1 Hoel og Staxrud overtar

Ekspedisjonen sommeren 1910 ble Isachsens avskjed som Spitsbergen-forsker. Det er kjent at forholdet mellom Isachsen og Hoel i lang tid hadde vært anspent siden Isachsen så det som hans rett som ekspedisjonsleder å monopolisere resultater og sette deres funn i eget navn. Dette ledet til flere sammenstøt og høsten 1910 tok Hoel og Staxrud et endelig oppgjør med Isachsen hvor de lovt å ikke offentlig kritisere Isachsen hvis han overlot ekspedisjonen i 1911 til dem. Denne konflikten ble ikke offentlig kjent.¹⁷⁴

Hoel kom til å bli en mer kontroversiell leder enn Isachsen på grunn av hans *aksjonisme* og det tette forholdet mellom hans økonomiske og vitenskapelige arbeid.¹⁷⁵ Likevel må det poengteres at norsk Spitsbergen-forskning under Isachsens ledelse hadde opplevd stor statlig støtte nettopp på grunn av dens økonomiske motiver, og ikke kun nasjonale og politiske interesser. Innen fiske, fangst, kvalfangst, turisme og ikke minst

¹⁷² Jølle "Nansen i norsk polartradisjon," 138–142.

¹⁷³ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 197.

¹⁷⁴ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 187–191.

¹⁷⁵ Drivenes, "Adolf Hoel – Ishavsimperialist og polarideolog," 86.

kulldrift var nordmenn kraftig involvert, og for å kunne fortsette nyttiggjørelsen av disse ressursene på Spitsbergen hadde Isachsen argumentert for «å delta i dets utforskning» i hans stortingsproposisjon for 1909/10. Dette bidrar til at Isachsen ikke kan settes innenfor rammene av nansenisme.¹⁷⁶

Hoels økonomiske engasjement begynte tidlig. Under hans egen ekspedisjon i 1908 hadde han sammen med Holmsen drevet økonomisk og vitenskapelig arbeid. Ekspedisjonen Holmsen selv ledet i 1909 var støttet av selskapet *A/S Kulspids*, noe som ikke kom frem i avisene. I sammenheng med Isachsens ekspedisjon i 1909 reiste Hoel til Spitsbergen en måned før de andre for å assistere *Det norske Kulkompani Ltd. Green Harbour*, hvor han selv hadde interesser for å starte kulldrift. Ingen av dem skal ha sett noe galt i det, og Hoel hevdet senere at den kjente geologen Amund Helland skal ha tilrådet han til å utnytte kullfunnene og ha tipset han om hvor han kunne reise kapital.¹⁷⁷

Konflikten innad i Spitsbergen-forsker miljøet ble som sagt ikke offentlig kjent, men omtalen av deres arbeid fortsatte å motta stor annerkjennelse i pressen i begynnelsen av 1911. Rundt årsskiftet ble en årlig oppsummering av de viktigste hendelsene i Norge gitt ut i de fleste avisene, denne gangen med tittelen «Norge i 1910». En bemerkelsesverdig forskjell fra tidligere års oppsummeringer var at Isachsens ekspedisjon og Hoels funn av varmekilder og vulkanrester ble nevnt blant de viktigste hendelsene i 1910.¹⁷⁸ Ekspedisjonenes arbeid hadde ikke blitt nevnt i denne sammenhengen tidligere.

I forkant av deres første ekspedisjon søkte Hoel og Staxrud om bevilgninger til en toårig ekspedisjon for å fullføre arbeidet påbegynt under Isachsens ledelse, hvor undersøkelser av vulkanrestene men også registreringen av rike kullforekomster i Isfjorden ble vektlagt i søknaden. Søknaden hadde vedlegg med anbefalinger fra personer som Nansen, Kiær og Helland, samt vedlegg fra Det Norske Geologiske Selskab og Norges Geografiske Oppmåling. Søknaden om 20,000 kr. subsidiært 15,000, kr for 1911 og 1912 ble innvilget uten debatt.¹⁷⁹

På samme vis som tidligere kastet et stort antall aviser seg over saken, og i løpet av mars og april ble saken tett oppfulgt av hele landets aviser.¹⁸⁰ Geologen Birger Jacobsens ekspedisjon ble også fanget opp, men fikk mindre oppmerksomhet.¹⁸¹ Det ble tidlig informert

¹⁷⁶ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 181.

¹⁷⁷ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 183–184.

¹⁷⁸ Tromsøposten, No. 2, "Norge i 1910," 06.01.1911.

¹⁷⁹ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 191–193.

¹⁸⁰ Morgenbladet, No. 152, "Ekspedisjonen til Spitsbergen," 17.03.1911; Nordlandsposten, Nr. 22, "Videnskabelig Expedition til Spitsbergen," 18.03.1911.

¹⁸¹ Trondhjems Adresseavis, No. 93, "Ny Spitsbergenekspedition," 04.04.1911.

om at Hoel og Staxruds ekspedisjon skulle deles i fire deler: To topografiske og to geologiske ekspedisjoner.¹⁸² Hans Reusch skrev også et innlegg om ekspedisjonen og Spitsbergens verdi for Norge:

«Lønner det sig at utvinde Kul paa Spitsbergen [...] kan vi i Aanden se baade Jernsmeltning og anden Industri blomstre op paa vore Ishavskyster. Vor Interesse for Spitsbergen har indtil de sidste Aar været altfor slap. Vi har meget at ta igjen, og for ingen Nation ligger det nærmere end for vor at ta et Tak for Landets Utforskning».

Artikkelen ble avsluttet med å nevne vekten av kartleggingen og det geologiske arbeidet Staxrud og Hoel skulle fortsette, og Reusch mente at de små pengemidlene de mottok var beklagelige - hvis et bedre arbeid skulle bli utført burde forskerne ha mottatt mer støtte.¹⁸³ I løpet av sommeren skrev Reusch igjen en lengre artikkel om Spitsbergen, og fortsatte som tidligere å fremheve de økonomiske ressursene der som nyttige for Norge:

«fra Norsk Synspunkt set er det av Viktighed, at Spitsbergenkullene kan konkurrere med engelske Kul i det nordenfjeldske Norge. [...] Vi Norske er den Nation som har de Største Interesser paa Spitsbergen; men det maa vi altsaa gjorde os klart, at vil vi ha en Andel i de Værdier det Spitsbergenske Fjeld skjuler, maa der anvendes Penge og det mange».¹⁸⁴

En utvikling i forhold til Reuschs offentlige omtale av Spitsbergen-ekspedisjonene kan ses etter Hoel overtok lederrollen. Hva han skrev til avisene i 1908 mens Isachsen ledet ekspedisjonene var mer todelt mellom å fremheve både det vitenskapelige og det økonomiske. I 1911 skrev Reusch nesten utelukkende om den økonomiske betydningen av Spitsbergen, og vektleggingen av det vitenskapelige var ikke til stede på likt vis som tidligere. Som tidligere formann av Norsk Geografisk Selskap er det også sannsynlig at Reusch var involvert i selskapets anbefaling til staten angående Hoels søknad tidligere samme år.¹⁸⁵

4.2 Anneksjoner, redningsekspedisjoner og kontrovers

Hoel/Staxruds og Jacobsens ekspedisjoner fikk en større grad av kontrovers over seg når de vendte tilbake til Norge, noe som var nytt for Spitsbergen-ekspedisjonene. Den første saken

¹⁸² Trondhjems Adresseavis, No. 76, "Videnskabelig ekspedition til Spitsbergen," 18.03.1911; Morgenposten, No. 70, "Videnskabelig Expedition til Spitsbergen," 23.03.1911.

¹⁸³ Hans Reusch, "Den Hoel-Staxrudske Spitsbergen-Expedition," Morgenbladet, No. 212, 16.04.1911.

¹⁸⁴ Hans Reusch, "Spitsbergen-kullene," Morgenbladet, No. 406, 26.07.1911.

¹⁸⁵ Haakon Fossen, "Hans Henrik Reusch,".

var Staxruds hjelpeekspedisjon som satte ut for å berge en overvintringsekspedisjon. Det ble meldt at Staxrud først satt ut for å hjelpe dem etter at medlemmene hadde ankommet Hammerfest. Avisene skrev at dette sannsynligvis hadde skjedd på grunn av en misforståelse, men det ble også meldt at Staxrud konfiskerte fangstmennenes fangst på ordre av fangstmennenes forsikringsselskap.¹⁸⁶

Jacobsens ekspedisjon hadde ikke blitt nevnt mens den oppholdt seg på Spitsbergen, men opplevde like etter dens hjemkomst også en kontrovers da det ble meldt at den hadde annektert større malm- og kullområder.¹⁸⁷ Flere aviser meldte at han hadde «Holdt Utenriksdepartementet for Nar», og saken ble sammenlignbar med Isachsens anneksjoner i 1910 og Utenriksdepartementet skal i svar til anneksjonen ha sagt at de ikke kunne avgjøre saken og at: «Ordning av Spitsbergenforholdene av vedkommende kompetente Myndigheter vil kunne bestemmes, hvilken Virkning hver enkelt saadan Anmeldelse blir at tillægge».¹⁸⁸

Kontroversen rundt Staxruds redningsaksjon forble et stort tema ved årsskiftet, men mange aviser meldte nå at de tidligere utsagnene om at de overvintrende allerede hadde ankommet Hammerfest flere dager før Staxruds redningsekspedisjon forlot Tromsø ikke var korrekte. Det skal ha vært slik at de overvintrende først ankom Norge i det Staxrud ankom Spitsbergen. Avisene skiftet nå «side», og vektla livsfaren Staxruds mannskap ble utsatt for i redningsforsøket. Avisen *Tidens Tegn*, som først hadde delt saken året før, ble nå saksøkt av Staxrud på grunn av «haanede og forvrænget Fremstilling af Expeditionen».¹⁸⁹ Rettssaken ble tett oppfulgt av pressen gjennom vinteren.¹⁹⁰

Disse sakene viser at avisene ikke var utelukkende partiske når det gjaldt omtalen av Spitsbergen-forskerne. Kontroversen rundt Staxrud og Jacobsen gikk jo tydelig mot avisenes tidligere arbeid for å fremheve forskerens nasjonale rolle, som gjennom 1906–1910 aldri sa noe negativt om dem. Likevel ser vi at kontroversen ikke påvirket noen av dem negativt, og i rettsaken mot *Tidens Tegn* var avisene igjen på Staxruds side.

Hoel stod heller ikke utenfor avisenes kritiske blikk, og i løpet av våren og sommeren 1914 fanget pressen opp salget av et stort kullfelt på Spitsbergen som Hoel annekterte sammen med andre nordmenn sommeren 1913. I begynnelsen ble det rapportert at kullfeltet skulle selges til et russisk konsortium, noe pressen var splittet over. Mange aviser mente det

¹⁸⁶ Vesteraalens avis, No. 83, "Staxrud-affæren," 23.10.11; Morgenbladet, No. 582, "Kaptein Staxruds Ekspedition," 24.10.1911.

¹⁸⁷ Nordlandsposten, No. 77, "Nye Annektioner paa Spitsbergen," 15.08.1911.

¹⁸⁸ Morgenbladet, No. 588, "Birger Jacobsens Spitsbergenekspedition," 26.10.1911; Aftenposten, Nr. 699, "Birger Jacobsens Spitsbergenekspedition," 26.10.1911.

¹⁸⁹ Social-Demokraten, No. 4, "Kaptein Staxrud saksøker «Tidens Tegn»," 5.01.1912; Morgenposten, No. 57, "Kaptein Staxrud mod «Tidens Tegn»," 07.03.1912.

¹⁹⁰ Morgenbladet, No. 117, "De Onvintrede paa Spitsbergen," 29.02.1912

var et beklagelig salg, og spesielt nevneverdig er da *Morgenbladets* journalist M. Lewins angrep mot Hoel som påstod at Hoel burde begrenset utnyttelsen av hans posisjon for personlig økonomisk vinning. Artikkelen tok opp halvparten av *Morgenbladets* forside og Lewin påstod at Hoel mellom 1908 og 1914 hadde annektert «ca. 3000 km.² Land.» og over 13 områder hvor kun få egentlig var av vitenskapelig interesse.¹⁹¹

Dette ble den skarpeste kritikken rettet mot Spitsbergen-forskerne i offentlig omtale i undersøkelsesrommet, og Lewin gjorde det klart for offentligheten at han hadde reist tvil om Hoels nasjonale sinnelag til utenriksdepartementet. Fra tidligere forskning vet vi at Hoel hadde privatøkonomiske interesser på Spitsbergen, og at saken ikke negativt påvirket hans forhold til myndighetene da saken kan tolkes som en bekreftelse på at regjeringen faktisk hadde bedt Hoel utføre slike okkupasjoner.¹⁹² Det som gjør saken interessant er derimot at den videre understreker hva sakene om Jacobsen og Staxrud i 1911 viste, nemlig at avisene ikke skydde å kritisere forskerne de ellers ga skryt.

Men sakens vekt må ikke overdrives, og de fleste avisene rapporterte kun saken uten å komme med verken positive eller negative bemerkninger.¹⁹³ Da det senere ble meldt at deler av disse kullfeltene ble oppkjøpt av et tysk-belgisk-russisk syndikat skrev f.eks. *Aftenposten* og *Arbeidet* om Hoel og Staxruds rolle i saken at de kun hadde opptrådt som konsulenter for nordmennene som faktisk solgte det.¹⁹⁴

4.2.1 Ishavsskipper

Redningsekspedisjoner til Spitsbergen var ikke noe nytt, men i 1913 fikk unnsetningen av en tysk polarekspedisjon utrolig mye oppmerksomhet, og ledet til nye angrepsvinkler mot utenlandske ekspedisjoner for norsk presse. Dette ble utløst av unnsetningsekspedisjonen for å berge den tyske Schröder-Stransz ekspedisjonen som var innesperret i isen ved Spitsbergen. Gjennom vinteren ble det utgitt et enormt volum aviser om saken, og Gunnar Holmsen skrev en lengre artikkel om vinterekspedisjoner og vinterforholdene på Spitsbergen, og gav gjennom dette uttrykk for farene der oppe om vinteren.¹⁹⁵ Staxrud ble avisenes fokus da det

¹⁹¹ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 193; *Morgenbladet*, No. 284, "En norsk-russisk interessekonflikt paa Spitsbergen," 07.06.1914; *Breiviksposten*, No. 30, "Spitsbergen kulfelter," 12.03.1914.

¹⁹² Drivenes, "Ishavsimperialisme," 194.

¹⁹³ *Bergens tidende*, No. 63, "Spitsbergen-spekulasjoner," 05.03.1914.

¹⁹⁴ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 196. *Aftenposten*, Nr. 192, "Norske kulfelter ved Isefjorden paa Spitsbergen solgt til et internasjonalt finanssyndikat," 17.04.1914; *Arbeidet*, No. 111, "De norske kulfelter paa Spitsbergen," 18.04.1914.

¹⁹⁵ *Aftenposten*, Nr. 73, "Vinterreiser paa Spitsbergen," 09.02.1913.

ble kjent at han skulle lede en norsk unnsetningsekspedisjonen, og frem til sommeren ble telegrammene hans om ekspedisjonen gjengitt i de fleste norske aviser.¹⁹⁶

I et intervju om sommerens ekspedisjoner trakk Hoel unnsetningsekspedisjonen inn og brukte den som et eksempel for å understreke viktigheten av kartleggingen, da flere ekspedisjoner stadig hadde møtt problemer som et resultat av havisen der oppe.¹⁹⁷ I lys av denne ulykken ble det også skrevet artikler i norske aviser som tydelig ikke ønsket utenlandske ekspedisjoner på Spitsbergen, og så denne hendelsen som et godt utgangspunkt for å argumentere for dette. Spesielt *Tidens Tegns* skarpe uttalelser ble tatt opp i flere aviser: «forberedt paa overvintring kan ingen av de utenlandske ekspeditioner til Spitsbergen sies at være [...] Om den norske presse tilstrækkelig kraftig kunde svekke interessen for ekspeditioner med saadanne planer vilde den gjøre den arktiske forskning en uvurderlig tjeneste».¹⁹⁸

Isolert sett kan denne saken ses som en overføring av pressens motvilje angående utenlandske ekspedisjoner som gjorde seg gjeldende i forrige periode. Men i løpet av denne perioden var det to forskere som bidro til at nordmenns rolle i «ishavet» ville gi denne saken en større betydning.

Den første av disse forskerne var Isachsen, som etter hans avskjed som Spitsbergen-utforsker fortsatte arbeidet for å kulturelt sette Norge på kartet. I løpet av denne perioden beskjeftiget Isachsen seg nå med å publisere titalls artikler om nordmenn i Arktis, og skrev gjennom 1911 om skipperne Johan Kulstad, Elling Carlsen og Johan Kjeldsen samt en lengre artikkelserie om nordmenns fangstliv i Arktis ved midten av 1800-tallet.¹⁹⁹ I tiden etter Hoel og Staxruds første ekspedisjon samme år skrev Isachsen også om Bjørnøyas historie,²⁰⁰ og i slutten av året om oppdagelsen av Victoriaøya i 1898 og farene fangstmenn møtte på Spitsbergen i moderne tid.²⁰¹ I 1914 skrev han også tre større artikler i *Norges Handels og Sjøfartstidende* – to av artiklene om ishavsskipperne og et om fangstskipet «Patrioten» som var aktivt på begynnelsen av 1800-tallet.²⁰²

¹⁹⁶ Aftenposten, No. 175, "Schröder-Stranz expeditionens skjæbne," 8.03.1913; Dagbladet, No. 144, "De forulykkede av Spitsbergen-ekspeditionen," 15.05.1913; Fremtiden, Nr. 109.

¹⁹⁷ Aftenposten, Nr. 226, "Staxruds og Hoels tredje Spitsbergenekspedition," 07.05.1913; Dagbladet, No. 131, "Spitsbergenekspedition," 03.05.1913.

¹⁹⁸ Trondhjems Adresseavis, No. 191, "De utenlandske ekspeditioner til Spitsbergen," 21.07.1913. Tromsø Stiftstidende, No. 87, "Utenlandske ekspeditioner," 26.07.1913.

¹⁹⁹ Gunnar Isachsen, "Ishavsfolk, Ishavsferder," Norges Sjøfartstidende, No. 3–5, 04–06.01.1911;

No. 15–17, 18–20.01.1911; No. 22–26, 26–31.01.1911; Gunnar Isachsen, "Nordmændenes Fangstliv," Norges Sjøfartstidende, No. 39–41, 15–17.02.1911.

²⁰⁰ Gunnar Isachsen, "Ishavsfolk og ishavsfærder," Norges Sjøfartstidende, No. 234–236, 09–11.10.1911.

²⁰¹ Gunnar Isachsen, "Opdagelsen av Victoria-øen," Norges Sjøfartstidende, No. 279, 30.11.1911; Gunnar Isachsen, "Ishavsfolk," Norges Sjøfartstidende, No. 303, 30.12.1911.

²⁰² Gunnar Isachsen, "Ishavsskipperne," Norges Handels og Sjøfartstidende, Nr. 7,9, 09–12.01.1914; Gunnar Isachsen, "For omkring hundrede aar siden," Norges Handels og Sjøfartstidende, Nr. 47,24.02.1914.

Det var også i løpet av denne tiden at Gunnar Holmsens bok *Spitsbergens Natur og Historie* ble utgitt. Dette var et betydelig verk, delt mellom historiske og naturhistoriske skildringer av Spitsbergen, og har i ettertid og samtid blitt fremhevet som et viktig verk fra Spitsbergen-forskernes side.²⁰³ Etter dets utgivelse skrev pressen entusiastisk om verket, og Reusch omtalte det som «et godt og velkomment Arbeide».²⁰⁴

I denne avhandlingen uttalte Holmsen: «For den, som har set det nordlige Norges ishavsflaade og er fortrolig med dens virksomhed, vil det være paafaldende og unaturligt at forestille sig Spitsbergen som et fremmed land».²⁰⁵ Holmsen la ikke skjul på hans intensjoner, og som en del av Spitsbergen-forsker miljøet må man anta at forskningen og iakttakelsene hans i dette hadde en klar nasjonal og kulturell fatning. At verket da fikk stor oppmerksomhet i pressen er da ikke overraskende, siden hans politiske motiver sammenfalt med avisenes meningsproduksjon.²⁰⁶

I lys av Schrøder-Stranzs unnsetningsekspedisjonen og pressens forsøk på å skape et bilde av utenlandske sjømenn som udugelige kan Isachsen og Holmsens arbeid også tilskrives kulturelle og nasjonale trekk. Det ble ikke bare vektlagt at nordmenn var bedre utrustet enn andre for å ferdes i arktiske farvann, men det kan også ses som en videreføring av Brøggers kampanje for å styrke forestillingen om forskning som et vågestykke.²⁰⁷ Også Nansen hadde fyrt opp tanken om at nordmenn hadde de rette forutsetningene: «Den kompetansen som fantes i norske fjellbygder, i norsk sjømannskunnskap og ishavsmiljøer, kunne spille en avgjørende rolle i utforskningen av Arktis».²⁰⁸ Dette kan kanskje ses som en naturlig fortsettelse av disse kulturelle uttrykkene. Dette ser man blant annet etter Hoel og Staxruds hjemkomst i 1912 når avisene skrev:

«Det arbeide som den Staxrud-Hoelske ekspedition har utført, spesielt med opsætning av de to sjømerker, fortjener ros og berømmelse. Det er ingen barnelek at reise sjømerker i Spitsbergens ublide farvand. Arbeidet har da ogsaa til dels været forbundet med livsfare».²⁰⁹

²⁰³ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 201.

²⁰⁴ Hans Henrik Reusch, "Spitsbergen," *Morgenbladet*, No. 576, 21.10.1911.

²⁰⁵ Gunnar Holmsen, *Spitsbergens Natur og Historie*, (Kristiania: Olaf Norlis Forlag, 1911), 5.

²⁰⁶ Berg, *Norge på egen hånd*, 152.

²⁰⁷ Friedman, "Nansenismen," 110.

²⁰⁸ Jølle "Nansen i norsk polartradisjon," 134.

²⁰⁹ Tromsø Stiftstidende, No. 105, "Staxrud-Hoel-ekspeditionen," 07.09.1912.

4.3 Spitsbergens utømmelige kullfjell

I lys av den nasjonale kullstreiken i England i februar 1912 ble kull gitt enda større oppmerksomhet enn tidligere i norsk presse.²¹⁰ Avisene skrev nå om Spitsbergens potensielle rolle som Norges fremtidige kullkammer, og om de utømmelige kullfjellene. Gjennom vinteren stilte mange aviser spørsmål om «Naar skal vi kunne ta vore Naturligheter i Bruk?», og presset for å avskaffe avhengigheten til utenlandsk kull.²¹¹

Den britiske streiken hadde en tydelig virkning på Hoels ekspedisjon dette året. Ettersom ekspedisjonen i 1911 ikke ga gode resultater på grunn av værforholdene var regjeringen nå innstilt på å avslå Hoels søknad, men da Hoel og Staxrud skrev et brev til Stortinget hvor de vektla kartlegging av kullfelter i tillegg til vitenskapelige formål gikk likevel budsjettkomiteen inn for bevilgning. Det var ikke kjent for pressen at Stortinget på dette tidspunktet mente dette skulle bli deres siste bidrag.²¹² *Tromsø Stiftstidende*, som tett fulgte rettsaken mellom Staxrud og *Tidens Tegn* i forkant av disse nyhetene, skrev en lengre artikkel om viktigheten av disse ekspedisjonene, og ga ekspedisjonen «vor oprigtigste lykønskning med bevilgningen».²¹³

Hjemkomsten deres ble tett oppfulgt, og det ble informert at: «meget kartlægningsarbeide er udført».²¹⁴ *Aftenposten* dedikerte også en stor artikkel til deres rike eiendommelige plantefunn, funnet av ormer ved varmekildene og «Fossilfund af Fuldstændig enestaaende betydning».²¹⁵ Johan Kiær ble også intervjuet om Hoels fossilfunn, som han mente var «af megen betydning» og «viktige bidrag til vor kundskab om det store, merkelige nordatlantiske fastland», som knyttet Spitsbergen sammen med Norge.²¹⁶

I forkant av deres ekspedisjon i 1913 understrekte Hoel at Norge «uten sammenligning» hadde de største interessene på Spitsbergen, og listet opp hva som gjenstod av forskningsarbeid. Sikring av ressursene «for norsk kapital» var sentralt i søknaden om statsstøtte.²¹⁷ Til tross for at Hoel nå var mer tydelig om forholdet mellom ekspedisjonens økonomiske og forskningsmessige mål ble det ikke skrevet mye om dette før avgang siden Schrøder-Stranz ekspedisjonen overskygget de fleste sakene, men Staxrud nevnte kort i et

²¹⁰ Brian R. Mitchell, *Economic Development of the British Coal Industry 1800-1914*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1984), 190.

²¹¹ *Aftenposten*, Nr.87, "Kulspørsmålet," 17.02.1912; Trondhjems Adresseavis, No. 56, "Kulstreiken," 18.02.1912; Kongsberg Dagblad, No. 69, "Hvad lærer Kulstreiken os?," 21.03.1912.

²¹² Drivenes, "Ishavsimperialisme," 193; *Aftenposten*, Nr. 169, "Hoels og Staxruds Spitsbergenekspedition," 02.04.1912.

²¹³ *Tromsø Stiftstidende*, No. 40, "Staxrud og Hoel," 02.04.1912.

²¹⁴ *Aftenposten*, Nr. 452, "Staxrud og Hoel," 06.09.1912; *Morgenbladet*, No. 510 "Interessante Nyheter fra Spitsbergen," 07.09.1912.

²¹⁵ *Aftenposten*, Nr. 474, "Nye opsigtvækkende fund paa Spitsbergen," 18.09.1912.

²¹⁶ *Aftenposten*, Nr. 594, "Sommerens Spitsbergensamlinger," 21.01.1912.

²¹⁷ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 193.

intervju: «Det er gaaet udmerket med opmaalingsarbeidet isommer, særlig har hydrograferingen givet utmerkede resultater».²¹⁸

Etter ekspedisjonens hjemkomst ble det som vanlig hyppig informert om årets arbeid, og ekspedisjonens kartleggingsarbeid ble beskrevet som viktig. Samlingene av fossiler og bergarter ble presentert som interessante, og det ble i samme tid skrevet flere populærvitenskapelige artikler om Spitsbergen.²¹⁹

4.3.1 Britiske annekjonskrav

Den største saken i kjølvannet av ekspedisjonen var verken Staxrud eller Hoels arbeid, men den britiske polarforskeren William Speirs Bruce annekjonskrav, da han krevde at Storbritannia burde annektere Spitsbergen. Bruce hadde ved tidligere anledninger vært med på fyrsten av Monacos ekspedisjoner til Spitsbergen og var en av de fremste britiske ekspertene på området. Han hadde også tatt initiativet til dannelsen av *The Scottish Spitsbergen Syndicate Ltd.*, og var gjennom dette en av Storbritannias fremste forkjempere for britisk annekasjon av Spitsbergen.²²⁰ Han ga uttrykk for dette i et årsmøte i British Science Associations, og hadde påstått at: «Storbritannien burde annektere øen og annektere den strax for at beskytte de britiske interesser, som var de overveiende paa Spitsbergen».²²¹ Bruce hadde i løpet av det samme foredraget gått hardt ut mot nordmenns aktivitet på Spitsbergen, og deres hensynsløse annekasjoner og plyndring av britiske ressurser og eiendom. *Lillehammer Tilskuere*, blant andre mindre aviser, beskrev hendelsen som: «et voldsom Angrep mot Forholdene paa Spitsbergen, og særlig mot Nordmændene, som han beskyldte for Tyvagtighet og Overgrep av forskjellig Art».²²²

I anledning av Bruces oppsiktsvekkende uttalelser og beskyldninger mot Norge henvendte *Aftenposten* seg til Hoel. Artikkelen tok opp mer enn halvparten av avisens forside, og Hoel argumenterte mot Bruce på alle punkter og fastslo at en annekasjon fra et enkelt lands side ikke var tale om, og med hensyn til Bruces uttalelser om at engelskmennene hadde de største interessene deroppe sa han:

«maa der herimod nedlægges en alvorlig protest. Ved sin beliggenhed er Spitsbergen først og fremst naturlig knyttet til Norge, og nordmændenes interesser deroppe er

²¹⁸ Aftenposten, Nr. 444 "Kaptein Staxrud hjemme igjen," 03.09.1913; Tromsø Stiftstidende, No. 100, "Fra Spitsbergen," 26.08.1913.

²¹⁹ Aftenposten, Nr. 457, "Hoels Spitsbergen-expedition returnerer til Tromsø," 10.09.1913. ; Akershus, Nr. 93, "Populærvitenskapelige Artikler – Polarverden," 02.08.1913; Helgelands Blad, No. 105, " Populærvitenskapelige Artikler V Polarverden," 06.09.1913.

²²⁰ Arlov, *Svalbards historie*, 254, 288.

²²¹ Aftenposten, Nr. 472, "Norge og Spitsbergen," 18.09.1913.

²²² Lillehammer Tilskuere, No. 109, "Er Nordmændene tyvagtige?," 19.09.1913.

mindst lige saa store, ja større end noget andet folks. For dem, som kjender Spitsbergen, er det paatagelig, at de norske interesser er de overveiende der».²²³

Hoels svar til Bruce ble tatt opp i mange norske aviser, og Bruce ble beskyldt av flere norske aviser for å ha «et meget overfladisk kjendskab til Spitsbergen, hvis man skal dømme efter de udtalelser, han har ladet falde om Englands økonomiske interesser paa Spitsbergen».²²⁴

4.3.2 Før første verdenskrig

Under Trontaledebatten i februar 1914 ble det meldt at utenriksminister Ihlen hadde bydd de interesserte maktene til en juni-konferanse for å fastsette Spitsbergens rettslige status.²²⁵

Pressen og forskere reagerte raskt, og statsgeologen Steinar Foslie skrev i denne tiden en artikkel som tok opp hele forsiden av *Aftenposten*. Foslie fremhevet nødvendigheten av en fremskyndet kullpolitikk på Spitsbergen, da «kulspørgsmaalet for os ogsaa nu paa meget kort tid kan blive akut» med tanke på den spente stemningen og frykten for krig i Europa.²²⁶

Birger Jacobsen ble også en sentral person i samme tid når *Morgenbladet* utga et stort innlegg av han. Jacobsens innlegg var også av den økonomiske sorten, og rettet oppmerksomhet mot Spitsbergens marmorfelt som hadde blitt oppdaget sommeren 1907, og Jacobsen skrev flittig om marmorens skjønnhet og potensielle økonomiske betydning.²²⁷

I løpet av sommeren ble for det meste all oppmerksomhet rundt Spitsbergen rettet mot Kristiania-konferansen, hvor alle interesserte makter nå deltok.²²⁸ Likt som under Spitsbergen-forhandlingene i 1910 da Fredrik Macody Lund skrev lange artikler om Norges rett til Spitsbergen engasjerte norske forskere seg også denne sommeren. Denne gangen var det geologen Ole Jacob Skattum som tok til avisene og gjennom tre utgaver av *Aftenposten* skrev han en serie artikler om norsk Spitsbergen-forskning og Norges stilling.

Artikkelserien begynte med å fremheve nordmenns historiske tilknytning til Spitsbergen, og nevnte blant annet de islandske annalene og Storms teori angående dette. Videre nedprioriterte Skattum svenskenes innsats gjennom 1800-tallet til fordel for å belyse norske fangstmenns rolle i utviklingen av norsk vitenskapelig forståelse av Spitsbergen. Den andre artikkelen i serien var rettet mot ekspedisjonene som begynte i 1906/07 ledet av

²²³ *Aftenposten*, Nr. 474, "Annektionerne paa Spitsbergen," 19.09.1913.

²²⁴ *Aftenposten*, Nr. 476, "Annektionerne paa Spitsbergen," 20.09.1913; *Bergens Aftenblad*, No. 12232 (1913 No. 227), "England og Spitsbergen," 29.09.1913.

²²⁵ Mathisen, *Svalbard i internasjonal politikk*, 146; *Aftenposten*, Nr. 476, "Annektionerne paa Spitsbergen," 20.09.1913; *Morgenbladet*, No. 95, "Spitsbergen-Spørsmaalet," 21.02.1914.

²²⁶ Steinar Foslie, "En fremsynt kulpolitikk paa Spitsbergen og Norges kulforsyning," *Aftenposten*, No. 84, 15.02.1914.

²²⁷ *Morgenbladet*, No. 123, "Spitsbergens Marmor-Felter," 08.03.1914.

²²⁸ Berg, *Norge på egenhånd*, 173–174.

Isachsen, og forklarte hva som ble funnet og viktigheten av dem, da: «De heldige resultater af nordmænds forskningsarbeide disse 2 sommere vakte megen interesse blad landsmænd». Den siste artikkelen oppsummerte arbeidet og funnene gjort av Staxrud og Hoels nylige ekspedisjoner: «Norge nu har gjort mindst lige saa meget for Spitsbergens udforskning og udvikling som nogen anden nation» og nevnte også områdets økonomiske verdi.²²⁹

Til forskjell fra Lunds artikler i 1910 ser man at Skattum i mye større grad holdt seg til vitenskapelig argumentasjon. Det er likevel også klare likheter mellom Skattum og Lunds artikler, i og med at begge valgte å ytre seg i samme tid som konferansen fant sted, for slik å sikre seg at flest mulig øyner havnet på saken. Man ser også at Skattum gikk på offensiven mot Sverige på likt vis som Lund angrep Willem Barents. Begge holdt seg også til de mer tradisjonelle historiske argumentene som først ble brukt av Storm og Bugge på 1890-tallet. Til sist må det sies at Skattums artikler ikke ledet til motreaksjon slik Lunds artikler gjorde til tross for dens forsideplass i *Aftenposten*. Dette kan ha vært fordi han ikke gikk til personlig angrep på høyt ansette personer slik Lund gjorde, men mest sannsynlig fordi Europa og pressen var med opptatt av å rapportere det som i ettertid er kjent som Skuddene i Sarajevo som skjedde de samme dagene.²³⁰

Skattums artikkel oppsummerte i det hele og store hva som i senere tid er påpekt av annen forskning, nemlig at idet Spitsbergen-konferansen skjedde i 1914 var norske interesser større enn noen gang. Det var enda ikke Norges økonomiske interesser som stod i sentrum, men som Skattum viser var det forskningsmessige og særlig nasjonale selvhevdelsesinteresser som stod sterkest i den norske opinion. Tanken om norsk suverenitet var i denne tiden derfor sterkere enn noen gang før, men konferansens sammenbrudd i skyggen av storkrigen har blitt påpekt som heldig da en slik norsk ambisjon enda ikke var realistisk i 1914.²³¹

4.4 Sammendrag

Perioden mellom 1911 til utbruddet av krigen i 1914 bar mange likhetstrekk til Isachsens tid som leder, men det er også helt tydelig at den offentlige ordlyden begynte å forandre seg. Men ledet skiftet mellom Isachsen og Hoel egentlig til noen forandring i pressgruppens relasjon til avisene? Jeg vil påstå at det ikke hendte i noen betydelig grad.

²²⁹ Ola Jacob Skattum "Den norske Spitsbergen-forskning," *Aftenposten* Nr. 319, 321, 324, 27–30.06.1914.

²³⁰ Tidens Tegn, No. 176, "Den østerrikske tronfølger og gemalinde myrdet," 29.06.1914; *Morgenbladet*, No. 325, "Den østerrikske Tronfølger og Gemalinde myrdet," 29.06.1914.

²³¹ Berg, *Norge på egen hånd*, 177.

Når Staxrud og Hoel søkte staten om støtte ble det økonomiske aspektet av kartleggingen deres alltid vektlagt, men det samme kan ikke sies om hva de delte i det offentlige. Oppslutningen rundt Staxrud skjedde hovedsakelig i tråd med hjelpeekspedisjonene i 1911 og 1913, og i intervjuet han gjorde i sammenheng med Hoels vitenskapelige ekspedisjon i 1913 vektla han utelukkende ekspedisjonens vitenskapelige arbeid.

Det kan heller ikke sies at Hoels eller Staxruds bruk av aviser forandret seg betydelig etter overtakelsen. Da Hoel ble intervjuet mens Schrøder-Stransz hjelpeekspedisjonen foregikk uttalte han seg kun om nytten av bedre kartlegging for å forhindre slike episoder. Når den engelske polfareren Bruce krevde en britisk anneksjon av øygruppen skal det dog sies at Hoel argumenterte for norske interesser der, men sa ikke direkte at dette gjaldt økonomiske interesser. Den av Spitsbergen-forskerne som faktisk brukte avisene for å fremme økonomiske interesser er den mindre utforskede Birger Jacobsen når han tok opp den potensielle økonomiske betydningen av marmorfeltene der.

Isachsens avskjed påvirket heller ikke andre forskeres interesse i saken, men man kan se mindre forandringer i deres omtaler av ekspedisjonene. Reusch utgjorde fortsatt en sterk stemme for statlig støtte av Spitsbergen-ekspedisjonene, men vi ser også i avisinnleggene hans at han tydelig begynte å vektlegge området økonomiske betydning sterkere enn før. Kiær uttalte seg enda om det vitenskapelige og økonomiske.

Norske forskere var også i samme grad som tidligere engasjert i den kulturelle og ideologiske forsterkningen av Norges tilknytning til Spitsbergen. Gunnar Holmsens utgivelse av boken *Spitsbergens Natur og Historie* som ble hyllet i avisene var et av de største tegnene på dette. Hans uttalelser om farene ved vinterekspedisjoner der kan også ses sammen med dette, da han kan ha ønsket å gi uttrykk for at nordmenn var bedre utrustet til slike ekspedisjoner enn andre. I den kulturelle og ideologiske dimensjonen spilte også Isachsen en viktig rolle, som med hans serier om nordmenn i Arktis fortsatte arbeidet for å gi nordmenn deres «rettmessige plass i historien». Skattum kan også settes innenfor disse rammene ettersom han vektla nordmenns historiske tilknytning mens han neglisjerte svenskens innsats for å fremheve viktigheten av det moderne norske arbeidet.

I dette tidsrommet var avisene selv den klart sterkeste pressgruppen. Likt som i forrige periode skrev de fleste avisene i Norge hyppig om de fleste sakene knyttet til Spitsbergen, og det var også avisene som klarest presset for norske interesser. Ikke bare skrev avisene om det meste Spitsbergen-forskerne eller andre fra Norges vitenskapelige miljø hadde å si om saken,

men avisene arbeidet kontinuerlig for å styrke opinionen rundt saken uten forskernes involvering. Dette ser man kanskje sterkest under Schrøder-Stransz hjelpeekspedisjonene, hvor pressen argumenterte mot utenlandske ekspedisjoner til Spitsbergen. Avisene skapte således Spitsbergen-pressgruppen, mer enn den skapte seg selv.

Man ser ingen klar forskjell i avisenes uttalelser etter Hoel overtok som leder. Tapet av Isachsen som Spitsbergen-«ikon» og leder dempet ikke interessen. Periodens stigende økonomiske interesse forandret ikke omtalen deres og dem som tidligere. Etter min mening kan ikke heller kontroversene rundt Staxrud, Hoel eller Jacobsen i særlig grad betraktes som store skift i pressens forhold til Spitsbergen-forskerne, da omtalen returnerte til det vanlige umiddelbart etter at sakene var over.

Kapittel 5: Spitsbergen-forskerne og det økonomiske motivet

På grunn av Norges geografiske plassering og landets avhengighet av forsyninger utenfra innebar verdenskrigen mange farer for landet. Om krigen skulle bli langvarig kunne Norges nye selvstendighet fra 1905 bli satt under press av Stormaktene.²³² Under krigen ble derfor Spitsbergens økonomiske betydning i mye større grad vektlagt enn tidligere. I hvilken grad forandret gruppen dens bruk av pressen nå som det økonomiske motivet ble dominerende? Og hvordan stilte pressen seg nå til Hoels økonomiske virksomhet når det i Norge ble erkjent at kullressursene på Spitsbergen kunne bli særdeles viktige?

5.1 Vitenskap og økonomi

Hoel og Staxruds ekspedisjon i 1914 begynte før krigens utbrudd, og ble derfor i stor grad overskygget av den. Det ble av den grunn skrevet særdeles lite om ekspedisjonen i avisene, men den var også den siste Spitsbergen-ekspedisjonen hvor et økonomisk fokus var fraværende i avisene.²³³ Ekspedisjonen i 1915 ble heller ikke rettet særlig oppmerksomhet da den av budsjettmessige grunner ikke fikk statsstøtte, noe som hindret Staxruds deltakelse. Hoel ledet derfor årets ekspedisjonen i forbindelse med å sikre norsk kontroll over de amerikanske kullfeltene på Spitsbergen.²³⁴ En tydelig forskjell i pressens omtale av ekspedisjonene var at pressen i 1915 var bevisst på Hoels økonomiske mål, og ved Hoels hjemkomst la avisene klart fokus på undersøkelsene han gjorde sammen med bergingeniør Johan Anker ved kullforekomstene i Advent Bay.²³⁵

Kull er nøkkelordet for å beskrive denne perioden. Fra og med 1915 var det utvilsomt dette som var hovedfokuset frem til krigens slutt. I en stor artikkel i *Morgenbladet* skrev forfatteren «B.E.» følgende: «Særlig under den ved Verdenskrigen opstaaende Situation skulde der være gode Utsigter for en lønsom Drift av de norske Gruber paa Spitsbergen».²³⁶ Flere aviser siterte også en artikkel skrevet i *Bergens Tidende* som tok opp Spitsbergens voksene økonomiske betydning hvor kulllets kvalitet ble kraftig fremhevet: «Spitsbergen-kullenes kvalitet efter alle sakkyndige uttalelser ser saa fortrinlig, at de snarere staar over end under de almindelige engelske kul».²³⁷

²³² Berg, *Norge på egen hånd*, 179.

²³³ Aftenposten, Nr. 455, "Hoel-Staxruds Spitsbergen-expedition vendt tilbake," 09.09.1914; Trondhjems Adresseavis, No. 238, "Hoel og Staxruds Spitsbergen-ekspedition," 09.09.1914.

²³⁴ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 196; Berg, *Norge på egen hånd*, 266–267.

²³⁵ Berg, *Norge på egen hånd*, 267. Aftenposten, Nr. 283, "Expedition til Spitsbergen isommer," 09.06.1915; Nordlandsposten, No. 149, "Hjem fra Spitsbergen," 21.10.1915.

²³⁶ Morgenbladet, No. 385, "Grubeliv paa Spitsbergen," 05.08.1915.

²³⁷ Trondhjems Adresseavis, No. 219, "Kulgrubedriften paa Spitsbergen," 24.08.1915; Norges Handels og Sjøfartstidende, No. 191, "Kulgrubedriften under Polarkredsen," 20.08.1915.

Som nevnt i forrige kapittel var det deler av den norske pressen som stilte seg imot Hoels okkupasjoner og privatøkonomiske virksomhet. Dette forandret seg under krigen da det ble klart at Hoel også ivret etter å sikre naturressursene for norske interesser.²³⁸ Etter ekspedisjonen i 1915 ble det derfor en helt ny tone i avisene i forhold til Hoels aktivitet, og presset for å etablere norske selskaper for utnyttelsen av kullet ble sentralt i avisene i tiden etter Hoels ekspedisjon.²³⁹ Dette ønsket ble raskt innvilget, og sommeren 1916 tok norske forretningsmenn av «patriotiske Hensyn» initiativet til å etablere kulldrift i stor skala når de kjøpte opp de amerikanske gruveanleggene i Adventfjorden. Det største av disse selskapene ble startet av Det Norske Spitsbergensyndikat da de dannet driftsselskapet med det «stolte navnet» *Store Norske Spitsbergen Kullkompani A/S*.²⁴⁰

Salget ble i stor grad muliggjort av regjeringens innsats, da den i 1915 foreslo skapelsen av en ny lov om offentlig tilsyn av alle overvintringsekspedisjoner som gikk gjennom Norge. Lovforslaget fikk sterk støtte av pressen som skrev engasjert om saken, som hevdet at siden 1872 hadde hjelpeekspedisjoner kostet staten 87.000 Kr.²⁴¹ Denne loven ble iverksatt i mai, og det ble offisielt vedtatt at planleggingen av vinterekspedisjoner med utgangspunkt i Norge måtte bringe med seg to års forsyninger. Pressen visste ikke at initiativtakeren til denne loven var «ishavsfolkets og vore sjømænds talsmand» Gunnar Isachsen.²⁴²

Pressen hadde siden 1906 vært svært opptatt av utenlandske ekspedisjoner på Spitsbergen, da det var tale om at de negativt påvirket Norges stilling på øya.²⁴³ Dette forble avisenes holdninger gjennom undersøkelsesrommet, og det kan sies at pressens motbør nådde toppen i tiden rundt Schrøder-Stransz hjelpeekspedisjonen i 1913 da avisene tydelig mente at en innsats for å svekke interessen for slike ekspedisjoner burde iverksettes av norsk presse.²⁴⁴ På mange måter hadde staten nå sørget for å oppnå dette målet.

Staten fortsatte å spille en stor rolle i saken. Både utenriksminister Ihlen og statsminister Knudsen deltok våren 1916 på stiftelsesmøtet for Det Norske Spitsbergensyndikat, og Knudsen gikk selv inn med 150 000 kroner i selskapet, og den norske overtakelsen sommeren 1916 har blitt beskrevet som en seier både for forretningsmennene og

²³⁸ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 194.

²³⁹ Norsk Tidende, No. 49, "Spitsbergen-kullene," 09.12.1915.

²⁴⁰ Berg, *Norge på egen hånd*, 265; Arlov, *Svalbards historie*, 264.

²⁴¹ Aftenposten, Nr. 143, "Overvintringsexpeditioner til Ishavet," 19.03.1915; Trondhjems Folkeblad, No. 34, "Offentlig tilsyn med overvintringsekspeditioner," 23.03.1915.

²⁴² Berg, *Norge på egen hånd*, 265–267.

²⁴³ Aftenposten, Nr. 558, "Spitsbergen for Norge," 21.09.1906.

²⁴⁴ Trondhjems Adresseavis, No. 191, "De utenlandske ekspedisjoner til Spitsbergen," 21.07.1913. Tromsø Stiftstidende, No. 87, "Utenlandske ekspedisjoner," 26.07.1913.

Utenriksdepartementet.²⁴⁵ Saken ble en sensasjon i norsk presse, som raskt annonserte viktigheten av Hoels arbeid under overskrifter som *Norge som uafhængig af utlandet med hensyn til*:

«Ifølge stipendiat Hoels undersøkelser er det overveiende sandsynlig, at de tertiære kullag strækker sig gennem hele det omraade, som indtas af tertiærformationen og saaledes gaar over hele Arctics felt, som i sin helhed falder indom tertiærformationen [...] Ifølge af stipendiat Hoel foretagne rentabilitetsberegning skulde affæren sikkert bli en særdeles gunstig kapitalanbringelse».²⁴⁶

Statsminister Knudsen uttalte seg også om saken til avisene, og viste en klart mer forsiktig tankegang da han uttrykte at man måtte være forsiktig med å overvurdere betydningen av ervervelsen, og at dens verdi ikke ville realiseres før om noen års tid.²⁴⁷

Uken etter kjøpte et selskap fra Bergen kullfeltene som tidligere eides av det engelske selskapet Spitsbergen Coal and trading Company. Dette kjøpet skapte like mye oppmerksomhet som kjøpet uken før, og flere aviser gjenga: «Skulde vi saa ikke alle sammen bli enige om aa sende en hjertelig paaskehilsen til de privatmænd, som har kjøpt op kulfelterne paa Spitsbergen. Det er jo noget av det største og modigste, som nogensinde er gjort i Norge paa det økonomiske omraade. Hatten av for foregangsmændene».²⁴⁸

Hoels vitenskapelige og økonomiske virksomhet ble ikke lenger kritisert av avisene. Tvert om ble den oppfattet som svært positiv, og jeg fant ingen aviser som talte negativt om saken i dette tidsrommet i kildematerialet. Den positive omtalen om Hoels og Staxruds annekasjoner fortsatte da også gjennom sommeren og høsten når det ble meldt om opprettelsen av *Green Harbour Coal Company* som skulle iverksette drift ved Green Harbour hvor forskerne hadde sikret feltene for dem.²⁴⁹ Denne sommeren fortsatte også Hoel kartleggingen av øygruppens kullforekomster, og funnene hans i Advent Bay og Green Harbour ble rost til himmels av *Nordisk Tidende*: «Et enkelt Selskab paa Spitsbergen kan forsyne Norge med Kul i Aarhundreder».²⁵⁰ I et intervju uttrykte Hoel seg likevel likt som statsminister Knudsen,

²⁴⁵ Berg, *Norge på egen hånd*, 267.

²⁴⁶ Fædrelandsvennen, No. 82, "Norge uafhængig af utlandet med hensyn til kul," 06.04.1916.

²⁴⁷ Fremtiden, No. 82, "Statsminister Knudsen uttaler sig," 06.04.1906; Agderposten, No. 86, "Kulfelterne paa Spitsbergen," 11.04.1916.

²⁴⁸ Aftenposten, Nr. 197, "Et Bergenselskap kjøber kulfelter paa Spitsbergen for 1½ million kr.," 14.04.1906; Indtrøndelagen, Nr. 79, "Block-notes," 26.04.1916.

²⁴⁹ Arlov, *Svalbards historie*, 269.

²⁵⁰ Aftenposten, Nr. 433, "Nyt norsk kulforetagende paa Spitsbergen," 25.08.1916; Nordisk Tidende, No. 43 "Enorme Kulmængder," 26.10.1916.

hvor Hoel fremla at produksjonen ikke på langt nær strakk til med mindre produksjonen kraftig økte.²⁵¹

Men det ble ikke bare delt gode nyheter om kullene, og avisene skydde ikke å rapportere arbeiderstreikene ved kullgruvene på Spitsbergen, som ble en av årets største hendelser i norsk presse angående Spitsbergen. Streiken begynte i juli og fikk stor oppmerksomhet, og fra alle landets kanter ble det meldt om utilfredsstillende arbeids- og brakkeforhold, dårlig mat og «umenneskelige forhold». Streiken skal ha eskalert så voldsomt at arbeiderne kapret telegrafstasjonen i Advent Bay.²⁵²

Streiken ville likevel bli avgjørende for den norske staten som nå viste militærmakt for å stoppe den. Marineskipet «Farm» ble sendt opp, og militære midler skulle brukes hvis forhandlingene ikke ledet noen vei, noe de ikke gjorde. Hendelsen viste at etableringen av Store Norske og driften på Spitsbergen var et så viktig økonomisk interesseområde at regjeringen ikke lenger skydde maktutøvelse, og at Norge også hadde evnen og viljen til å håndtere rett og orden. At streiken utartet seg i samme tidsrom som den russiske revolusjon virket også inn på saken, og verken Sverige eller andre interesserte makter protesterte mot at norske myndigheter slo ned en arbeideroppstand. Revolusjonen ga også stort spillerom for Norge, da stormakten som i mer enn 40 år stilte seg imot Norge nå var ute av spillet.²⁵³

I samme tid fikk Hoels ekspedisjon betraktelig mer oppmerksomhet enn ellers i løpet av krigen. Det ble først i mai meldt at Hoel i løpet av fem år ønsket å utarbeide et fullstendig kartverk over Vest-Spitsbergen og kysten, og søkte staten om en bevilgning på 75,000 Kr.²⁵⁴ Stortingets budsjettkomite uttalte seg ikke særlig begeistret om ekspedisjonene, og *Tønsberg Blad* skrev at komiteen først skal ha vært i tvil, men i betraktning av dens nasjonale, praktiske og vitenskapelige betydning og som en videre utvikling av pengene allerede investert ville et passelig bidrag ytes.²⁵⁵

Det er ikke tvil om at det nå var ekspedisjonens økonomiske nytte som var i fokus, og Hoels plan vektla eksplisitt «å kartlegge ressursene og sikre dem for Norge».²⁵⁶ Ekspedisjonen fikk videre rikelig med oppmerksomhet i pressen gjennom sommeren og høsten da det ble kjent at ekspedisjonens formål i tillegg til kartlegging også var

²⁵¹ Norske Intelligenssedler, Nr. 37, "Kan vi faa kil nok fra Spitsbergen" 07.02.1917; Vestfold Arbeiderblad, No. 38, "Kan vi faa kul nok fra Spitsbergen," 08.02.1917.

²⁵² Social-Demokraten, No. 152, "Streik på Spitsbergen," 05.07.1917; Aftenposten, No. 353, "Streiken paa Spitsbergen," 17.07.1917; Social-Demokraten, No. 207, "Konflikten ved Store norske Spitsbergen kulkompani," 07.09.1917.

²⁵³ Berg, *Norge på egen hånd*, 268–269.

²⁵⁴ Vestfinnmarken, No. 40, "Spitsbergenexped," 25.05.1917.

²⁵⁵ Tønsberg Blad, No. 149, "Hoels og Rødvigs Spitsbergen-ekspedition," 29.06.1917.

²⁵⁶ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 196.

utforskningen av kull, gull, andre mineraler og den eventuelle annekasjonen av slike områder. I tillegg til statsbidraget på 10,000 Kr. fikk ekspedisjonen 80,000 Kr. av Tønsbergsselskapet Spitsbergen Mineral, og det ble uttrykt stor glede i avisene for selskapets engasjement: «Det er udmerket at nordmænd gjør mest mulig for at opdage og i tilfælde annektere Spitsbergens hittil ukjendte, men anede rigdomme».²⁵⁷

I etterkant av ekspedisjonen uttalte premierløytnant Røvig (som var del av Hoels ekspedisjon) i et intervju at feltet ikke hadde nok gull til å være drivverdig, men at feltet likevel var annektert for «sikkerhets skyld».²⁵⁸ Hoel ble også intervjuet om ekspedisjonen, men som vanlig uttalte han seg om arbeidets praktiske verdi og nytten av kartleggingen.²⁵⁹ Forholdet mellom vitenskap, økonomi og politikk var nå åpenlyst, og pressen støttet opp for dette i motsetning til å stille seg imot ekspedisjonenes økonomiske motiver. Men nasjonale og kulturelle interesser ville også spille en viktig rolle i denne perioden.

5.2 Nasjonale interesser

Mens krigen fjernet verdens øyne vekk fra Spitsbergen skapte den også bevegelsesrom for den norske stat. Man ser tydelig etter 1915 at den norske regjeringen nå begynte å endre dens behandling av Spitsbergen, og handlet nå mer direkte enn tidligere. En av disse sakene var Stortingets bestemmelse om at Spitsbergen nå skulle hete *Svalbard*.²⁶⁰ De fleste avisene som tok opp saken delte positive syn på navnebyttet, og «en Begeistret nordmand» skrev til *Aftenposten*: «Det var sandelig paa tide, at det kjedelige og fremmedklingende Spitsbergen blev afløst af et norsk nationalt navn, og saa meget oprigtigere yder jeg Dem min tak og anerkjendelse».²⁶¹ Men ikke alle var like begeistret. *Eidsvoll Blad* var den eneste kilden jeg fant som gikk mot Stortingets beslutning, og uttalte bestemt: «Det sidste maalfanatikerne i stortinget har fundet paa, er at omdøpe Spitsbergen, som ikke engang er norsk besiddelse [...] Vi vover at paastaa, at utenfor gjendøpernes kreds findes der ikke et menneske, som vilde være istand til at forstaa dette navn».²⁶²

Det er interessant at en norsk avis stilte seg så kraftig mot navnebyttet og omtalte saken som noe Stortinget hadde funnet på, og spesielt siden navnet *Svalbard* hadde blitt nevnt i flere sammenhenger i norske aviser siden 1899 da Bugge først argumenterte saken.²⁶³

²⁵⁷ Aftenposten, No. 368, "En guld-expedition til Spitsbergen," 25.07.1917; Gjengangeren, No. 115, "Skal det lykkes et Tønsbergsselskap at finde guld m. m. paa Spitsbergen?," 26.07.1917.

²⁵⁸ Tønsberg Blad, No. 238, "Til Spitsbergen efter guld og kul," 11.10.1917.

²⁵⁹ Vestfinnmarken, No. 96, "Hoels Spitsbergenekspeidition," 11.12.1917.

²⁶⁰ Aftenposten, Nr. 67, "Svalbard-Vinland," 1915.

²⁶¹ Aftenposten, Nr. 90, "Svalbard," 19.02.1915.

²⁶² Eidsvoll Blad, No. 10, "De gale maalfanatikerne," 05.02.1915.

²⁶³ Dagbladet, Nr. 229, "Ishavsøerne. Hvad bør Norge gjøre?," 4.08.1899.

Allerede i 1908 ble saken oppfulgt av Isachsens fire artikler i Geologisk Selskabs årbok, som den gang fikk stor oppmerksomhet i pressen. Macody Lunds artikkel «Norges historiske Eiendomsret til Spitsbergen» utgitt under Spitsbergen-konferansen i 1910 fikk jo også stor oppslutning i pressen, hvor han hevdet at Spitsbergen var identisk med det norrøne landet Svalbard, og Nansen sa seg i samme periode enig i disse teoriene. Til sist kan jo Skattums artikkelserie i *Aftenposten* året tidligere også nevnes som et siste eksempel på bruken av ordet Svalbard i offentlig debatt om saken.²⁶⁴

Denne beslutningen var en tydelig symbolsk handling fra regjeringens hold. Betegnelsen Svalbard var av betydelig nasjonal og kulturell vekt, noe historikere og andre Spitsbergen-interesserte forskere lenge hadde støttet opp for i den offentlige behandlingen av Norges historiske rett til øygruppen.²⁶⁵ Som artiklene jeg nevnte ovenfor viste ble Svalbard og de islandske annalene referert til nesten hver gang debatten om øygruppens tilhørighet var aktuell.

Selv om kartleggingen av Spitsbergen i Hoels og Staxruds hender nå utvilsomt var knyttet til øygruppens økonomiske ressurser var det fortsatt de som gikk til verks for å utbre forestillingene om Norges kulturelle tilknytning til øygruppen. I samme tid som regjeringen ledet en mer bestemt innsats for nasjonal og kulturell oppslutning rundt Spitsbergen ble det også meldt om utgivelsen av en større avhandling om Spitsbergen skrevet av Isachsen. Verket ble originalt gitt ut i Videnskapsselskapet i Kristianias skrifter for 1915,²⁶⁶ og avisene roset Isachsens verk som blant annet forklarte hans topografiske undersøkelser. *Trondhjems Adresseavis* skrev blant annet:

«Folk som interesserer sig for Spitsbregen, vil ha glæde av at stifte nærmere bekjendtskap med dette arbeide [...] Ritmesteren fortjener fuld honør for den dygtighet og ihærdighet han har lagt for dagen under indsamlingen og bearbejdelsen av dette vældige materiale».²⁶⁷

Gunnar Holmsen og den norske geologen Werner Werenskiold bidro også til avhandlingens omtale i avisene, og roste den hver for seg i store innlegg utgitt av *Aftenposten* og

²⁶⁴ Fredriksstad Tilskuere, No. 8, "De gamle Nordmænd som Polarfarere," 10.01.1908; Morgenbladet, No. 402, "Norges historiske Eiendomsret til Spitsbergen," 24.07.1910; Berg, *Norge på egen hånd*, 169–170; Ola Jacob Skattum "Den norske Spitsbergen-forskning," *Aftenposten* Nr. 319, 321, 324, 27–30.06.1914.

²⁶⁵ Berg, *Norge på egen hånd*, 269.

²⁶⁶ Biodiversity Heritage Library, "Skrifter gitt utgitt av Videnskapsselskapet i Kristiania," hentet 3. mai, <https://www.biodiversitylibrary.org/item/52036#page/10/mode/1up>

²⁶⁷ Trondhjems Adresseavis, No. 54, "Spitsbergen," 25.02.1916.

Morgenbladet hvor de uttrykte at kartleggingen av vest-Spitsbergens indre og kyst i stor grad var Isachsens fortjeneste.²⁶⁸

En annen viktig bemerkning er tidspunktet verket ble utgitt på. At verket ble utgitt i samme periode som regjeringen skjerpet interessen for Spitsbergen er sannsynligvis ikke tilfeldig. Som norsk embetsmann med tilknytninger til Utenriksdepartementet og senere Norges rådgiver under forhandlingene i Paris i 1919, er det sannsynlig at Isachsen var informert om regjeringens planer om omdøpingen til *Svalbard*. Det er også påpekt at nasjonale selvhevdelsesinteresser, som Spitsbergens omdøping til Svalbard var med på å understøtte, var et viktig motiv for den økende politiske interessen for Spitsbergen.²⁶⁹ Norges nasjonale selvhevdelsesinteresser ville imidlertid ikke blomstre for alvor før krigen var over. Dette er de eneste kildene jeg fant som omhandlet vitenskapen uten tanke på det økonomiske og forsterker bildet om at økonomi og vitenskap nå var såpass flettet inn i hverandre at de nesten aldri ble nevnt separat under krigen.

5.3 Spitsbergen til Norge: Oppgjøret etter første verdenskrig

5.3.1 Norske og britiske krav

Verdenskrigen gjorde at Spitsbergen-spørsmålet ble behandlet i nytt lys. Krigen hadde trukket de fleste interesserte makters blikk vekk fra Spitsbergen, og Norge stod i 1918 i en mye sterkere posisjon enn tidligere. Allerede fra 1910 hadde Norge overtatt Sveriges ledende stilling på den vitenskapelige fronten i området, og den kraftige økningen i norsk kullproduksjon overgikk også alle andre. I tillegg var nordmenn fortsatt totalt dominerende som jegere og fangstmenn, og øygruppens økonomiske betydning var i alt mye større for Norge enn tidligere.²⁷⁰ Likevel var det ikke alle som ønsket å akseptere dette, og britisk presse ble etter krigen Norges største opposent.

I Storbritannia drev selskapene *Northern Exploration Co.* og *Scottish Spitsbergen Syndicate* fortsatt en konsentrert lobbyvirksomhet ovenfor myndighetene til tross for krigen.²⁷¹ Britisk presse hadde allerede i 1913 krevd annekasjon av området, og etter krigens utbrudd hadde stemningen i norsk presse vært anspent når engelskmannen Bruce i 1915 igjen neglisjerte norske interesser på Spitsbergen under et foredrag i Royal Geographical Society:

²⁶⁸ Gunnar Holmsen, "Ny Spitsbergenlitteratur," *Aftenposten*, Nr. 86, 15.02.1916; Werner Werenskiold, "Ritmester Isachsens Kartarbeide paa Spitsbergen," *Morgenbladet*, No. 13, 13.03.1916.

²⁶⁹ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 187, 198–199.

²⁷⁰ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 198–199.

²⁷¹ Arlov, *Svalbards historie*, 288.

«Dr. Bruce hevder derfor med styrke, at England fremdeles har det første krav paa Spitsbergen [...] Angaaende Norges krav paa Spitsbergen saa tillægger dr. Bruce dem ikke nogen større betydning.» Bruce skal også ha vært svært nedlatende ovenfor Norges vitenskapelige arbeid i tiden etter unionsoppløsningen. Den samme britiske Spitsbergen-lobbyen krevde igjen britisk okkupasjon i 1916, og kravet ble denne gangen også reist i Parlamentet.²⁷² Dette fikk selvsagt ikke en positiv mottakelse i Norge, og skapte et agitasjonsforhold mellom norsk og britisk presse som for alvor utspilte seg etter krigens slutt.

Etter inngåelsen av Brest-Litovsk-freden i 1918 kom spørsmålet om Spitsbergens suverenitet for alvor frem i avisene i Europa. *Aftenposten*, som siterte *Westminster Gazette* meldte om «et af de mest forbausende punkter i den russisk-tyske fredsoverenkøst, som giver Tyskland ret til at fortsætte med den fulstændige organisation af Spitsbergen i overenstemmelse med de tyske forslag». Den engelske avisen meldte videre at dette selvsagt ville møte innvendinger fra samtlige interesserte makter, og spesielt Storbritannia da de britiske krav overgikk alle andres til sammen.²⁷³

Disse uttalelsene ble gjengitt i de fleste norske aviser og et motsvar fra Berlin kom raskt, hvor *Wolffs Bureau* klargjorde at partene i realiteten ønsket fortsettelsen av arbeidet som ble begynt under Kristiania-konferansen.²⁷⁴ *Wolffs Bureau* meddelte også at ordlyden den engelske pressen skapte 9. mars utelukkende var et forsøk på å «ophidse den offentlige mening mod Tyskland» fra engelsk presses side.²⁷⁵

Etter dette forsvant Tyskland vekk fra pressens lys, og det ble i samme tid meldt av *Haalogaland* at Tyskland måtte ansees som bortfalt angående Spitsbergen-spørsmålet.²⁷⁶ Fokuset skiftet nå mot den britiske pressen som fortsatte å gjøre krav på øygruppen. Den største britiske pressgruppen var fortsatt Royal Geographical Society, som stadig hevdet at England hadde en sterkere historisk rett over Spitsbergen enn noen annen nasjon, og skal ifølge norsk presse ha henstilt til den britiske regjeringen: «foranstaltninger til ordning av Spitsbergens fremtid som den maatte finde passende, enten ved at proklamere Storbritanniens suverenitet over øerne, eller over endel av dem, som den siden annekasjonen i det 17. aarhundrede hadde historisk krav paa».²⁷⁷

²⁷² Berg, *Norge på egen hånd*, 274.

²⁷³ *Aftenposten*, Nr. 124, "Spitsbergen og den russisk-tyske fredsoverenkøst," 09.03.1918.

²⁷⁴ *Aftenposten*, Nr. 127, "Spitsbergen-konferencen forudsættes gjenoptaget efter krigen," 10.03.1918.

²⁷⁵ *Aftenposten*, Nr. 131, "Den internationale organisation af Spitsbergen," 13.03.1918.

²⁷⁶ Berg, *Norge på egen hånd*, 269.

²⁷⁷ Den 17de mai, No. 61, "Aviskrigen um det nøytrale Ingenmannsland," 13.03.1918; *Arbeidet*, No. 62, "England og Spitsbergen," 14.03.1918.

På grunn av den britiske pressens uttalelser ser man at den norske pressen nærmest samlet seg som en unison stemme i motsvar, og de fleste norske avisene skrev driftig i forsvar av Norges stilling på øygruppen. Dette ledet også til at pressen igjen viste til Norges vitenskapelige kartlegging i argumentasjonen mot britene:

«I disse dage, da Spitsbergens fremtid pludselig atter er kommet under diskussion i verdenspressen, indtræffer fuldførelsen av et ordentlig stort og betydningsfuldt katalogiseringsarbeide vedkommende den norske Spitsbergen-forskning. idet sidste haand er lagt paa ordningen av det *billedmateriel* som skaffedes tilveie under Ritmester Isachsens ekspedition i 1909–10. Arbeidet, som har krævet aar, er utført at universitetsstipendiat Adolf Hoel under medvirken av ingeniør Kregness og konservator frk Parmann».

Om viktigheten av dette arbeidet skrev avisene videre:

«Størsteparten av fotografierne har været benyttet under konstruktionen av ritmester Isachsens kart, som kom ut for etpar aar siden, og som er det første virkelig kart over Spitsbergen [...] det findes ingen dal, ingen bære, intet gjeld, ingen fjord eller bugt hvorfra der ikke foreligger et fotografi fra dete omraade [...] Baade hvad indhold og praktisk ordning angaar er samlingen enestaaende i sit slags; der findes ikke dens make fra ngoet andet arktisk land».²⁷⁸

Saken fortsatte å være et potent tema i norske aviser, og mens flere aviser utgav større og mindre artikler om saken og behandlingen av Spitsbergen-spørsmålet i britisk presse, skrev *Nordisk Tidende* en lengre artikkel om muligheten for norsk overtakelse i kjølvannet av krigen. Spitsbergen-forskernes aktivisme ble vektlagt, og innlegget fremhevet de klassiske argumentene om Norges geografiske nærhet som påskudd for økonomisk utnyttelse, som var overveiende i forhold til andre nasjoner.²⁷⁹

Den britiske pressen kjempet like hardt tilbake og *Liverpool Journal of Commerce* skrev et lengre innlegg om saken som ble fanget opp av norsk presse. Avisen mente at ingen hadde like store interesser på Spitsbergen som Storbritannia, og fremhevet landets historiske rett til øygruppen ettersom den «for 300 aar siden blev landet av en officiel utsending tat i eie

²⁷⁸ Arbeidet, No. 69, "Hvad nordmænd har utrettet paa Spitsbergen," 22.03.1918; Tromsø Stiftstidende, No. 36, "Hvad Norge og nordmændene har utrettet paa Spitsbergen," 26.03.1918.

²⁷⁹ Nordisk Tidende, No. 17, "Spitsbergens Skjæbne," 25.04.1918.

for kronen».²⁸⁰ Avisen *Daily Chronicle* skal videre ha påstått at hvis Storbritannia hadde tatt over øygruppen ville de vært i stand til å forsyne Norge, Sverige og Russland med kull derfra, og i tillegg betraktelig styrket britisk jernproduksjon til krigsbruk.²⁸¹ Når britene ledet en ekspedisjon til Spitsbergen ble funnene deres hyppig skrevet om i norsk presse, som klart overdrev betydningen av dem: «De uhyre kul- og jernleier paa Spitsbergen [...] er blevet besøgt af en række engelske og norske sagkyndige som erklærer, at jernleierne uden sammenligning er de største og rigeste i Europa».²⁸² Som man ser var det ikke bare norsk presse som overdrev de økonomiske mulighetene på Spitsbergen, og begge landene dro inn historiske, vitenskapelige og økonomiske argumenter i pressekampen om Spitsbergen. Den norske pressens kamp mot Storbritannia og til dels svensk presse fortsatte i samme tempo etter krigens slutt.

5.3.2 Spitsbergen-spørsmålets sluttspill

Fredsoppjøret førte til flere endringer i Europas territoriale status, noe som åpnet for å løse Spitsbergen-spørsmålet en gang for alle. De mest betydningsfulle endringene var at Russland og Tyskland nå ikke hadde noen innvirkning på sakens ordning. Det er også påpekt at Norges tap av skip og sjømenn skapte sympati som kunne utnyttes i argumentasjonen for norsk suverenitet, og avisene samt politikerne brukte dette for hva det var verdt.²⁸³

Når det ble meldt at fredskonferansen skulle begynne, begynte den norske pressen for alvor å skrive om Norges rett til området. Man ser også at historiske argumenter og kulturelle uttrykk fikk større plass i avisene nå, og *Dagbladet* publiserte et kortere innlegg med en ladet tittel: *Svalbard*: «Kunde det ikke være umaken værd aa holde sig frem og forsøke aa gjøre noget for at Norge, som ret og rimeligt vilde være – kunde faa den øigruppe, som paa norsk heter Svalbard».²⁸⁴ I samme tid begynte regjeringen å diskutere Norges krav, hvor Spitsbergen ble et sentralt tema, og i løpet av kort tid «kastet regjeringen masken».²⁸⁵ Når det ble kjent at regjeringen skulle kjempe for Norges interesser på Spitsbergen ved de kommende fredsforhandlingene ble pressen selvsagt engasjert, og særlig stortingsrepresentant Johan Castbergs påstand ble skrevet om: «Internationale hensyn skulde tilsi, at Norge blir sat i en særstilling overfor herredømmet paa Spitsbergen».²⁸⁶

²⁸⁰ Tønsberg Blad, No. 178, "Englands interesser paa Spitsbergen," 03.08.1918.

²⁸¹ Morgenbladet, No. 500, "Spitsbergen og England," 04.10.1918.

²⁸² Bergens Aftenblad, No. 13757 (1918 No. 224), "Briterne beslaglægger de tyske Eiendomme paa Spitsbergen," 26.09.1918; Aftenposten, Nr. 485, "Britisk aktion paa Spitsbergen," 26.09.1918.

²⁸³ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 198; Arlov, *Svalbards historie*, 294.

²⁸⁴ Dagbladet, No. 320, "Svalbard," 19.11.1918.

²⁸⁵ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 198; Berg, *Norge på egen hånd*, 272.

²⁸⁶ Nationen, Nr. 6, "Utenrikspolitisk trontaledebat," 14.12.1918; Hedemarkens Amtstidende, No. 282, "Trontaledebatten," 14.12.1918.

Kravene om Spitsbergen fortsatte å strømme inn mot slutten av året. *Morgenbladet* utgav et stort innlegg som tok opp saken, og flere aviser siterte dette innlegget:

«Nu er tiden inde da de mange ønsker skal virkeligjøres. Nu skal landegrænsene optrækkes for en lang tid fremover [...] Vi må kræve Spitsbergen, vort gamle Svalbard. Det er ikke tvil om berettigelsen av det kravet. Landet hører geografisk til Norge. Det er i første række nordmænd som virker deroppe; selv de faa utenlandske selskaper som endnu findes, arbeider væsentlig med norske folk. Det er norske fangstmænd som i de lange vintre har lidt og stridt deroppe; det er nordmænd som har tat det tyngste tap ved utforskningen av kartlægningen av landet og fjorden [...] Vi har al ret paa vor side naar vi kræver at Spitsbergen skal administreres fra Christiania. Og ikke fra London [...] Engelskmændene har intet berettiget krav paa øen, de kan ikke fremføre en eneste antagelig grund for anneksion».²⁸⁷

Informasjonen om at Sverige motarbeidet norske interesser da de ønsket å ivareta Spitsbergens status som ingenmannsland spredte seg i samme tid som ild i tørt gress av norske aviser.²⁸⁸ Saken ble først meldt av *Tidens Tegn*, for så å bli plukket opp av samtlige norske aviser og tolket som *taktløst* av Sverige.²⁸⁹

At Sverige helst ønsket å ivareta Spitsbergens status som et ingenmannsland ble i norsk presse oppfattet som at Sverige *ikke* anerkjente norske krav. I tråd med dette samt de engelske uttalelsene om anneksjon ble det derfor skrevet et stort antall artikler i norske aviser om Norges historiske rett til Spitsbergen som gikk tilbake til vikingtiden. Spesielt en lengre artikkelserie utgitt av *Morgenbladet*, skrevet av geologen Andreas Hansen om Norges gamle rett til Spitsbergen, vakte oppsikt.²⁹⁰ Geografisk nærhet ble selvsagt nevnt, og kulturelt sett skrev avisene at: «Som en sjøfarende nation med grænser til Ishavet er vort folk særlig vant til haarde livsbetingelser og skicket til at slaa sig ned der».²⁹¹

Hoels kommende ekspedisjon til Spitsbergen ble også flittig skrevet om. Særlig betydelig var det at ekspedisjonen igjen ble bevilget skipet «Farm» som tidligere hadde støttet ekspedisjonene.²⁹² I tråd med dette ble det også meddelt i flere aviser at Hoel i tidsskriftet

²⁸⁷ *Morgenbladet*, No. 640, "Norsk-Spitsbergen," 19.12.1918; *Dagposten: Trønderen*, No. 342, "Spitsbergens skjæbne," 28.12.1918;

²⁸⁸ Berg, *Norge på egen hånd*, 276.

²⁸⁹ *Tidens Tegn*, Nr. 51, "Sverige nedlægger protest i London," 21.02.1919; *Stavanger Aftenblad*, Nr. 47 "Et overraskende svensk skridt," 21.02.1919; *Morgenbladet*, No. 102, "Der er ikke nedlagt nogen svensk protest i Spitsbergenspørmaalet," 21.02.1919.

²⁹⁰ *Norges Handels og Sjøfartstidende*, No. 23, "Spitsbergen – høiesteretten over Spitsbergen," 27.01.1919; *Egersundposten*, No. 21, "Norge og Spitsbergen," 14.03.1919; *Trondhjems Adresseavis*, No. 82, "Morgenbladet," 24.03.1919.

²⁹¹ *Agderposten*, No. 17, "Svalbard for Norge," 20.01.1919.

²⁹² *Aftenposten*, No. 288, "De videnskabelige undersøgelser paa Spitsbergen," 14.06.1919.

France–Scandinavie hadde påvist «i en godt dokumenteret artikel om Spitsbergen at baade geografiske, historiske og økonomiske grunde taler for, at Norge bær faa høihedsretten over øgruppen».²⁹³

Etter Versaillestraktatens undertegnelse ble det raskt dannet en egen kommisjon for Spitsbergen-spørsmålet, og flere aviser så saken som avgjort allerede i juli da det ble kjent at Norge godtok kravet om at andre stater skulle få fortsette kulldrift deroppe på egne premisser.²⁹⁴ Interessant nok var det stor forskjell på hvordan pressen tolket dette og hvordan medlemmene av regjeringen tolket det. I Norges regjering var det en følelse av skuffelse, og mange regjeringsmedlemmer skal ha behandlet overtakelsen med ironisering og forbitrelse.²⁹⁵

Det samme kan ikke sies om avisene. Da det ble erkjent at Spitsbergenkommisjonen vedtok Norges politiske suverenitet over Spitsbergen var det seiersstemning og *Norges Handels og Sjøfartstidende* uttrykte i seiersrusen at Spitsbergen nå var den norske stats «kronkoloni» med tanke på ressursene tilgjengelig der.²⁹⁶ Hadde Norge nå hevdet seg i omverden som ishavsimperialister? Det var i alle fall slik den norske pressen kan ha ønsket å fremstille det, da Norge nå gjennom flere år med vitenskapelig arbeid, økonomiske investeringer og politisk spill hadde overtatt et enormt landområde utenfor landets grenser.

Flere aviser uttrykte lignede tanker, og ervervelsen av Spitsbergen ble betraktet som en enorm suksess for det norske diplomati.²⁹⁷ Til anledningen skrev Isachsen et lengre innlegg som ble fanget opp av samtlige norske aviser, hvor han skrev langt om nordmenns historiske samt moderne vitenskapelige rolle på øya.²⁹⁸ Jubelen fortsatte i avisene frem mot traktatens undertegnelse 9. februar 1920,²⁹⁹ og flere aviser skrev varmt om Isachsens, Staxruds og Hoels roller i saken:

«Der gis neppe en nordman, som i disse dage, da Spitsbergen er blit norsk, fortjener at mindres mere end Ritmester Isachsen. Han er den banebrytende kartlægger og utforsker av øgruppen. Hans store indsats og nøie kjendskap til Spitsbergenspørsmålene har ogsaa bidrat sit til det glædelige resultat, idet ritmesteren var tilstede i Paris som vort lands specielle sakkjyndige foregik. Videre maa med megen honnør nævnes docent Adolf Hoel som aar efter aar i et langt tidsrum har ledet

²⁹³ Aftenposten, Nr. 297, "France–Scandinavie," 19.06.1919; Tidens Tegn, No. 165, "France–Scandinavie," 19.06.1919.

²⁹⁴ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 199. Bergens tidende, No. 180, "Wedel Jarlsberg taler for Spitsbergen-kommisjonen," 22.07.1919; Dagbladet, No. 187, "Faar Norge Spitsbergen?," 25.07.1919.

²⁹⁵ Berg, *Norge på egen hånd*, 289.

²⁹⁶ Norges Handels og Sjøfartstidende, No. 230, "Jernbarnehungeren," 02.10.1919.

²⁹⁷ Aftenposten, No. 471, "Norge faar Spitsbergen," 26.09.1919.

²⁹⁸ Gunnar Isachsen, "Hvor hører Spitsbergen hjemme?," *Nordlandsposten*, No. 210, 01.10.1919.

²⁹⁹ Berg, *Norge på egen hånd*, 287.

geologiske og geografiske ekspeditioner paa Spitsbergen; ogsaa hans store kyndighet paa omraadet er kommen godt med i denne tid. Trekløveret fyldes med kaptein Staxruds velkjendte navn.»³⁰⁰

Pressens uttalelser i sluttspillet om Spitsbergen er i dens egen rett ganske oppsummerende. Her ble geografiske, økonomiske, kulturelle, historiske og ikke minst vitenskapelige argumenter hevet, og man ser at de tradisjonelle argumentene som begynte allerede i 1896 utviklet seg over perioden og skapte grunnmuren norsk presse og forskerne kom til å bygge på.

5.4 Sammendrag

Under krigen utfoldet de norske Spitsbergen-ekspedisjonene seg annerledes enn tidligere siden den vitenskapelige kartleggingen av Spitsbergen nå i større grad enn før krigen var synonym med den økonomiske kartleggingen av kullfelt og andre ressurser. Dette gjaldt både i praksis men også den offentlige diskusjonen om saken, og pressen begynte nå å støtte Hoels økonomiske virksomhet. At pressen iherdig skrev om Spitsbergens økonomiske betydning var som tidligere vist ikke et nytt fenomen. Fangst, turistvirksomhet og senere kulldrift på Spitsbergen hadde vært en kontinuerlig interessesak for Norge siden 1800-tallet, og sammen med historiske og vitenskapelige argumenter hadde økonomiske hensyn dannet fundamentet pressgruppene arbeidet ut ifra. Det som derimot var nytt var at den økonomiske argumentasjonen nærmest ble enerådende i avisene før krigens slutt samtidig som Spitsbergen-forskerne nærmest gikk fra å være en vitenskapelig pressgruppe til å nå bli en økonomisk pressgruppe.

Igjennom denne perioden var det også klart pressen som var den mest betydningsfulle aktøren i forhold til pressgruppeaktivitet, og de nølte ikke med å overdrive om Spitsbergens økonomiske verdi eller å ta opp kampen med utenlandsk presse. En 24 år lang pressekamp var nå fullført, og i motsetning til flere norske politikere feiret avisene Norges seier. Nansen tente den ekspansjonistiske gnisten i 1896, og gjennom nesten tre tiår fortsatte Norges aviser og norske forskere kampen om Svalbard, landet med de kalde kyster.

³⁰⁰ Ofotens Tidende, No. 15, "Spitsbergen og dets mænd," 24.02.1920; Nordkapp, No. 17, "Spitsbergen og dets mænd," 02.03.1920.

Kapittel 6: Konklusjon

6.1 Oppsummering, lange linjer og tendenser

6.1.1 Avisene og Spitsbergen-forskerne

Nordmenn hadde lenge deltatt i utforskningen av Spitsbergen, men dette skjedde hovedsakelig i forbindelse med svensk innsats i løpet av 1800-tallet. Sverige hadde ved midten av 1800-tallet kartlagt dets naturhistorie, og kunne derfor vende blikket utover. I samme tidsrom var utforskningen av Norge de norske forskernes øverste prioritet på grunnlag av både politiske, økonomiske nasjonale årsaker. Statsfinansiert vitenskap skulle bygge på utforskningen og forståelsen av det norske fedreland, noe Arktis ikke var ansett som i tiden etter den norsk-danske unionsoppløsningen.³⁰¹ På grunn av dette forble Spitsbergen lenge en del av forskernes og opinionens periferi.

Norske politikere hadde siden 1870-tallet vist interesse for øygruppen, og i 1892 hadde indreriksminister Konow i samspill med statsminister Johannes Steen henvendt seg til Europas makter om muligheten for en norsk overtakelse.³⁰² I denne tiden var det ingen klar opinion for saken, men dette forandret seg brått etter at Nansens Fram-ekspedisjon vendte tilbake til Norge i 1896. Pressens engasjement begynte den 16. og 29. september 1896 når *Aftenposten* publiserte to innlegg som redegjorde for norske interesser og krevde en anneksjon av øygruppen. Innleggene vektla Norges historiske, økonomiske og geografiske tilknytning til Spitsbergen, og var også de første som argumenterte på grunnlag av utenrikspolitiske hensyn: En norsk anneksjon ville være den enkleste måten for landet å hevde seg som en selvstendig stat, og ikke minst forhindre en potensiell svensk overtakelse som ville hatt negative konsekvenser for norske interesser. I all hovedsak var det *Aftenposten* som var den største pådriveren i norsk presse på dette tidspunktet, og avisen la «grunnmuren» som senere diskusjon kom til å bygge på.

Nansens innvirkning på Spitsbergen-saken ble i seg selv er paradoks. Nansen stod for en tilnærming som vektla vitenskap for vitenskapens skyld, og mente at forskning i seg selv skulle heve Norges kulturelle stilling til omverden. Likevel ble ekspedisjonen hans brukt til det motsatte, og det kan snakkes om en «omvendt nansenisme». Vitenskapsmannens rolle ble transformert til et nasjonalbyggende verktøy av den norske pressen og geologen W.C

³⁰¹ Hestmark, "Kartleggerne," 67–69.

³⁰² Berg, "Spitsbergen-traktaten," 27–30; Drivenes, "Svalbardforskning og svalbardpolitikk 1870-1925", 48.

Brøgger. Sett sammen med historikeren Alexander Bugges bruk av aviser for å rette oppmerksomhet mot Norges eldgamle rett fra 1196 var perioden før unionsoppløsningen med Sverige avgjørende for debatten helt frem til undertegnelsen av Svalbardtraktaten i 1920.

Den vitenskapelige pressgruppen oppstod i 1906 etter Isachsens første ekspedisjon, og sammen med Staxrud og Hoel utgjorde disse tre kjernen av «Spitsbergen-forskerne». Med unntak av Arve Staxruds forslag om anneksjon i 1906 uttalte ikke disse forskerne seg direkte om de nasjonale, kulturelle og senere økonomiske dimensjonene av kartleggingen. Fokuset deres var heller rettet mot å støtte opp for norske interesser ved kartleggingen og navngivingen av områder, og synlighet i avisene gjenspeilte dette. I like stor grad som Spitsbergen-forskerne brukte også andre medlemmer av det norske naturvitenskapelige miljøet avisene for å gi støtte til Isachsen, Staxrud og Hoels arbeid. Geologer som Hans Reusch, Johan Kiær og Ole Skattum brukte avisene flittig for å støtte kartleggingsarbeidet, og i motsetning til Spitsbergen-forskerne skrev de eksplisitt om forholdet mellom vitenskapelig utforskning og norske økonomiske og nasjonale interesser.

I løpet av undersøkelsesrommet engasjerte den norske pressen seg kontinuerlig for Spitsbergen-saken. Denne undersøkelsen tyder på at avisene selv bidro til skapelsen av «Spitsbergen-saken», og det i større grad enn den vitenskapelige pressgruppen. Gjennom hver periode jeg har undersøkt skrev avisene hyppig om saken og skapte presset for norske interesser. Ikke bare skrev avisene om det meste Spitsbergen-forskerne eller andre fra Norges vitenskapelige miljø hadde å si om saken, men avisene arbeidet kontinuerlig for å styrke opinionen rundt saken uten forskernes involvering.

6.1.2 Fremstillingen av Spitsbergens betydning i norske aviser

I årene mellom Isachsens første ekspedisjon og undertegnelsen av Svalbardtraktaten arbeidet norsk presse og den vitenskapelige pressgruppen nærmest kontinuerlig om opinionsdannelse for Spitsbergen. I denne avhandlingen har jeg søkt å vise hvordan disse aktørene bidro til å skape forestillinger om Norges tilknytning til den polare øygruppen ved å formidle forskjellige bilder av nordmenns tilknytninger og interesser der oppe. Ved å undersøke utviklingen av forholdet mellom vitenskap, vitenskapsmenn og pressen i fire ulike perioder ønsket jeg å besvare følgende problemstillinger:

- 1) Oppgavens hovedproblemstilling er kartleggingen av Spitsbergen-forskernes bruk av aviser i tiden etter unionsoppløsningen med Sverige frem til undertegnelsen av Svalbardtraktaten. Pressgruppen utviklet seg stadig gjennom perioden, og det er særlig

interessant å undersøke tendenser til aktivisme blant forskerne, og om det kan påvises ulike faser.

- 2) Avisene i seg selv utgjør en viktig aktør. Hvordan ble Spitsbergen-forskerne omtalt i avisene og hvordan ble deres arbeid representert? Her er avisenes tendenser, språkbruk, begrepsbruk o.m. interessant å undersøke i lys av Spitsbergen-sakens handlingsforløp.
- 3) Kan man ut fra de øvrige problemstillingene også si noe om forskernes og avisenes relasjon til staten, og til norsk Spitsbergen-politikk?

For å kunne besvare disse problemstillingene undersøkte jeg hvilke temaer Spitsbergen ble forbundet med av både den vitenskapelige pressgruppen og avisene. Hvilke tendenser som oppstod blant forskerne og pressen gjennom perioden var da sentralt, og aktørenes utvikling over tid ble studert.

Bruken av vitenskap og representasjonene av ekspedisjonenes kartlegging og funn som viktige var kontinuerlig gjennom perioden. Umiddelbart etter hans første ekspedisjon begynte Isachsen å bruke avisene for å informere om ekspedisjonens arbeid, særlig hvor de hadde oppholdt seg, og fra og med Hoels deltakelse i 1907 ble geologiske funn diskutert av både forskere og avisene i det offentlige ordskiftet. Dette vedvarte gjennom hele perioden jeg undersøkte, og i 1919 når Norges suverenitet nærmest var sikret skrev avisene fortsatt om Hoels ekspedisjon hvor de vektla det vitenskapelige. Det vitenskapelige aspektet var noe Spitsbergen-forskerne klart vektla når de ble intervjuet eller skrev til pressen. Både Isachsen og Hoel talte hovedsakelig om ekspedisjonenes forskningsmessige hensikter når de ble intervjuet om dem, og selv under krigen nevnte ikke Hoel de økonomiske motivene bak de statssponsede ekspedisjonene.³⁰³ Et stort tema mellom 1906–1908 var det klare ønsket om større statlig støtte til norske ekspedisjoner. Det begynte i 1906 etter Staxruds uttalelser i *Aftenposten*, og fortsatte frem til 1908 da Kiær og Reusch uttalte stor skuffelse overfor Norges manglende engasjement og svake økonomiske støtte for norske vitenskapelige ekspedisjoner, noe flere aviser i ettertid gjenga. Om det var opinionens og forskernes press eller den økte internasjonale oppmerksomheten rundt Spitsbergen som hadde mest å si for statens støtte etter 1908 er ikke enkelt å si, men Drivenes har påpekt at «For politikere var norsk forskningsaktivitet i felten viktigere enn bindsterke forskningsrapporter».³⁰⁴ Dette er i

³⁰³ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 203. Her påpekte Drivenes at Hoel likte seg best i kulissene, noe som kan forklare hvordan han så sjeldent brukte avisene.

³⁰⁴ Drivenes, "Ishavsimperialisme," 197.

det minste en indikasjon på at det rent vitenskapelige presset i avisene kan ha påvirket statens Spitsbergen-politikk.

Men forskningsarbeidet hadde også en tydelig kulturell side. Særlig navnsettingen av store områder spilte en viktig kulturell og nasjonal rolle da det markerte nordmenns tilstedeværelse på Spitsbergen. Isachsen var slik jeg ser det den største kulturelle pådriveren i det norske forskningsmiljøet. Han ga i løpet av perioden ut to store verk om Spitsbergen, og skjulte ikke at han ønsket å sette ekspedisjonene hans inn i en historisk kontekst hvor han bidro til fortsettelsen av eldgammel norsk utforskningstradisjon på Spitsbergen. Disse verkene fikk stor oppmerksomhet av andre forskere og pressen, og slik spilte også de en viktig rolle i å videreformidle Isachsens fremstillinger av nordmenn i Arktis. Isachsen gjorde sin største innsats mellom 1911–14 da han utga flere lange historiske artikkelserier i avisene om nordmenns rolle som en sjøfarende nasjon i ishavet. Utgivelsene hans i dette tidsrommet overlappet også med pressens fokus på utenlandske ekspedisjoner, som særlig under Schrøder-Stranz ekspedisjonen 1913 ledet til kvass kritikk av uforberedte utenlandske ekspedisjoner. I denne saken ser man at avisenes språk og begrepsbruk tydelig var kritisk om ikke fiendtlig innstilt mot utenlandske ekspedisjoner.

Motstand angående utenlandske ekspedisjoner var ikke noe nytt. Helt siden 1906 hadde norsk presse uttalt misnøye angående Norges innsats i forhold til andre nasjoner som utrustet og finansierte store ekspedisjoner til Spitsbergen, og en form for negativ oppmerksomhet ble jevnt rettet mot svenske ekspedisjoner, noe som ofte ledet til «ordkrig» mellom norsk og svenske presse. Pressen ga til uttrykk at slike ekspedisjoner ville svekke Norges posisjon, og dette var særlig gjeldende før og etter krigen i «pressekampen» mot britisk presse som krevde annekasjon av øygruppen.

Nasjonale og kulturelle argumenter kom tydeligst frem i de historiske argumentene som ble vektlagt av den norske pressen og de fleste norske forskerne. Grunnmuren for dette ble lagt i 1896/99 da nordmenns rolle som fangstmenn først ble omtalt i avisene, og Storm og Bugges teori om oppdagelsen i 1196 ble skrevet om i avisene. Etter dette var disse argumentene en kontinuerlig del av forskernes og avisenes begrepsbruk, og det ble spesielt vektlagt før Spitsbergen-konferansene i 1910 og 1914 at Spitsbergen siden vikingtiden tilhørte Norge. Også i «kampen» mot britiske pressgrupper forble de historiske argumentene de samme som 20 år tidligere.

Det siste viktige temaet er økonomi. På likt vis som de historiske argumentene hadde pressens økonomiske argumenter sitt utspring i 1896/99, men de økonomiske argumentene

utviklet seg over tid. I løpet av undersøkelsesrommet gikk argumentene fra jakt og fangst til kulldrift. Stort sett alle forskerne som støttet Spitsbergen-forskerne i avisene var opptatt av de økonomiske mulighetene på Svalbard. Spesielt Kiær og Reusch anvendte økonomiske argumenter når de uttalte nødvendigheten av statlig støtte for ekspedisjonene. Det var også under første verdenskrig at det økonomiske ble sterkt vektlagt av den norske regjeringen som støttet opprettelsen av norske gruveselskaper, og utbruddet av første verdenskrig «fjernet» pressens fokus på det vitenskapelige. Gjennom krigens varighet forble øygruppens økonomiske betydning nærmest utelukkende avisenes og Spitsbergen-forskernes interesse. Her kom klart avisene inn som den mest toneangivende pressgruppen, og utsagn om at Spitsbergen ville være Norges kullkammer, og at fjellene der var utømmelige ble ytret av pressen.

I forhold til språkbruken om en norsk overtakelse av øygruppen var den overveiende positiv, men det må bemerkes at det var stemmer som gikk mot dette før unionsoppløsningen. På akkurat dette punktet kan man rette kritikk mot Bergs verk *Norge på egen hånd*. Berg har i dette verket klart ekskluderende tendenser i hans bruk av avismateriale. Avisutklippene han har inkludert i hans omtale av f.eks. norsk presse på slutten av 1890-tallet er kun de som går i «nasjonalistisk» retning og ønsket norsk anneksjon. Han brukte disse avisene for å peke på et enstemmig tankegods som ble videreført i løpet av perioden, mens han har ekskludert å nevne at like mange aviser var stilt imot norsk anneksjon i samme tid.

Det må også bemerkes at ingen av aktørene jeg har nevnt kan komfortabelt plasseres innenfor rammene av *nansenismen*. De mest sentrale Spitsbergen-forskerne, Isachsen og Hoel, uttalte seg hovedsakelig vitenskapelig angående ekspedisjonene, men Isachsen var selv opptatt av å fremme nordmenns kulturelle tilknytning til Spitsbergen og plassere seg selv i en historisk kontekst. Sett sammen med anneksjonene hans i 1910 vil det da heller være fruktbart å se hans rolle som en «omvendt nansensk» rolle, hvor han bevisst brukte sin posisjon som forsker for å understøtte nasjonale og politiske interesser? Slik jeg ser det var det ingen av de Spitsbergen-interesserte forskerne som kan stilles innenfor en nansensk tradisjon, da de fleste uttrykte nasjonale, kulturelle eller økonomiske påstander i løpet av perioden.

Referanseliste

Aspøy Arild. "Kirke- og undervisningsdepartementet." Hentet 01. mai 2020 fra:

https://snl.no/Kirke- og_undervisningsdepartementet

Arlov, Thor B. "Forord." I *Svalbard - fra ingenmannslands til del av Norge: Rapport fra et seminar i Longyearbyen 15-17. mars 1995*, redigert av Roger Sørheim og Leif Johnny Johannessen, i-iv. Trondheim: Universitetet i Trondheim, 1995.

Arlov, Thor B. *Svalbards historie*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2003.

Barr, Susan. *Norway – A Consistent Polar Nation? Analysis of an image seen through the history of the Norwegian Polar Institute*. Oslo: Frammuseet, 2003.

Barr, Susan. "Sivert Kristian Tobiesen." Hentet 27. april 2020 fra:

https://snl.no/Sivert_Kristian_Tobiesen.

Barr, Susan. "Staten, forskningen og Spitsbergentraktaten - Om Norsk Polarinstituttets forgjengere før og etter 1920." I *Svalbard - fra ingenmannslands til del av Norge: Rapport fra et seminar i Longyearbyen 15-17. mars 1995*, redigert av Roger Sørheim og Leif Jonny Johannessen, 66-83. Trondheim: Universitetet i Trondheim, 1995.

Berg, Roald, *Norge på egen hånd: 1905-1920 - Norsk utenrikspolitisk historie Bind 2*. Oslo: Universitetsforlaget A/S, 1995.

Berg, Roald. "Spitsbergen-traktaten: Forberedelsene 1871-1920." I *Svalbard - fra ingenmannslands til del av Norge: Rapport fra et seminar i Longyearbyen 15-17. mars 1995*, redigert av Roger Sørheim og Leif Jonny Johannessen, 24-46. Trondheim: Universitetet i Trondheim, 1995.

Bergmann, Lovisa, "Okkupant om okkupert Fremstillingen av nordmenn i Deutsche Polarzeitung og Polar-Kurier (1941–1945)." Hovedoppgave, Universitetet i Tromsø, 2019.

<https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/16044/thesis.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.

Biodiversity Heritage Library. "Skrifter gitt utgitt av Videnskapsselskapet i Kristiania."

Hentet 03. mai 2020 fra: <https://www.biodiversitylibrary.org/item/52036#page/10/mode/1up>

- Blom, Ida. *Kampen om Eirik Raudes Land: Pressgruppepolitikk i grønlandsspørsmålet 1921-31*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S, 1973.
- Bones, Stian. "Norway and past International Polar Years—a Historical Account." *Polar Research*, 26(2): 195-203. <https://doi.org/10.3402/polar.v26i2.6231>.
- Drivenes, Einar-Arne. "Adolf Hoel - Ishavsimperialist og polarideolog." I *Svalbard - fra ingenmannslands til del av Norge: Rapport fra et seminar i Longyearbyen 15-17. mars 1995*, redigert av Roger Sørheim og Leif Jonny Johannessen, 84-93. Trondheim: Universitetet i Trondheim 1995.
- Drivenes, Einar-Arne. "Ishavsimperialisme." I *Norsk polarhistorie*, bind 2, *Vitenskapene*, redigert av Einar-Arne Drivenes og Harald Dag Jølle, 175–258. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2004.
- Drivenes, Einar-Arne. "Science and politics: some aspects of Norwegian polar research in the twentieth century." *Polar Record* 49 (januar 2013): 316–319. <https://doi.org/10.1017/S0032247412000472>.
- Drivenes, Einar-Arne. "Svalbardforskning og svalbardpolitikk 1870-1925: Forskere som politiske aktører." *Nordlit*. 22 (mai 2012): 47–59. doi: <https://doi.org/10.7557/13.2300>.
- Drivenes, Einar-Arne og Jølle, Harald Dag. "Innledning." I *Norsk polarhistorie*, bind 1, *Ekspedisjonene*, redigert av Einar-Arne Drivenes og Harald Dag Jølle, 6-11. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2004.
- Fossen, Haakon. "Hans Henrik Reusch." Hentet 20. april 2020 fra: https://nbl.snl.no/Hans_Henrik_Reusch.
- Friedman, Robert Marc, "Nansenismen." I *Norsk polarhistorie*, bind 2, *Vitenskapene*, redigert av Einar-Arne Drivenes og Harald Dag Jølle, 107 – 173 . Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2004.
- Hestmark, Geir. "Kartleggerne." I *Norsk polarhistorie*, bind 2, *Vitenskapene*, redigert av Einar-Arne Drivenes og Harald Dag Jølle, 9-106. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2004.

Hafnor, Vegard Lunde. "Norsk ishavsretorikk: Stortingets behandling av Svalbard- og Grønlandssaken 1919–1925." Hovedoppgave, Universitetet i Tromsø, 2004.

<https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/9318/thesis.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Hoel, Andreas Ola. "Johan Aschehoug Kiær." Hentet 20. april 2020 fra:

https://snl.no/Johan_Aschehoug_Kiær.

Holmsen, Gunnar. *Spitsbergens Natur og Historie*. Kristiania: Olaf Norlis Forlag, 1911.

Jølle, Dag Harald, "Nansen i norsk polartradisjon." Nordlit. 32 (august 2014), 133-46, doi:

<https://doi.org/10.7557/13.3126>.

Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var - En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget, 2017.

Mathisen, Trygve. *Svalbard i internasjonal politikk 1871-1925*. Oslo: Aschehoug, 1951.

Mitchell, Brian R. Mitchell, *Economic Development of the British Coal Industry 1800-1914*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984.

Myklebost, A. Kari. "Borealisme og kulturnasjonalisme: Bilder av nord i norsk og russisk folkeminnegransking 1830-1920." Doktorgradsavhandling, Universitetet i Tromsø, 2010.

<https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/2825/thesis.pdf?sequence=6&isAllowed=y>

Norsk Polarhistorie. Redigert av Drivenes, Einar-Arne og Jølle, Dag Harald. Bind 1–3. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2004.

Ryall, Anka. "The Arctic playground of Europe: Sir Martin Conway's Svalbard." Nordlit, 35 (august 2015), 29–45, doi: <https://doi.org/10.7557/13.3424>.

Ryymän, Teemu. "Å arbeide med tekstanalyse." I *Historikerens arbeidsmåter*, redigert av Leidulf Melve og Teemu Ryymän, 44-69. Oslo: Universitetsforlaget, 2018.

SNL - Store Norske Leksikon. "Pressgruppe". Sist endret 24.01. 2018, hentet 31.oktober 2019. <https://snl.no/pressgruppe>

Tjelmeland, Hallvard. “Aviser som historisk kjelde,” Pressehistoriske skrifter, 3 (desember 2004): 114–130, fra:

http://www.presstidsskrift.no/content/uploads/pub/2018/10/Pressehistoriske-skrifter-nr.-3_2004.pdf.

